

**INTERMEDIATE
PERSIAN COURSE**

**ALLAHABAD
RAM NARAIN LAL
PUBLISHER AND BOOKSELLER**

Price Re. 1. 8 as.

**INTERMEDIATE
PERSIAN COURSE**

**ALLAHABAD
RAM NARAIN LAL
PUBLISHER AND BOOKSELLER**

Price Re. 1. 8 as.

فهرست مصاحفین

نثر

نمبر	مضمون	صفحه
۱	۱- جنگ نامه نعمت خان عالی	...
۲	۲- سوانح صدری شیخ علی حزیق	...
۳	۳- نامه خسروان	...
۴	۴- چهارنگیر نامه	...
۵	۵- اکبر نامه	...

فظم

۱	۱- انتخاب از دیوان حافظ	...
۷	۲- غزلیات امیر خسرو	...
۱۳	۳- غزلیات سعدی	...
۱۹	۴- قصائد ظهیر فاریابی	...
۳۱	۵- قصائد سعدی	...
۳۹	۶- قصائد قانعی	...
۴۷	۷- قصائد غالب	...
۵۱	۸- انتخاب از کلام اقبال	...

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

جنگ نامہ نعمت خان عالی

زیب دیباچہ سخن نیایش بے نیازست کہ دربارگاہ کبریا پیش
 زبان پون و چرا لال است و در جناب عظمت والایش مقولہ کم و کیف ازام
 محال + افعالیش ہمہ مقرون بہ حکمت، الا کہے سرسراں آگاہ نیست +
 و امرش در کل مشحون بہ صنعت لیکن متنفسے را بر کما ہی آن راہ سنے +
 دو گل از یک شاخ سر بر آرد یکے را بر دستار دولت رساند + و دیگرے
 را بخار حوادث ریش گرداند - دو گوہر از یک بحر بیرون آرد یکے را رونق
 تاج سلطنت سازد + و دیگرے را بہ محل الجواہر عدم اندازد + و فعل از
 یک کان سر بیرون کشد یکے را زینب اکلیل تاجداری نماید + و دیگرے را
 در زیر ساق فنا فرساید + و شمع از یک نور منور کند یکے را فروغ بخش
 شہستان اقبال فرماید + و دیگرے را بصیرت نصیستی خاموش نماید اگر رقم
 اقبال است نگاشتنہ کلک ضعیف است + و اگر خط ادب است رقمزدنہ قلم حکم
 او + اسب امرش از یک چشمہ سر بر کشیدہ جائے بصورت انہار بہ تہال

افسردگان نصارت بخشیدہ + و طرف بہ صفت سیل بہم زن بنیہ اہل حیت
 گر دیدہ + شعاع بخش از یک کافون سر بر زدہ یکے را بہ نور عنایت فتح دولت
 افروختہ + و دیگرے را بہ نار غضب نمرین ہستی سوختہ + اس را کہ غلشور سخت
 بخاتم افضالش مختم است تا نیر آسمانی ہمہ حال کاغذ آمال اوست +
 و آن را کہ زانچہ طالع بخوانا بہ غضبش نوشتہ حوادث فلکی بہ ہم زن احوال او +
 شمع منیر انجمن آریان اقبال از تند باد مسکافہ در پردہ فانوس تراستش
 مصبون و مستور + و سراج احوال منرویان را ویرا دبار از دست قمرش
 بہ مصر صلیات آسمانی بے نور + انسان ضعیف الکلیان را در پیش ریح
 عواصف جاریش کہ سنگین پایے کوہ فرا جاں را از جامے ربایہ چہ مجال
 اقامت و سہرہ و جو و شربت خاک ضعیف را در تاب آفتاب شیش کہ نہال
 عالیہ بیک دم بہ مردہ می نماید چہ نیروے استقامت + ارباب خرد غیر از آن
 کہ تماشائی کار نامہ قدرتیش باشند دیگر چہ می تواند گفت + و خواصان بحار
 عقل جز آن کہ در بحر تحریر غوطہ زدہ کو نوے تسلیم و رضا بدست آرند دیگر
 چہ می تواند سفت ازالہ جاکہ در تحریر لایح قدرت کاملہ اش زبانہ حیرت
 از زبان قلم می خیزد و بگرہان مسودہ می آویزد + لہذا آب سکوت بر نامرہ
 این گفتگو بختن باعث آبروے سخن دانستہ سمندر قلم را در فضا کے اظہار
 احوال اس دو نیر بہر سلطنت کہ یکے بہ نیروے توقیات بلند فروغ بخش

ایوان خیم یاری گردیده + و دیگرے را به بے مددی طالع شره کجیات بریده
 به نیرنی خال آرد میره + دست قدر یکے را علم سلطنت برافروخته + و بقضا
 دیگرے را واسطے حیات سرنگول سانشته + یکے را کوکب مقصود و بمساعده اهل
 طالع کرده + و دیگرے را خوشید آمل ز به زوال آدرده + یکے را خیل و چشم
 در حفظ و حر است این روی چشم و س + و دیگرے را قتل اعدان و انصار از
 فتح و ظفر پوس + یکے را ادا و کرام بسیار عنایت مهدی دربان و دیگرے
 را دوقرة العین به چشم زخم فلک و زریان + یکے را کوس فتح و نصرت در
 چار سوے عالم بلند آوازه + و دیگرے را فوج و گواوری در شهبستان و مبدع
 تازی یکے را صبح آسپ از مطلع افصال و مید + و دیگرے را روز مراد بشام
 بلاک رسیده یکے را به واسطه سعادت برفق اقبال سایه گستر فیض گردیده +
 و دیگرے را طائر روح به جعفر اهل بر اوج فنا یریده + یکے را شربت قاصد
 و ارباب بجام + و دیگرے را بلال حرمیاں بجام + یکے بر شخت خلافت عظمی
 نشسته + و دیگرے بر شخته تابوت زخمت هستی بر بسته + یکے را فضا شهر یاری
 بتارک زیب افزا + و دیگرے را به زخم سنان جان گزرا + یکے را زهرام بود
 سپهر صیانت در پیش + و دیگرے را به زخم سنان سینه و جگر کیش یکے را جوشن
 اقبال در بر + و دیگرے را تیغ ایدار بر سر + یکے را در عین تردد و نگرانی فتح
 سماوی دست داده + و دیگرے را سنگ یاس بر شیشه جمیت افتاده + یکے را

نیم فتح بر سرچم دولت وزیدہ + و دیگرے را هر ضرکت میج خبر اعدایم گردیدہ +
 یکے را بیان خضر زلال دولت از زانی + و دیگرے را سکنہ در جوار سرگردان
 ظلمت کا بدجیرانی یکے را براوج جاہ غنا گن + و دیگرے در جاہ کینت و غنا مسکن +
 یکے را بدفع خیم زخم سپند در مجرا فروخته + و دیگرے را سپند آسای ساقش
 حسرت سوخته + یکے را ابواب نصرت بر چہرہ حال مفتوح + و دیگرے را جگر
 بر خنجر دلد و ز مجروح + یکے را تیر باران بلیات بارانی بردوشش رسیدہ +
 و دیگرے را سپند و جگر حراف سهام مصائب گردیدہ یکے را تیر بدیر موافق
 تقدیر بر نشانہ + و دیگرے را تیغ اندیشہ بہ سنگ ناکامی صدمہ دلاہ یکے را
 نخل بست رقصا چوں گل زیب افزائے گلشن ہندوستان ساختہ +
 و دیگرے را ماند سبزہ خشک از بوستان حیات بیرون انداختہ + چو لان
 می دہد و محاربہ و جادہ اس دوزخیر مکہ شہامت و دلیری + قوت و ہمت ایس +
 و ہنر پر پریشہ شیر مردی و شیریں بطریق اجمال بے کم و کاست کہ شائبہ
 تکلف و طر فزاری هیچ یکے براں نرسد نگاشتنہ خامہ بیان ہی سازد از آنجا
 کہ ع فکر ہر کس بقدر ہمت اوست + بر تقدیر ہو و خطا از ہر زبان چشم عفو
 و عطا است آغاز احوال " بر ضمیر بعضا نظیر خوشید من نشان پوشیدہ نماید کہ
 چوں بادشاہ گیتی پناہ عالمگیر کہ صیت عالمگیرش از کراں تا کراں رسیدہ + و دولہ
 عظمت و اجلانش سر بہ فلک کشیدہ + بعد پے پیرون جہنمت را تصور بودی

نیستی و شورش را چو تان شقاوت نشان نوازے نصرت و فیروزی بدلائج
 اخیر هر نفس ساخت + و بیاوری اقبال عدو مال و سعی و جان بازی خدیو داد
 عظیم بخت نصرت ال امان و وطن آسنا به تصرف اولیای دولت قاهره
 در آمد افواج نصرت الامواج به سحر کاک امانے او دے پور کہ سبب معاونت
 و برافروختن آگهی فخر با غیمه مستوجب وبال و کمال استیصال شدہ بود متعین
 گردیدہ بہ تیر و دو ہند پاسے جان فشان نزد یک رسیدہ بود کہ ملک و مال
 آں بر آں پا کمال و لیکر کوب و افروختن سناہ گردیدہ عبرت بخش نخواست
 نمایان . و گریہ و آں فرقی عملات طریق نجات و داخل من خود ہا از نیک عقا
 عتقاب سلطانی بدون کم و زور بہر تقدیر دانستہ بہ سحر یک و تخریبین پادشا زادہ
 والا گریہ کرد کہ بہ استیصال آسنا نامور پودیر و اختہ + و خاطر نشان و دل نشین
 آں والا فرادہ ساختہ + کہ چون فرقہ را چو تیر زیادہ اندوز و کلج کیمبر بندگی
 در اطاعت شما بہستہ و امر و افواج منصورہ بر کاتب پادشا ہزادہ شہر عظیم شاہ
 بہادر بندہ پاسے دشوار گذار در آمدہ و در جناب پادشا گیتی پناہ بہ دارالخیر
 اخیر زیادہ بر توجہ و کشش ہزار سوار خواہد بود و اگر درین وقت خروج نمود
 بہ تحصیل سلطنت تیر و دو ہزار و دصورت مدعا بہر احسن و طرز و نگاہ جگرہ
 می نماید + ازان جا کہ بادہ ہوشی رہاے جہانی آں پادشا ہزادہ ناخبر بہ کار
 مخاطبات آشنا بہستہ ظار فح ساخته از جادہ خود بردہ بود و وسیل اقبال

غرض آنکه این فسرده فتنه انگیز قدیم شهادت آن صاحبزاده مصطفی
 نبیندیش را از جادو آورده و منج قدیم عقیدت اعراف نموده به مسکوب
 سازد امت صد قدم گذاشت و خدمه و فریب آن ثعلب منشان
 و ران تیر بسته خلافت اثر کرده بر سر شورش آورد چنانچه با وجود دست
 مزاج و تاج حضرت شاهنشاهی آوازه ناخوشی به افترا برانگیخته به قصد
 بغی با فوج کثیره از راجپوت و غیره بفاصله سیصد و ده فرسنگ
 خیام عساکر گیتی کشا بود و علم مخالفت برافروخت از آنجا که پاسویران اقبال
 سر به کمر داد و در تحریک اساس دولت خود کوشید این است و به قول اند باب
 غرض پس نگذارش عقل صواب اندیش عمل نمودن جرعه از مصطفی حوادث
 از شیرین فرقه راجپوت در همین وقت کار ترمزد و زود عا بسته و رویه
 فرار گذاشته مهره احوال بادشاهزاده پیشش در حیرت انداختند و
 نشسته باده ناگوار از اعاقبت اندیشی در دماغ پادشاهزاده منجر بکارندامت
 گردیده چاره کار جز آن ندید که خود را در طریق دوباره رفیق آل فریق ضلالت
 طریق نماید چو حکمت باله بر آن رفقه بود که بوسیله آن ره نورد با دیده
 کمندت محفل عظیم در بنیان دنیا داران و کن راه یابد و بواسطه فرقدان
 فرسای عالمگیری مدته در آن ملک سایه اقبال انداخته به شعله
 بوارق سیوف کشور کشا ظلام ظلم ظلم آن دیار منقطع سازد پادشاهزاده

بعد گشتیگماے بسیار و گذرانیدن در دره های و شوار گذار بر فاق
 راجو تیه مناص و مقهور خود بجز ملک سنتائے مقهور جائے دیگر ندیده
 خود را به ملک سنتائے جنتی رسانید حضرت جهانبانی اطفائے
 نائمه این فساد ملک بر هم زن منحصر به رشحات سیوف ابدار خود انگاشته
 بمقتضائے کشف ضمیر الهام تصویر هزاران تعبیه فتح و ظفر درین زمین پنداشت
 ریایات بساک و کن برافراشته بعد از آن که آتش قهر سلطانی بخانمان
 سنتائے مقهور در گرفت محمد اکبر از تاب شعله غضب بادشاهی سیلاب
 وار به اضطراب در آمده بصد هزار تر و دو قطره زنی بسبب زم آن که
 سقیده جان عزیز خود را از ورطه قهر بادشاه بجز و بر سلامت برده بیاصل
 نجات رساند بجز خطر هائے بسیار از حساب بیرون به شاه ایران پناه برد
 و اندک فرصتی نداده قهر شاه منشاهی بفرج باره جمیعت و حیات سنتائے
 مقهور اندپاد آورده بجاک نیستی بهوار ساخته چوں دنیا داران و گمن یعنی
 والی بیجا پور و حیدر آباد سنتائے مقهور را خرابند حراست ملک خود
 دانسته از بارقه غضب بادشاهی که خرمن سوز هستی مخالفان است زحمت
 بخاطر نیادرده در بهنگام تعین افواج بران برگشته بخت طریق معاونت مسلک
 داشته بود و بعد از آن که خیاط قضا جائده نیستی بر قامت سنتائے مقهور و خسته
 به نواخته جنم فرستاد و عساکر منصوره یه تسخیر بیجا پور و حیدر آباد مامور گردیده

مدتی خود بدولت و اقبال بہ تسخیر ہر دو ملک متوجہ ہو دند بعد محاربات عظیمہ کہ
 تفصیل اس رادفترا بہ بنی تا بدوالی بجا پوز رہا خواستہ داخل ملازمان سرکار
 گردید و ابو الحسن حیدر آبادی بتا بر شک حوالی ملازمان خود مشغول سطوت
 فرمان فرما کیے زمین و زمان گردیدہ قبیلہ نفاس مستغاربہ کامی گزرانیدہ
 از آنجا کہ سرزمین دکن مستعد و فساد است و ممکنہ کن دیار و بلاد اقامت
 بغی و عناد نہ در دل ایشان و فاسد و نہ در باطن ایشان صفائے جمعی از
 رؤسا و اس ملک با وجود عنایت مناسبت از عبادہ چندی کی مشرت گشتہ
 یارانائے مقرب برادر مستقامتفق شدہ بہ بشورش برداشتہ برائے مدافعہ کن
 فیہ باغبیہ و تسخیر قلاع نامی آنہا کہ انظار تفصیل اس رادفتراے مطلوب است
 چندین سال بہ تیر و کمال و دران مردوم بسر رفت و آنچه مثل خطہ ازان
 پاستاں دکن را کورہ آتش و مردم ہند را خاشاک قرار دادہ ہو دند برائے
 بعین مشاہدہ افتاد کہ عالمی بیروں از حد و احصا دران سرزمین پیمانہ نش
 شہرت اجل شدند چوں عمر مبارک بندگان حضرت بہ نو دسال رسید و ہنابیکہ
 داشتہ او امر ارض مرصہ ضعف در قوائے قدسیہ راہ یافت عثمان یکیران عزیمت
 از سیر اطراف منقطع فرمودہ خطہ احمد نگر را بہ در و خیام فیروزی و زمام دولت
 سعادت بخشیدند و ازین راہ کہ بادشاہ زادہائے نامدار با قلاع و دور دست
 کار پردازان اشغال سلطنت ہو دند خاطر الہام کاغذ بشور تے کہ بر تفصیل

آس جز عالم الغیب آگاه نیست و در اسرار سلطین مہر دم کوچہ گرد را رانے۔
 بادشاہزادہ محمد اعظم شاہ را بہ انواع عنایات طلبت مشورہ فرمودند از ان جا کہ
 خاطر بادشاہزادہ محمد کام بخش بنای اکثریت تسلط و داد و دولت عالمیاد ہمیشہ
 متوش بود در بی وقت کہ اکثر اوقات طریای منتصف بذات اقدس بزرگان
 حضرت احساس می نمود بختہ و اما کہ شہی بر مخالفت ہمہ گیر باشد از حرکات و سکنات
 طرفین بی عرض اقدس می رسید برائے ملاحظہ فساد ہو کہ خدمت صوبہ داری حمید آباد
 بادشاہزادہ محمد کام بخش عطا فرمودہ و بندہ است بادشاہی بہر کاتبین خودہ خصمت
 از زانی و دشمنہ و بادشاہزادہ عالمیاد را بنای و عنایات فرمودند و شورش و فساد و تلبیان
 شقاوت و نشان بطرت او چنین رخصت فرمودند و بار باب خرد و کما نیکو دانست کہ انکار
 اظہار خاصہ این روزگار است و تبدیلی او خسارت از مسئلہ ثابت این و ہر ناپاک دارد
 تشکیلہ تصالح نہاسے نہ نشانند کہ از پائین دانستہ و حصار قدر ہیچ نہاسے نہ نماوہ
 کہ ہمدوم ساختہ دنیا نمود نیست بے بود و بود نیست بے بود ہاں اکہ میجوہ
 قیاس می کنم با بعد و نیست و مساز نیست اوائی و کہ نیست نیرالی می تہایم با نیستی
 انبارہ بل وجودش ہی خیالیست + و نمودش نیرنگی و مثال بہتار یا ادگار نیست
 و شہادت را روز باز آسے نہ + فلک شہدہ باز نیست کہ ہر نقش نقشے تازہ می نماید
 وی را یاد و سپہر نیرنگ ساز نیست کہ ہر خطہ برگے رنگین تر جلوه می نماید و ہی
 نماید + عالم ہمہ اسم است بل ہر اسمی کہ چون سایہ ابر برقرار است و ماند و بماند

پے ہزار آریے اس سے کہ بڑب نہادہ باشند بقایش معلوم و نقشے کہ
 بر باد رقم کردہ باشند ثباتش معدوم و آئینے کہ با آب و مسازاست یا بندگی
 او کجاست و خاکے کہ بر باد مسلط باشند بوندش کے روا اگر کسی عمر نوح یا بد
 کشتی حیاتش را از طوفان اجل کہنی نباشد و اگر حیات خضر باشند عاقبت سر
 بظلمات حیات فردی آرد خیال و تضاراجہاں کہ قبائے اجل بر قیامت مکونات
 روز قیامت شمسیت نقاش قدم این غیر زلال کہ طراز نما بر جائے مستی موجودات بر
 نگار و شعاریے لئے و ازیں جاست کہ زندہ دلال معنی شناس دست حیات
 مستعار شمسیت پیش از قیامت و افسانہ اندازال جا کہ بشیر ج ایں قضیہ
 مستعد لکلام پر و اعتن وقت راضع ساختن و مستمع را در تصدیق انداختن
 است ناچار کہ بطلان پیش نہاد خاطر است می پر و از دو کہ چوں حکمت بانیہ شاہد شاہ حق
 کہ مشور خلافت سلاطین روزگار ختم بہ خاتم حکم اوست نظر بر ضعف بدن و کبر سن
 پادشاہ گیتی بر ضعف پناہ عالمگیر شاہ اقتدار ہے اس نمود کہ بار سلطنت عالم ناسوت
 تعلیق بقوائے جسمانیہ دارد و روش اس صاحب ہوش بر داشتہ بر سر خطہ بریں
 کہ سلطنت ابدی و دولت سر بسیت منکی فرامید تا رقیہ انوار قدس استلک و انعم
 روحانی نماید از ماہ ذیقعد ہجری شمسیتہ دو روز ماندہ بود کہ آن بادشاہ جم جاہ و انی
 اجل را البیک گفتہ متوجہ عالم قدس گردید و دو تہاہ سلطانی ماتم کردہ غم و اغم گردید
 در آرد و بے محلی قیامت قائم شد و در دستخیز در دیدہ عروم نمود و از شمسیت زلال

خیر غنیمتیم پس مردم او باش لشکر و دست بنام او بفرستادند و در روز نوبت تقدیر
 اجتماع زینب النساء و یک سرخ و اسیر بخیر دست بادشاه فرستادند و فرستادند
 ازین حال آگاهی داد که خورشید اوج سلطنت در برج خاکی آرمیده عالم از ظلم
 ظلمه تاریک گردید که چون ماه سرعت را کار فرموده ظلال خض و زوال برین سرکشگان
 بادیه غربت اندازند و آلاء و نوری آگاه شدن غنیمت حفظ ناموس و توحید و یکتا
 بند برانست خدا متعذر خواهد بود و بادشاه زده عالیجاه بجزو استماع این خبر شرمناک
 طبعی مسافت نموده پروعه عطف برکنه احمد نگار انداخت و تا چهارده روز تمام فرود
 اصلا بنوشتن نوبت و دیگر اشغال سلطنت نه پرداخت و بعد فراغ از اتمام
 باتفاق اعدایان دولت بر تخت جلوس نموده هر یک را به اتمام و اضافه و
 خطاب فرمان فرما بزرگ دانی و فرمان عالی نشان به طلب غنائی الدین خان
 بهاد فرستاد و آن دوران پیش عاقبت پس نظر برین که بدون مقابل و مجادله
 با همین دارش سلطنت و اقبال و بهین شریک خلافت و جلال محمد بهاد شاه
 استقر سلطنت امکان ندارد و متابعت ایشان بدولت شخص منفع معالیه و در این صلاح
 می نماید و از سه چند به تجاؤل گردانیده در جواب عذر داشت نمود که قریبی
 خاندان حضرت خلد مکاشم در حفظ و حراست این ملک که به تیره و تمام است
 آمده و در تار سیدن یکس از بند است بادشاهی عز و تا یک چند هر درین جا
 بر این مخالفت ملک داشته و به وجه اکبر آید باید به عالیجاه اگر چه از آن است (و است)

[illegible]

کہ بے قصد آن برگزیدہ آفاق از مطلع غیب سر برآورد و روشنی افرائے شمس و آفتاب
 اقبال آں نور پروردگاری شود و جو در هر مطلبی کہ بے خواہش آں مخصوص جناب کبریا
 از طریق پدیدار بود با عیش امداد و اعانت آں و انانیزد گرد و مصداق این حال
 تشریف آوردن بادشاہزادہ محمد عظیم الشان است از طرف بیگانه تفصیل این
 احوال آں کہ چون بندگان حضرت خلدیگان بوسیله انکاسے رسانائی پیش آریں
 چند ماہ حکم مقدریں بطلب پادشاہزادہ محمد عظیم فرمودہ بودند آن عالی درجہ
 از خواہے آں منشور سر نور فال سعادت حصول مآل فراموشہ بجناب استحال
 متوجہ استلام عقبہ علیہ گردید بعد رسیدن بہ کوثرہ خبر انتقال حسنہ ملکائی
 ہوش رہاے عالی و ادانی شد عظیم الشان روز سے چند دوران جامت تمام
 فرمودہ بہ شاہباز اوج شجاعت باز خاں برادر ولی خاں مرحوم در باب
 طلب سپاہ تا کید نمودند مردم از اطراف و جوانب بامید بندگی رجوع آئند و
 دامن خود با مال مال گہاے مراد ساختند ز رہا سپردہ قیمت یافت
 خیر اندیش خاں در اٹاودہ شرف ملازمت دریافتہ نوازہ و لوقی خانہ نذر
 گذرانید و چہر مسیح نیمہ خود را با جمعیت شرف اندوز رکاب عالی ساخت چوں سواد
 اکبر باد فتح سر او قامت احوال گردید خبر آوردند مختار خاں بسبب بندگی کہ در
 جناب عالیجاہ دارد از جاہ و عہدیت خلاف نمودہ و بستن پل بر دریاے
 جن صورت نیافتہ ازاں جا کہ قنار لایزال مقابلہ فتوحات عظیمی بکشت
 اقتدار بہادر شاہ موقوف فرمودہ بود دریاے جن اکثر جایایاب شد تمام

شکر و سپهر شهبشت خواجه پایاب همواره نمودن به مستقر انجمن قمر در کون مستقر
نمودن اجمالی فرموده بنابر آن اگر چه روزی که چند روز پیش افتاده بود و
نیاید و در روزی که آنجا که پایاب سلطنت غضب سلطانی نیاید و در روزی که
با انجمن استعفاست چرا که گذشت کرده دریافت ملازمت نمود و بجز
مواج فضل و کرم شاهنشاهی بخش آمده آن غرضی بجز ملازمت و تشویق از ورطه
هلاک امان داده به اهل نجات و سلامت رسانید و به کفرا اعمال که از آن
بهرستند بهر بنام آورده بود و بر استعفاست اندیشان و دیگر اقبالی و اموال او
چشمه در آمد بعد از آن که در باب تفویض قلم به باقی خال حارس قطعه تاکید
رفت آن دانست و مستور بندگی تفویض کلید صدارت و فرمان معظم شاه
مخالفه آئین قلم واری دانسته مضائقه نموده به تئیه اسباب حسب حسب
پروا خست و شاه والا گریز بنابر فرمان سلطانی سپاه بجای و قلمه تعیین
فرموده بعد از آن توپ در هر کله از آن که در زمین و زمان و غایت در گنبد
کسمان انداختند نزدیک بود که از حدیث توپ است و حدیثی که
چون صدارت فریل به کمال بهیبت بود و جنگی که آن سال از هم باشد
حارس مذکور به در عجز در آمد و صلیت بهت روز در خواست نمود شاه
والا قدر از او به عقیدت او نقوش عداقت فرزانده و از شرف اجابت
بشعبه و بهمانین خلعت سرافراز فرموده بهیچ بند است مستقر خلافت

اضافه و انعام نوازش نموده قریب چهل هزار سوار نوکر نگاه داشته و کثرت
 حرب همه ترتیب داده انتظار قدم راپات عالیاستد هما در شاه می نمود و بر پیشانی
 خیمه روشن دلالت صافی نمیداد است که کثرت کائنات منوط و منوط به ستودن
 وجود شهریار با عدل و داد است و اقلیست این کائنات بلند نشا و نمودی و است
 این ذات الهی و چون شاد و با بی بقا بدون بادشاه حقیقی که قبل کمالش از
 الهی است تدبیر بر او اساس انضالش از تزلزل و وال معرست از هیچ کوانت
 زائل شده هرگاه شجره حیات فراتر سر زین بصیرت چهل از پادشاهی آید
 درختی دیگر که عالمیان بسایه رافقتش از تاب آفتاب حوادث در امان باشند
 نصیب می فرماید و او ازل ایام بهار که سلطان چهار بالش ایام تبارگی بر تخت
 قرع حل جلوس فرموده بود به بهار پیرایه گلشن دولت و سلطنت بهادر شاه
 خبر دادند که برگ حیات شاه خلیه آرامگاه از تنه پادشاهان اجل فرود ریخت
 آن زین بخش او رنگ خلافت و بلور رنگ خلد به یز زینب و زینب بخشید
 شاه ولی آگاه اگر چه مقتضاست بشهرت ازین سانحه ناگزیر نهایت غم و
 متالم گردید لیکن چون بشهران عالم قدس گوش الهام نبوش آن صاحب
 فرنگ و نبوش ندای بشارت در داده بود و ند که کار به بران قضا و قدر
 با سلطنت بردوش اقدس نهاده اند به کمال تحت باید پرداخت و مرقت باطن
 به غبار غم مکرر ساخته نیت بران نظام امور باید گذاشت به استقامت غم و دست

مقتضی بصورت اوثقاسی فیاض حقیقی گردیده بعزم تسخیر هندوستان و سیرانی
 این بوسان، اعلام نصرت فرجام برافراشتند و زیر مشیر عقیدت نشان منعم خان
 دیوان سرکار والا که ناظم مامور بود درین مقدمه وقوف یافته به تهیه اسباب
 رکاب از توپ و مرکب و بان و شتر نال دقیقه از دقایق نامرعی نگذاشته پیش
 از ورود در ایات عالیات همه را سرانجام داده به حسن تدبیر قلعه را بصرف در آورد
 از خزانه عامه بسپاه تنخواه داد بعد از آن که دار السلطنه لاہور بفرقدم اقدس
 بخت فردوس بریں گردید با سائر بندگان بکازرت مشرف شده آثار عقیدت
 بظهور رسانید بادشاه گیسوان پناه از زیاده از دوسم روز در آن متوقف نه شده
 سمت مستقر خلافت متوجه گردید از آن جا که منشی قدرت منشور فتوت و والاشی
 بنام نامی آن بادشاه بحسن الزمان نوشته و خلاق و افضل وجود سر اسر وجود
 اس حضرت باب و گل جو انمردی سرشته نظر بر رفع فساد و قلع عناد به چهار عظم شاه
 پیغام فرستادند که اسے نوگل بارغ سلطنت و جهان داری واسے نخستہ گوهر
 بحر خلافت و شہزادی گوہر وجود بادشاہ از یک بحر سر برآورده تازه گل خلقت
 طرفین از یک شاخ نشو و نما کرده اگر چه برادر ی اما بہتر از فرزندان می شمارم
 و ہر چند ہمسری اینک پرکار بجگریت می بیندارم ستودہ آئین خردمند کی نیست
 کہ قیامت پدر بزرگوار راضی بودہ با متظام مہام و کن کہ ملکیت و سنج و چین
 بادشاہان نامدار در آن جا خلافت نمودہ اند پر دازید و بہ تحریک ارباب غرض

پیش ازین شش پیکار گنگی بجاشاک پیکار گنگی مکر ز نسا ز ند سوا بے ملک دکن و دوسرہ صوبہ
 دیگر مثل شجرات و اجمیر مطلوب باشند مضائقہ نیست والا در صورت کشاکش
 فائدہ تر تبخنی شود و ترختے بہ حال عالمیان باید نمود گویند کہ چون مضمون این پیام
 بگوش عالیجاہ رسید از ناب حمیت سلطانی چہرہ عالی بر فروخت و موہر اندام
 راست شد و چون تپ زدگان قشعر برہ بدن محسوس گشت نفسے سرود کہ اگر
 بمکرہ آتش رسیدے ہوں ز ہر دیر دیر دگر دیدے از دل برآورد آہے گرم کہ
 از حرقت آں برہ فلک کباب گردیدے از جگر کشید و پارخ گزاشت کہ اسے
 و اناسے مراتب روزگار چہ مصلحت بخاطر اقدس راہ دادہ و این چہ نسبت است کہ بقلم
 انصاف گزارش نمودہ سلطنت را کہ پر تو نیست انظلال افضل ربانی پور نسبت
 و خلافت را کہ نہایت از حجاب عزت با شکر است چہ مناسب است این نور فیض مطلق
 است برفق ہر کسے کہ مشیت اوست می تابد این دولت و البستہ حکم اوست ہر کرا
 در عالم قدیم نوشتہ اندی باید اگر تقدیر بر شستہ این امر خطیرہ قیمت باز بستے بیچ سپر
 بحضور پادشہ تخت نشستے کلید این دروست بادشاہے است کہ شہر باران
 قدیم را بہ طور ادبار عبوس می سازد و گداسے کو چہ گردنخ نوبت می نواز د
 چنانچہ حص بدر و میثاق مذہوم است بادشاہ قانع ہم مطعون و طوم باوجود این
 اگر طری سیرت سلوک می بود مضائقہ نہ داشت چارہ صوبہ گزشت و چارہ صوبہ
 دکن بہن سپردن بہ میزان انصاف و بر نمی آید و این عقدہ مالا خیل جز بناخن

تاریخ حکومت عثمانیہ

عروسی گاه کسی در کنگره و شنگ که لوسر بر لب شمشیر آید از نو
پیشتر بدین در قیام و جمال که نصرت و فیروست و پس از حجب و
تعالی این دولت بد کلامش از روی بهادار شاه بعد از شتاب از بهر پیاپی مخالفت
آبام بخاطر این که آورد که نصرت از این پرده که است و قدر زیاد پس از شتاب
اسرار با بسا اسرار و خونی که خفت است و بسا خونی که در عرصه غیر او خفتی +
بسا اسرار شتاب چنان بنی نوع از هم خفتی است و بسا خفت و فساد درین زمین
اینگختی و بد بهر بی موافقت تقدیر برسد است و در دوشی بهر دلی سارگاری
مشیت است این روی تیره می شود چون اصولی مخالفت در زمین بهر اطن حفرین
آنکه نام یافت بهر تبیین فروغ اسباب آلی است عالی معصومیت فرموده یکبار
نعمت در عرصه ملک انگیزی هم همان فرموده بهر اندک فرصتی در آن خلایق فتنه
نزول از حال و بهر از او خفتی که در دوشی بهر دلی سارگاری و خفتی
و ساد است بدست آورده از نو در دست ملاقات نموده و تهنیت بهر دلی سارگاری
اقدس نگذارید و بعد از دور و آید عالی بهر خفا فتنه باقی غالب بهر طریق
از است پیش گرفته کلیه فتنه بهر خفا اقدس و در دوشی بهر دلی سارگاری
به طلب بهار واده هر یک را مستمال فرموده بهر دلی سارگاری و خفتی
به در و بهر دلی سارگاری و خفتی بهر دلی سارگاری و خفتی بهر دلی سارگاری

فای سرخ زنگی ز کوه ابرو طراز مست نمودند و است کاشا انبیان رنگارنگ در
 و است نظار گریان کار ناسیم هر دو در چشم دیدن بهیچت گشتا شبیه و نظاره میری
 این که درون به شایب که هر چشم چه باز بهیاست که ناگوین بر دوسه کاری کرد و در
 هر آینه چه از نام و قانون می نگارند و با هر که نزد محبت باشت عاقبتش در شش
 محنت انداخت و هر که اویش داد و نیت به روش بهناد این بهیچت بهیچت آن
 برادر را با برادر اندازد و این فلکب اند و با یک بهیچت اندازد که در آن بهیچت
 و باز به دیگر بهیچت که در این فلکب بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت
 هر بهیچت بهیچت که در دل شکافی بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت
 اگر بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت
 می نمایانند و بالی که است اندال بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت
 بر افروخته اند و می بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت
 حال آگاه است بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت
 خار و سهراب بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت
 بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت
 که از او با وجود آن که از او دل بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت
 آرد و هر که درین بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت
 سهر و هر که با که در بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت بهیچت

کہ دانکہ ایسی خدمت دادم و دد چہ باز چہا دارد از نیک و بد
چہ نیز نگ با بخرداں باخته چہ گردن کشاں را سر انداختہ

مدعا سے کہ بہ تخریب کماں پر داز و مندر بیاں را در عرضہ مطلب بتا کہ چون خبر
فرود والوئیم عالیہ بہادر شاہ مستقر خلافتہ السیاح علی الجاہ رسید عنان عزیمت گرم
خیز ساختہ بعد تشہیر بہ آوردن بہ گویا رود بدین شاہزادہ بیدار بخت داعیہ
آں نمود کہ بدست حضرت خلدی مکان در سواد سمو گزیدہ طرح محاربہ اتفاق افتد بریں
عزیمت اسد شاہ را با جمیع ہیر و بنگاہ با چندے از خوانین دیگر بہ گویا گذشتہ
و توپا سے کلان را اصلہ بر نہا شدہ حمیریہ طور از دریا سے جنبل گذار شدہ بہ دھولپور
نزول اجلال فرمود و بہادر شاہ با ستملخ خبر آمدن ایشان از مستقر خلافتہ
کوچ فرمودہ بغرم آں کہ در دھولپور ہنگامہ پر خاش روئی گیر و بتامیج ہفتیم
شہر بفاصلہ کروہ از جاجوخیام فیروزی فرجام نزول اجلال فرمودہ بود کہ
وقت شب از السنہ جو ایس عزیمت عالیجاہ سبست سمو گزیدہ معروض اقدس
گردیدہ۔ حضرت بہادر شاہ نیز عنان عزیمت از رفتن پیش منقطع فرمودہ
دارگاہ متصل جاجو مقر فرمودہ بسبب عدم تفصیل وقت محاربہ و تقریر ساعت
مقابلہ بتاریخ ہستم شہر صدر کہ مختار از بن تخیم پوز بدولت و مبارکی ستاریج
ہیز فہم متوجہ شکار گاہ شدند از اں جاکہ نظارگی اقبال عدو مال بہادر شاہ
بہ مقصدا سے کمال شہر و مشاہدہ عروس فتح طالب آں بود کہ پیش از ساعت

مهو و ناظور و نصرت و فیروزی از تنق و احتجاب برآمده بر منصفه جلوه گری نماید
 مشاطه تقدیر بر چهره آن سیه جلال شاید آمال خدیو گیهان گردیده ارباب مخالف
 را پیش از زبان مهو و سرگرم عرصه پر خاشاک گردانیده بے آن که بتوان
 پادشاهی تسویه صفوف از طرفین انتظام گیرد و یوگ افواج از سر بخار و
 بر فخار و قول و اتمش انتظام یابد پادشاهزاده بیدار بخت با هر اسے
 نادر ز شل ذره افتد از خاں بهادر و توتی نسب خاں در او دلیپ و خان عالم
 و مشور خاں و غیر هم امراء از ابل کن ناگهان بر دائر و دولت بهاد شاه که هنوز
 متصل جا بجا استاده نشده بود و مردم و فکر دایره گاه بود و نایسان شعله خیزد
 رسید و پیغام اقدس آتش دوزخ بدست که همراه دایره دوزخ نظر بر کفریت فوج
 اعدا بسایه حمایت شاهزاده عظیم الشان بهادر مستظهر گردیدند و جانی شقاوت
 نشان که در کتاب بودند و مردم سپاه طرفین دست به تاراج استعد و از نمود
 پادشاهزاده عظیم الشان بهادر بهان فوج ظفر موج انکاب بر عادت سربانی
 نموده آماده رزم شد از طرفین زد و خورد نمایان به وقوع آمد و پیش بخت
 بسته از هر دو طرفت به ظاهر و سبب از اشتداد زبانه های آتش بار دکن و
 کزک از مردان خیر افکن دو دست بر دو جوان شمشیر زن عرصه سینه چرخ اسے
 گزینید گردید و از غلبه مخالفان نزدیک رسید که ماری بم نور و از اندلی
 تسلط اعدا پائے سپاه از جای جنبید و شهباز مردی و مردانگی باز حسان

بامرادان جانفشان همه در تحت به میدان تاخته بازی از دست بسته را
 قائم ساخت و بسیار سے از اعدای خاک و خون انداخت از آن چاکه پیاشه
 عمرش بسر نه شده بود بعد تر و بسیار که از قائم آن تا قیامت یا نگار خواهد نه
 نقد جان در راه قبله حقیقی نثار نمود و شاه بسیار روح اس ادب حرم صداقت
 بسوسه عیالین پرور کرد بسیار سے در عرصه نیرنگاه چهره نگار سعادت و
 اکثر سے شرف اندوز شدادت گشتند پادشاهزاده عظیم الشان با وجود بکار
 آمدن دلیران کار و مجروح شدن مردم بی شمار و بیست و بیست که از اشتهار
 بارش پیرو بان و ترکان و کنیان جانفشان کار بجان شان رسیده بود چون
 قطب پاسته ثبات حکم افشوده ناله سوار سے بدرگاه بهادر شاه فرستاد که
 فوج عظم شاه رنج بر بسیار نهاده و بسیار سے از اسب و پیاده و سوار
 بکار آمده بنظر امان تر و در حال بازی قائم داشته منصوب به بهتر ازین نیست که
 حضرت باو شاه زود شریعت آنکه فوج عالیجاه بسبب تحریق خیام و غلبه
 دلیران خون آشام رنج خود مستم کرده کوس فیروزی می خواهند و بیگانه آن
 که هرگاه این قسم فوج عظیم دست نیافت از و گیوان چه خواهد شد و زبان به
 تهنیت طرب اللسان می ساختند و غافل ازین که نیرنگ آفتدیه بر خطه
 رنگی تازه بر دس کار می آوردشی قضا پیرس غشور دیگر می نگار و دستان که
 ازین انجمنی کارنامه تقدیر بکار می دارد بر سران چین آمل اصلا تخلف نمیکند

نصرت اتمنراج برق آسا سبقت نموده آتش زن خنجرش و زش مخالفان گشت
در عین تهور و بصورت برسات محسوس گردید و اقبال کوه شمال چون بزم شکستید +
تیر خدنگ بسان باران به کمال کثرت در بارندگی + و توپ و زینکله مانند
در عدد و نهایت غرندگی سیوف آیدار یاد از برق در فشان داده + و گلوله
توپ صاعقه که در برگرفته حیات ایشان افتاده + گمانها بشکل قوس قزح
در دست دلاوران نمودار + و سیل خون از هر سو در آن عرصه پراشید
پدیدار + کس که میدان دزم در نظر نگار گیان خوشتر از گلزار بود + و کس
محرکه بدیده تماشا نمایان بهتر از گلشن بهاری نمود + و چون حرب گاه از خون شستگان
رنگ از خوال زار + و نیز بابرست چنان چون سرو و شمشاد نمودار + هزاران
قاره خونین از بدن مبارزان در جوش + و چادشان بسان عنبر لیلیان
هزار زبان در خروش + و جواهر خونین از هر طرف مانند انهار در جریان +
و مرغان خدنگ در عرصه هوا از هر سو در طیران + و عرق بر روی اهل نبرد چون
قطره شبنم بر عارض گل ریخته + و صدای جفا چاق تیر در میدان لحن چکا و گ
برایخته + و روح راجوت مرعوبش چون گل صد برگ در نهایت زیبائی
و جوانان چیره شرح بر سر مانند گل خورشید در غایت رعنائی + از برق سفید
عرصه زمین رنگسترن زار و انعام شرح و بهتر خبر غیرت جوش بهار + و درین
هنگامه جدال و قتال گاه بادشا هزاره مسترالدین حمله ای دلیرانه می نمود +

و گاه بیدار بخت بنور بازوئے سخت در عرصه نبرد جنگ از دلاهای نرودود +
 از آن جا که کوب طالع بهادر شاه بر اوج رفعت و اعتدال و تیر طالع عالمجابه
 در حقیض نکست و ابتدا بود از خلیق فلک سنگ حادثه پیرنگیست از آل
 بیدار بخت رسیده دیده حیات آن قره باصره سلطنت بخار و تعجیب است بکشتن
 گردیده یعنی ناگاه بدین مبارک که از لاکت تاب گل نداشت بضر بنگونه
 بر زمین افتاد + و مقارن این حال شاهزاده دلاجهایه نیز با برادر سفر عالم باقی
 اختیار کرده + و بواسطه داوید از شش همت برخاست و ناله و حسرت از قریان
 سپهر بلند شد چو نغمه خبر این واقعه چنانکه بجای جاده رسیده که هر دو شاهزاده نامدار
 از جهان صدف نکرده بقتل ریخته نبردگاه غریبی نموده گوهر فیروزه بدست
 آورده بودند که ناگاه ننگ اعلی در سیده هر دو را فرود برد و بیکباره ساری دیو
 سپهر تر و دال و سلیکان فلک رخت بهم بر باد و خست عالمجابه باد و در
 پسران حمید چاک و دیده به بحر آن نور دیده با برادران دشمن ننگ گریه
 گیر از نبرد نبردگاه رسیده و به امیران عظام آورده فرمود که الحال یو و حیات
 از مرده رفت و بواسطه حقیقت از گل دولت زائل شد و خلافت از دلاهای
 منقش گشت و بواسطه اهل بیسایب فنا رفت و به ننگ بهر هم خورد + این کشتن
 و کشتن برائے آن نوجوانان بود و چندی چمن آرائی تر و شش همت آن
 سردار دلا + اکنون روز روشن به جمال شان در دیده و ن شب تار

[illegible]

بانہاں آتشیں از تن فیضان کوہ بدن بساں برقی کہ ابرسیاہ در آید در
 گزشتہ۔ و جوانان از آب تیغ پہلو شگاف شرق سیل خون گشتہ + مبارزان
 ز رہ پوش در بحر خون مانند نہنگان بہ دام اجل گیر تار + و سپہر ہر دوش افتادگان
 معرکہ مصائب مانند شبت کشف نمودار تخیل چو شمع آہن بن بصفائے شست
 تیر اندازان چون خرابی ہمہ سوراخ گشتہ + ناک جگر روز باد و سپہر ہر سپہر
 سرگردان گذشتہ + عقاب تیر از آشیانہ ترکش جھبت طعنے گرد و گار دکان ہر واز +
 و از دوا۔ شمشیر از غار نیام بقصد ہلاک و جان نگرانی نیا لعلان و ہون باز دکان
 سر و لیرال بہ لکد کوپ سم سمند مبارزان بساں گوئی کہ در میدان ہم چو گان
 در آید ز جابجایے بجایے در غلطیدن کشتگان معرکہ کسب چوں عریض بجل بردے
 خاک در طہ پیدل + دران بحر آتشیں خوش کہ از کثرت توپ و تفنگ سطح
 زمین چم کہ در آواز داشت بہ ہما دران سمند رانہ سمند ہست می انداختند و دران
 ویرانہ ہست بہ آتشوب کہ موج نیز غمتہ بود و پاس ثابت از جامے ریز و سیاہان
 از بحر و قحط ہست اسامے تاختند + خزانہ ریزند و قند جہاں کشائی و گیسہ
 و تپا ساختہ و آب شمشیر آتش فنا در زمین ہستی انداختہ + فرات آبادی از کرب
 بیرون تعلقشان عرصہ قطرہ و در بارہ قطرہ آبے از جان سپر گردانیدہ و
 تپہ نگان معرکہ ہر دریا آں کہ آب تیغ از مر گذشتہ دم آبیے بکام شان نرسیدہ
 سینہ گردم چو شان رزم از کثرت پے آبی و حرارت بساں کانون و از التہاب

و مبارزان بتاب تنور جوش از بے مہری مہر نصف النهار چوں باہی برشته
 جگر کباب بسبکہ سیہست سپہر مینائی بدن دلاوران از سنگ جفا شکسته
 عرصہ زمین پر از صہبائے خون ارغوانی کشته بسبکہ فلک کو ششم جہر شپان را
 بخاک انداختہ + از فرا سبہ خبر اہل راں نگر بسبکہ + مردان دلاور
 در صاف داد مروی و مردانگی دادہ و صدراے جہر گوشتہ زبان بہ تحسین
 کمان داران بے خطا انداز کشادہ + فدویان جانناز جان بر کف دست
 از برائے شاربہ مجازی + و ہند ہاسے وفادار بہر گناہ مستعد جہان بازی
 و فاشترستان مقرر صدیران کہ اگر ہزار جان داشتہ باشند فدایے راہ خلاص
 نمایند + دہانبازان بسبکہ جگر سرگرم بری کہ بیایے سر طریق جانفشانی
 بہ پای بند + صدراے کوس بخلاے مغر ساکنان ملاء اعلاے پیرداختہ و
 آواز کرنا گوش افلاکیان اصم ساختہ + جمال جوانان در حلقہ کمان چوں
 قمر بہالہ نمودار + چہرہ سرخ گرم چوستان کارزار در شگفتگی رشک گلزار +
 فیضان تناور بضرپ شیخ ہزبر ہل مانند کوہے کہ از صاعقہ فرویزد ہزبرین
 فرو نمودہ + و صہو لجان خرطوم اقبال جوانان را بسالہ گوہے در روزہ نگین
 سو فار تیر در خط ہنر و خطان گوئی مرغے است آتشیں بر شاخ سنبل +
 وز خم ستان بر عارضی سیمیں تنان ہمانا در قیگے است تجروح بہ نوک
 بلبل + فلک دریں وقت ہنگامہ رزم را بصورت ہزیم ترتیب دادہ اند

تازنده + یکے را دعای نصر کائنات و روزبان + یکے را دست دعا
 سوسے آسمان + یکے پناه پیران طریقت برده + یکے خود را بفضل حق
 سپرده یکے را دعای سیفی بر زبان + یکے را تعویذ الامان حمز جان +
 یکے با فسون و دمد مد گرم جوش + یکے به سحر و جادو سخت کوش یکے را
 جگر به روح مصقول تحسته + یکے را به ضرب گرز مغفر شکسته + با جملہ ہر
 یکے بقدر امکان سرگرم جانفشانی بود + چون در آن روز روز جزا رسید
 و حسین علی خاں بہ ہوا حتمی سے متعده چہرہ نگار سعادت کشتن رسید + و سید
 نور الدین خاں در ترددات نمایاں بدرجہ شہادت رسید + اعدا و لیسنہ
 قصد پیران آوردند کہ بہ شمشیر بدار سرزن سردار از قن بردارند عنایت اللہ
 خاں پسر اطف اللہ خاں را کہ با جوانان بہرہ سرگرم کارزار بودرگ حمیت
 بجوش آمد و عرق سپاہ گری حرکت نمود + با وجود غلبہ اعدا بے محابا اسپ
 ہمت گرم غیر ساختہ بجنگ پیوست + مخالفان دست از سادات بازداشتہ
 بر وصولت آوردند + آن شیر معرکہ مصاف تا دیرے دست نمایاں بکار برده
 بار نقابے خود از انگشتن بلاوت کلمہ شہادت چیدہ زیب و سار سعادت
 ساخت + ہذا اسے ہوشمندان خیر و خردمندان بصیر دریا مید کہ مخلوق چوں
 تعبیت است بدست تعبیت باز + و مصنوع مانند پرده اسیت در حکم صانع بے نیاز +
 نہایت نگاہوں سے انسان بقدر طاقت بشری بہ قدم سعی و دیدن بہت

نه متکفل بر منزل مقصود رسیدن + و غایت تردد کشاو رزمزعه کاشتن و
 سرسبز داشتن است نه ضامن و نه مراد رسیدن بسا روشن دلان به روشن
 حسن تدبیر سراج منیر که عاقل و محنت که نسیم حوادث فکلی به یک لحظه خاموشی خست
 و بسا متکل بدان خردمند نهال مقصود در سر زمین ظهور نشانند + که صفت
 بتواری حکم قضا به یک مسئله از یاد انداخت + نهیم که مدعاست که تراش عقل
 به ملنا ب و او تا داسباب بر اقرارزد + اگر از تشد با و حکم انروی از جا در
 آید چه تدبیر + و شا هر مسئله را که ماضیله نزد هر هفت کرده بگوید در کرد
 و اگر حجابی از غیب حاصل شود و ناظر را چه تقصیر ستمان این مختار و نش مقرر
 نموده اند که هیچ سپهری مانع تیر حوادث سماوی نمی تواند شد و نه هیچ تدبیر
 دافع بلیات آسمانی نمی تواند کرد و بد + آن را که جمیع دانش از حلیه
 اقبال عاقلیت و بیدار سپیدش فکر و بفار حوادث غیبی است و آن را که
 تا صمیم طالعش به بارقه سعادت روشن مقدمه اندیش عساکر اجلالش
 ابرار از روی + چنانچه شگفت گشتن به در اقبال عالیجاه بعثت و ذنب بلاست
 ناگمان و بلی است روشن + و با وجود رسیدن بسا حلی مقصود به سگ و اسب
 فنا فرستادن بهینه حیات آن در یاد دل بر لب است سهرین + تفصیلش
 آنکه چون بگوشش فدیای جان سپار توج عالیجاه با وجود شهادت
 شهزاد با و علی چهره دستی یافت و نزدیک رسید که صورت مطلوب در

آئینہ امین جلوه نمائش گیر و فلک حسد پیشہ کہ ناوال یعنی کارا دست + و
 تنگ حشمتی رونق بازار او - غنائش خون دلیران است + و طعمہ اش
 گمردہ شیران - بازی دیگر براگتخته کردہ واکردہ بخاک برابر ساخت + یعنی
 در عین گرمی ہنگامہ نہر و اوسے تنہا از جانب جنوب کہ مقابل فوج عالیجاہ
 بود برخواست بصدقے کہ اگر بر کوہ رسیدے از جایہ کمنہے وغیرہ سپاہ
 عرصہ عالم را چنان گرفت کہ عالم در چشم جہان ہیں مردم تیرہ و تار یک ساخت
 تیرے کہ مردم عالیجاہ بر اعدای انہا تختہ ہم بہ انہا می رسید + و بان ہائے
 آشکین کہ بظرف معاندان عالیجاہ سر می دادند باعث ہلاک مردم این طرف
 می گردید + سپاہ بہادر شاہ ظہور این لطیفہ غیبی از ادا و آسمانی دانستہ
 مخالفان را بہ تیر و تفنگ دہان و دختند - و در اس عرصہ رستخیز را و ولیپ
 و منور خاں و خان عالم و تربیت خان و مطلب خان و رام سنگھ ہائے و دیگر
 بندہ ہائے جانشین بکار آمدند - و فقاے انہا سرداران خود را کشتہ یافتہ
 دست از جنگ بازداشتہ بالاشہائے انہا از سر کہ پہلوئی ساختند + و بعضے
 شک حرمان کہ در راہ خدرع و ترویر خود را بصورت مخلصان و انمودہ بودند
 ترو و غاباختہ پائے ترو و از عرصہ ناموس بیرون کشیدند و در رکاب عالیجاہ
 غیر از بندہ ہائے جلوسادشاہی و اکثرے از بندہ ہائے جاں بناموس وہ بیج یکے
 شانہ و فوج بہادر شاہ چودا تروہ کہ بر مرکز محیط شود از چہا طرف محاصرہ نمودہ

بہ تیر و بان در گرفتہ عالیجاہ با وجود این حال در تردد جنگ قطب آسا پا بر
 جا بودہ خود بدولت تیر اندازی می نمود چنانچہ چارترکش از تیر خالی ساخت
 ہر تیرے کہ از ششست آن راست کشی برآمد جوانے را بجاک و خون انداخت
 تا آنکہ بدن مبارکش بہ سناہے آبدار مجروح شدہ بود حسابے از آن بہر
 نگرفتہ بر و مال چہرہ مبارک پاک نمودہ تیر اندازی می کردند گویند کہ شامزاد
 والا تبار در سن دہ سالگی برخیل سواری خاصہ بود ہر گاہ تیر ہر آں شہاب
 اوج سلطنت رسیدے عالیجاہ بدست خود کشیدے تا آنکہ تیر دیگر رسید
 آں را نیز آورده فرمودند کہ در ہودج انشراح نہائید + آں شیر دل اہل
 براں را ضعیف شدہ همچنان نشستہ تماشاے شیرنگی روزگار معائنہ می نمود +
 دیگر نقل می کنند کہ چون بہ رسیدن جمادات فراج مبارک عالیجاہ
 رغبت آب فرمود فیلبان التماس کرد کہ ابریقی آب عقب عماری خاص
 است بر زبان گوہر نشان آورده کہ اسے نادان این نہ آں وقت است کہ
 از مقابلہ اعدا بطرف دیگر متوجہ باید شدہ ترین اثنا چون فیلبان مجروح شدہ
 بر زمین افتاد خود بدولت پاسے مبارک از عماری بر آ آورده بہ اشارہ پا
 فیلب را پیش را نندرد + افسوس از چہاے سپہرتم گار و صد حیف از پیدادی
 این فلک تو بخوار کہشتی عمروح در طوفان بلا انداختہ اوست + دیو سیف
 مصری بچاہ اجل اسیر ساختہ او + از جوش تخت سلیمان برباد + و بہ شمش

الح قبا و بزرگین افتاد + از چنین صلیبتش خانه صد قصیر و نفوذ خراب + و
 از تشرش رستم بسان زال در ناله اضطراب + کینسر و از جام قهرش بلا بل
 محبت چشیده + و پیشین از بختش به زندان ابتلا منزل گزیده + خورشید عمر
 افراسیاب اندر بیداری او به مغرب فنا رسیده - و سیاوش از دست او پیش
 به منزل مرگ ناوی گزیده + دشمنه تیزش گردن گردان بریده - و خنجر قهرش
 سینه هر و ران دریده + نه اورا با کس دفاسه و نه در دل غبار انداختن
 صفاسه + از خنجرنگی او است که طشت شفق از شام خون تاجداران مالال +
 و از قهر او است که خنجر مهر هر صباح بخوان شهر یاران برنگ آل + نه نه
 هر چه بستم همه ترسبات است + و آنچه بستم همه خیز و طامات + این همه رنگ آمیز
 تقدیر است + و این همه حکمت قادر قدیر + فلک پیشین حکم او چون چه خبر زال
 شب در روز در میر است + و طائر کوب به صفی امرش لیلیا و نهارد و جلیله حکم
 حکم او است و دیگران همه تحکوم + و بقا و دوام مراد است باقی همه معدوم +
 تا چند ازین مقوله بیان نمایم + و تا که دست و قلم به تخریر آن فرسایم + هر حال
 به که بر مطلب اصلی باز آیم + و چه بیده مدعا کشایم - اگر چه عالیجاه با وجود جناسه
 میبود دست از جنگ با زنی داشت اما از آن جا که جائه عمر بر بدن مبارک
 تنگ آمده بود و ناگاه تیر و بندوق بر پیشانی عالیجاه رسیده و چنانکه آن غریبی
 که پیام اجل بود شاهباز روح مبارک از دام گاه فنا بجام قدس پرورده شود

صفوف ملائک کہ در عرضہ ہوا تا شاہ شجاعیت و دلاوری آن شیر پیشہ بہت
می نمودند بر کاب عالی ہمعنان گردیدند و قدر و سیل بہت فوج فوج بہ استقبال
آں حضرت نمودند و در بکار و بگسیوسے مشکیں جنت رافت و روبر نمودند
و ضوآن نیز مقدم گفتہ البواب خلد بریں بر رویش کشود و فوایسے چربا اند
ہشتیاں گوش آں عالیجاہ رسید در بہشت باہر دو شاہزادہ بدان سان
منزل گرفت کہ قمر با سدرین در یکسہ بر و آرام گیرد و در شلہ باہر دو صاحبزادہ
بدان گونہ مقام کرد کہ سرد با شمشاد و در عر بہ یک چمن مسکن پذیر و بندہ ہستے
بادشاہی مثل جسے سنگھ چھوہا بہ و غیرہ از شاہدے این حالت پھر ملاست
دست از محار بہ باز کشیدہ بہ درگاہ بہادر شاہ ناہیہ ساسے چہر و دست
گشتند و ذوالفقار خاں بہادر بہ نہ خیم کہ بہشت برداشت عثمان عزیز بہت
بطرف گوایا رطلون ساخت ملازمان شاہی با وجود شہادت عالیجاہ با سہ
از میدان بر نہاد شہ پچھاں سرگرم کارزار بودند بہادر شاہ سوارہ قیسبیلی
بسان ہمر میکرہ و وسط نصف النہار بر سپہر برین طلوع دولت کاہد تا شاہے
شجاعیت و دلیری آن ہر زمان پیشہ شہادت فرمودہ زبان فیض بیان
پیشہین و آفرین کشود و حکم فرود کہ احوال این جماعہ در کتاب الملائک سرکار فیض
آمارا بدولت شرف اختصاص یافتند از بہر خاشا بہادرت باہر درند از انان
والا اصلا نیا باز نہاد انزال جا کہ دلاں مکرارے پھر فرود شود کہ چون عرصت است

قیامت پر آشوب بود حرف کہے کہے نمی شنید سپاہ طریقین تا دیرے دست
 بہ تاراج آئمہ عالیجاہ و شاہزادہا دراز نمودند روئے زمین از لعل و جواهر آباد
 رشک کان بدخشاں گردید + و از کثرت گہر برزی سطح ارض غیرت بحر عمال +
 و روئے دشت اندر برزش اشرف مہاچول صحن چمن در موسم خزاں برگ بریزگونہ
 اصغر گرفت و از ہر گونہ گہر ہست رو بہیم با بساط دشت نسترن زار گشت و
 از تشنہ ابلان بسکہ بہر طرف رنجہ گوی کہ فراش قدرت فرش بوستان
 گسترانیدہ دریں کشاکش غار نگری فلک تبصرہ نو بہنگامہ کشاکش گہم خست
 ہر کہ دست بہ بردہ زرمی زد از دیکہ سے تیج بر سر می خورد یکے درج جواهر
 بگفت آردہ + و از دست دیکہ سے گہر جان بہرہ + و یکہ نمشہ نگارنگ
 از دست غیر سے کشیدہ + و دیکہ سے جانہ حیات بہ نقش دریدہ + یکے
 بر اسب صبار قار سوار می نمودہ + بہ زخم دیکہ سے راہ فنا بہرہ + یکے
 غارتہ نیمہ زرد و زرد دل نقش بستہ + و سکہ قضا از اسب عرش گسستہ +
 بسا مردم دریں خیال جان باختہ و بسا خلق ازین خیال خام خود را بہ
 نہ کہ فنا انداختہ چوں فلک شب پرہ + بہرہ سے روز انداختہ + و فلک
 سپہ روز جان را تیرہ و تار یک ساخت + چہ یکے دست از ترو باز
 کشیدہ بہ مسکن خود ہا منزل گزیدہ + بہرہ سے قضا کم فیروزی بر یہ حجم پایاست
 جهان کشاکش فرستہ طاعتی است کہ چمن سعادتش بہ آہباری تا شہر بانی

سیراب + و گلشن دولتش به سحاب ابر و بجای شاداب باشد + نفس
 شام اقبال حکمت انصاف مشام آمال اوست و مردم نسام افضال
 و سنگینی پیرایه از بارگاه و جلال اور + دولاب پسر هر خطه به طراوت بخشی
 گلزار و دولتش + و باغبان فلک هر ساعت به چین آرازی گلشن شوکتش +
 اعلام عظمی گلشن همیشه به دستپا روی اما و غنای سر بلند و ممتاز + او به سطرش
 همه ابر به فتوحات لاری سر افران + چوین گلشن طلوع انوار فیوضات + و گلشن
 مرتب به نقوش فتوحات + و حکمت تقدیر به انجام عظمی گلشن بصورت + و حکمت
 تقدیر به اتمام کارش مشغوفت + اعدا از میبست شیر گلشن در شمعین و سحر
 قروش از چوین اقبال در دمیدن + و ای دولتش در سحر و قیامت همیشه
 تازه رنگ + و پیک پیران در جلش بمقدار بقا اگران سنگ + برقی به یوسف
 آبدارش آتش زین خرمین خیالان تیره روز + ناکره خنجر جاگدارش دشمنان
 را خانه سوز + آسمان غاشیم اظلامش بر دوش + و فلک حلقه پیرایش
 در گوش ازان جا که از جناب کبریا این منصب بزرگ بذات معتمد رس
 بهاد شاه عالم پناه مرخص گشته بود چوین فتح و نصرت که از وصل و ریاست
 میرون بود + و در پیش دشوار پسندان به چوین گوهر سالانی نمی نمود + و گلشن
 به تائید غنای و امداد لاری دست داد آن خبر یو آفاق به اداسی این
 عظیمه والا از تمامیت مشغول فرق فرقه سابرین خضوع نهاده زبان را

بشکر منم حقیقی شکر برین ساخت و جوق جوق امرای عظیم الشان به او است
 تسلیات مبارکباد دست عقیدت را سر بلندی جاوید بخشیدند و کوس فیروزی
 بسایان ابر نوروزی طعنه در گنبد دوار انداخت بعد اتمام جنگ چون جهاد
 آن والا نزد این قدسی نهاد بنظر اقدس در آید بمقتضای نسبت باطن و
 رفیت قلب سبب اختیار اشکاب حسرت در دافان ریخته بر زبان گویان
 آوردند که این عزیز مصیحت نیستش خود را در بلا و آوار در تافت و رعنا
 انداخت که یقیناً عرقش این افسوس از غم و خاطر زائل نخواهد شد پس
 حکم فرموده که آن شیران فیل سوار را در تخمه تابوت جاوید و پیر و گیان
 مرادق اجمال را با انواع عزت و احترام قریب دایره جاوید و نوال
 چمن سلطنت یعنی والایار و بیدار دل را که چون قدیم بودند در کنار گرفته
 به انواع نوازش و تفقدات دلزاری نموده اشک از کویده آنها پاک
 فرموده و بعد در دربار نور منزل نزول اجمال فرموده دیده سکینه
 مستقر خلافت را که بسایان ماه عید منتظر جمال مهر تمثال بودند متوجه
 و حکم اقدس شرف نفاذ یافت که فوج سنگین بگوئیاریار رفته عده الملک
 اسد کمال را با همسر و بنگاه که در آن جا متوقف شده بود در آنک فرست
 مطابق امر بعمل آوردند و آن قدر شیر با سوار اسباب و نوار خانچاست
 بمستقر انظار رسیده پیشتر استلام حقیقه و علیه دولت و این حال نمود

و ذوالفقار خاں نیز به رفاقت پدر سعادت عقبه بوس دریافت و مشغول
 عنایات اقدس گردید و پسر گان حضرت سلیمان مکان بمقتضای کمال
 عنایت اصفیائی نازی نواب اسد خان را بخطاب اصفت الدوله مستاذ
 ساختند و بوکالت مطلق عزیمتیار گردیدند و فرمودند و منعم خاں که از
 ابتدا اسکی سرتوبه شدند الی بی حالیه بهرند وستان الی الان بهراوان
 نزد حسن تدبیر چنانچه فی بکار برده بخطاب خانخانان بهادر ظفر جنگ
 شریف اختصار حاصل نموده مسند آراسته و دراسته گردید و بهر
 به القاب و ترقیات مناسب فرق نیز برافراشتند

سوانح عمری شیخ علی حسینی

راقمه

یار است زبان که که شناسد تو کنیم
توصیف کمال کبریاست تو کنیم
پیر است به باطنی و ستان نیست
جاست که تو داده فناء است تو کنیم
پول انسان را بزمی و گزین سرمایه در کارگاه آفرینش تحصیل
عجز است و از نیست که گرویده از دانشمندان و قدر وقت شناسان
بتروین کتب تواریخ و تحریر احوال بدو یکم بهر دانشمندی از روزگار خود را
در آن کار پایان برده اند و باطله تصدیق و اخبار و نصیب الحقیقات انام
علی اختلاف مرآت فواید پیشه و است و پول این سرگشته غمراست شگفتی
تلف کرده بچشم حقیقت ملاحظه احوال خود نمود و سرگزشت ایام گذشته
را براسه نگارند و کمالی خالی از فائده خبرستند بدید و در نقل احوال دیگران
بسیارند که ناقل را بنا بر سبب و اختلیط و اشتباه افتد اما در شرح احوال
نویسنش مجال آن نیست خواهی که بدگرشده از حالات و احوال خود که
درین مجال بخواهد برده و در آن رعایت ایجاز و مختصار نماید تا ملولی

مقال و آرائش عبارت مورث ملال خود و پشیمان نگردود و دوستان را
یا دو کاره و آرمندگان را تذکاره باشد - مأمول از ناظران کرام آنگاه
بنظر شفقت و ترحم نگرند و طلب مغفرت این محروم کس سعادت
را معاوضت فرمایند -

اجداد راقم

والاستبداد ارباب الموالهیب محمد بن علی بن ابی طالب بن
عبد الله بن علی بن عطاء الله بن اسمعیل بن اسحاق بن فخر الدین محمد
بن شهاب الدین علی بن علی بن یعقوب بن عبد الواحد بن حسن الدین
محمد بن احمد بن محمد بن جمال الدین علی بن شیخ الاجل قدوة العارفین
"تاج الدین ابراهیم المعروف بزمهدر الجیلانی قدس الله روحه و احکم
و ختم فی الحسنی -

از اجداد این فقیر شیخ شهاب الدین علی بلده است که موطن و
دفن شیخ است گذشته به دار السلطنت لایجان که حسن بلاد گیلانست
سکنی نمود و از آن زمان باز لایجان موطن اجداد گردید و حسب فقیر
شیخ علی بن عطاء الله از معارف علماء زمان خود بود - خان احمد خان
بادشاه گیلان نظر به استوار و محکم که داشته در تعلیم او میالقه نمود و
بعضی در ارباب علما را از ایشان استفاده نمود - در دار السلطنت

تقریباً بیست و پنج مجلس بهاء الدین احمد جانی علیه الرحمۃ رسیدند و است
تمام با هم داشتند و چنانکه در شرح حدیث معراج که از تحقیقات عالیہ
ایشان است تقریباً در فواید آن دو کتب صحبت خود با شیخ علیہ الرحمۃ نموده
و از مصنفات ایشان است شرح فارسی بر کلیات قانون که بانام خان
احمد خان نوشته و رساله اثبات واجب که مقدار دانش اوزان معلوم
تواند شد و رساله اهل شبهه جزم و این هر دو نسخه بخط ایشان و کتاب خانه
والد علامه طایب شراہ بنظر فقیر رسیده و حاشیہ مبسوط بر قصص فارابی
و غیر تأکلیل علوم در خدمت سید المحققین امیر فخر الدین سماکی استرآبادی
نموده و گویا در شعر غنبت داشته و حدیث مخلص ایشان است
و الحی سخنان عاشقانه اش در کیف و حسن بلاغت بی نظیر افتاده
و بواسطه تقریب بدو هزار بیت بنظر رسیده ازان جمله است -

غزل

خوبست صحبت از بس داشت باشد معشوق ز عادتش نیرست داشت باشد
دل رفت با تشکره معشوق و نیاید می آید اگر بال تبیرست داشت باشد
مردیم ز بس ثابت و سیار و شمر ویم آید شب بجزان سحرست داشت باشد
دل را بطاق ابروی جانانه سوختم قندیل کعبه را بجنم خانه سوختم

و حضرت چه حالتیست که خواب نمی برد ما خود نفس زلفتن افسانه نوشتیم
 ولد ایشان منیر شیخ عبداللہ بود کہ سب فنون علم از والد خود نموده
 بتقوی و انقطاع از دنیا اتصاف داشتہ۔ آنچه از وجہ معاش املاک
 موردنی حاصل آمدے بقلیلے قناعت نمودے و باقی را صرف دوستان
 و محتاجان کردے سہ پسر از ایشان مختلف شد شیخ عطاء اللہ شیخ ابو طالب
 و شیخ ابراہیم۔ شیخ عطاء اللہ کہ ولد اکبر بود در فقہ و حدیث علم علما و آں
 و پادروز زد و کثرت عبادت در جہ عالی داشت و سن کمولت و آگاہ شدہ
 و اولاد از نماد شیخ ابراہیم کہ کمترین برادران بود از مستعدان روزگار
 و مجلو فطرت و ذکا اتصاف داشتہ مراتب متداولہ علیہ را کتساب نموده
 سرآمد اقران گردید۔ و بہفت سلم بغایت نیکو نوشتے و خط
 استادان را پنجاں تنبیج کردے کہ تمیز در میانہ و شوار شدے مصحف
 مجید و صحیفہ کاملہ مترجم با تمام رسائیدہ جنتہ والد مرحوم باصفہان
 فرستادہ بود و ہر دورا بفقیر شفقت نموده بودند۔ خوشنویسان مشہور
 اصفہان از دیدن آں بہرامی بودند و در ترسل و انشاء مہارت شام
 داشت انشاء ایشان در صفائین مستغیران مسطور و مشہور
 است در شعر و انشاء سلیقہ درست داشت و احیانا بکفن میل
 نمودے ای چند بیت از ایشان است۔

۴۷
رباعی

باد خون بجایاست زمینا مطلب گوهر از چشم تو راست نذر یا مطلب
 چه لبی نتوان گشت پوچون در شست آنچه در سینه توان یافت بهر مطلب
 در گلشن دهر محرم راز بود در بزم زمانه نغمه پیر و از خود
 پنهان نتوان زمرمه پردازی کرد بستیم زبانی که هم آواز خود
 فقیر در صفر سن که در خدمت والد بلا جوان رسیدم سعادت طاق
 آن عم عالی مقدار و ریاضت حقا که در محاسن صفات و حسن اخلاق و شگفتی
 و مجلس آفرینی تا امروز مثل او کمتر دیده ام ده سال پیش از والد علامه در
 لاجان بر حمت از نری پیوست یک بهتری شیخ مفید و دو مجتهد از ایشان
 مانده بود پس هم این از چند که در اول شباب گذشت -

مجل احوال والد مرحوم

امادالمرحوم در سن بیست سالگی بعد از تحصیل بسیار از مطالب
 علمیة نزد مولانا کے فاضل ملا حسن شیخ الاسلام گیلانی بشوق ادراک
 صحبت فضلاء عراق باصفهان آمده در مدرسه استقامت و تعلیم
 آقا حسین خوانساری علیہ الرحمۃ که سایر فضائل مناقبش از غایت
 اشتهار به نیاز اظهار است با استفاده مشغول شدند و فنون ریاضیة

را در خدمت بنایموس زمان علامی مولانا محمد رفیع که بر قیاسی میگردید
 مشهور است تا تکمیل نموده چنان استغراقی در مطالعه و مباحثه یافتند
 که جمیعین را کمتر بیشتر آگاه باشد و تا او آخر عمر بر همان مهراج بود
 و جماعتی کثیره از اصحاب تحصیل به برکت توفیق ایشان بمراتب
 عالی رسیدند و در کتابخانه ایشان که زیاده از پنج هزار مجلد بود
 هیچ کتاب علمی بنظر دنیا مد که از اول تا آخر تصحیح ایشان در نیامده
 باشد - و اکثر نشانی بخط ایشان بود و قریب به هفتاد مجلد را که از آن
 جمله تفسیر بیضاوی - و قاموس اللغه و شرح المعجم - و شامک التذیب
 حدیثیه - و امثال ذلک بود و بقلم خود کتابت نموده - می فرمود که من
 یکروز در شبانه روز یک کتاب هزار بیت و زیاده نوشته ام خطی بخایست
 زیبا و واضح داشتند از ایشان شنیده ام که می فرمودند - و الحمد
 لله حیات بود با همفغان ابرم و باین سبب که مبادا وطن خستیا کنم
 زیاده برداشتم قدری صاف ضروریه بجهت من نمی فرستادند -
 و آن ابرم در عرض سالی بچند دفعه می رسانیدند و پسند
 آن قدر میخوانستم براسی ابتیاض کتاب زر مقدمه و دیو و بسیار
 را خود می نوشتم - بعد از چند کیه و اندر صحت گردانیده و در بعض
 بلاهجان از خاطر خوشد -

بالجمله در اصفهان مکانه خرید و بر عمارتش افزودند و عازم
سفر حجاز شده از راه شام بطواف بیت الله الحرام مشرف شده
بمقداد باز گشتند و چند سیه در مشاهد متبرکه عراق بسر برده باز با صفهان
مراجعت نمودند و از ایالتی آنجا حاجی عنایت الله اصفهانی را که
از اتقیا و اخیار بود با ایشان موافقت پدید آمد و صبیحه خورا با ایشان
تزوج نمود و اولاد منحصراً در چهار پسر بود مولود نخستین این بی
مقدار است و سیم برادر دیگر یک در کودکی و دو در غنفلان شباب
درگذشتند.

بجمله اگر در محاسن صفات و اخلاق کامل و علوه همت و فطرت
و قوت ایمان و کمال فضل و دانش آن علامه تحریر و توضیح رود سخن
بدرازی کشد و بسا باشد که حمل بر مبالغه و حسن اخلاق این
خاکسار کنند و در هیچ فن از فنون علوم نبود که مهارتش بکمال نباشد و
با این حال هرگز میبایست بعلم چنانکه رسم علماست نداشت و با ادنی
کسی از اهل تحصیل و تحصیل و فرومایگان مصاحبان سلوک کرده
و با این که طول عمر بمباحثه و افتاده گذرانده از جدل بغایت
محترز بود و این شیوه را کرده داشته شیخ یک از افاضل را
بحسن تقریر و تشنگه طبعی ایشان ندیده ام علوه نفس چنانکه در نظر

بمقتش دینار اقدر کف خاکي نبود هرگز بمقت بهر تحصیل مال و جاه
 دنیوی که ادنی تملیک او را باندک مسامحه بوجه اکمل میسر بود و گذشت
 در طبع اندیشه فزونی و تن آسانی نداشت بارها شنیده ام
 که می فرمود نعمتهای آن حلالی که رازق عباد و قیمت ساخته مارا کافی
 است و داعی بر تحصیل دنیا اگر پرورش دیگران و ایشا بر
 خواهند گان است بے ذلت نفس مومنه بیشتر نیست در دامن
 سر سخاوتها قطع نظر کردن و گذشتن آن چیز است که در دستهای
 مردم است هرگز مبادرت با شنائی از باب دول نکرد و با بجه
 از امر او اکابر اعیان که اخلاص داشتند و نهایت آداب مرعی
 میداشتند بزرگانه سلوک نمود و عبادت و ورعش بمشابه
 بود که در عرض بیست و پنج سال که با ایشان بسر برده ام هرگز
 فعلی که در شرع مکروه باشد از ایشان ندیده ام و بعد از
 نیم شب در هیچ حال چه در صحت و چه در مرض او را بر بستر
 استراحت نیافتم شش هفت سال پیش از فوت غرمت و خلوت
 بر مزاجش غالب آمد ترک مباحثه و معاشرت نمود و اصل پیرامون
 انتظام امور معاش اهل خانه نمی گردید و این فقیر را در آن باب
 مختار ساخته گاه به بمطالعہ مشغول می شد و بیشتر اوقات گریان

بود و اکثر لیالی را بعبادت اجماعی نمود سخن با کسی زیاده بر ضرورت
 نگفتی و سخن گفتن کسی را هم خوش نداشتی تا آنکه در سال هزار و یک
 صد و بیست و هفت هجری در سن شصت و نه سالگی امراض شدت
 کرد و وضعف مستولی شد. صبا سحر که چاشتگاه آن رحلت کرد مرا
 طلبید و سفارش باز ماندگان و نیکوکاری بایشان نمود. پس فرمود
 چنانکه مرا خوشنود داشتی خدا سے از تو خوشنود باد. وصیت من
 بتو این است که هر چند اوضاع دنیا را بروفق مرام نه بینی و زمانه
 ناسازگار افتد باید که بذلت رضاندی و تمعیت و نیاله روی اختیار
 نکنی چه عمر طویل قابل آن نیست. و در اصفهان اگر توانی زیاده توقف
 مکن که شاید از آنجا که باقی ماند. و این سخن را فقیر در نیا فتم تا بعد از
 چند سال که فتنه و خرابی اصفهان پدید آمد. پس فرمود در لیالی و ایام
 متبر که هر چه دست دهد پیشتر آید مارا فراموش مکن بعد از ساعتی
 چند بعالم بقادر حال فرمودند. مدفن ایشان در مقابر مشهوره بمنزله
 بابا کن الدین در جنب تربت عارف ربانی مولانا حسن دانشمند
 گیلانی افاض الله تعالی علیه شایع بیب الرحمة و الغفران و اسکنه
 فی فردوس الجنان. چند بیت از مرثیه که در فوت آن عالی مقام
 بقلم آمده بود ثبت افتاد.

غزل

سپهر از فرگت اے صاف حقیقت بے شکستہ
 کشیدی تا زین ست نوازش اے چمن پیرا
 تو دیر پیر از سر زنی و من ہم در غمت پیرم
 نہاں اے عرش فعت تا ندیدم در دل گشت
 گشتی تا زین شہیرازہ تا لیف جسمانی
 بدل آہ رسائی دارم از مجموعہ آتش
 نمی ماند سیر کیفیت چہاں سے خالی را
 مثل چوں بریہ تجزول گشتہ ام شفقہ حالی را
 بحسرت می کنم ہر خطہ یا ز نور و سالی را
 ندانم کہ پوشند خاک ساقل کوہ عالی را
 مثل اے نیست در عالم ہوید اے مثالی را
 ز خاطر بردہ ام یکبارہ مصرعے خالی را

ولادت راقم

آنجمل احوال ولادت میں مقدار در روز دوشنبہ بیست و
 ہفتم شہر ربیع الآخر بسال ہزار و یک صد و سہ ہجری در دار السلطنت
 اصفہان اتفاق افتادہ ہنوز چیزے از احوال ایام رضاع پیدا نہ اندہ۔
 چوں چارہ سال از عمر برآمد والد مرحوم اشارت بتعلیم نمود و کراں آوان
 مولانا کے اعظم ملا شاہ محمد شیرازی علیہ الرحمۃ کہ از اعلام روزگار بود
 وار و اصفہان بود و روزیکہ در مستزل والد علامہ جہان بود فقیر را
 در خدمت ایشان برائے شروع تعلیم از دوسے تیمن حاضر نمودند مولانا کے
 مذکور بعد از بسطہ این آیات را سہ وقت تلقین فرمود
 رب اشرح لہ صدیری و فیسی و امیری و حمل عقیق من لیس

بنفقه و اقوی -

فاتحه خوانده و ازش فرمود در دو سال سواد خوانی و خطی میسر
آمد و شوق مفراط تحصیل حاصل شد هیچ شغلی نزد من مرغوب تر
از خواندن و نوشتن نبود - کتب فارسی بسیار از نظم و نثر خواندم بر سائل
صرف و نحو و فقه مشغول ساختند و بزودی فراگرفتم رساله چند از مطلق تعلیم
کردم مرا با آن فن زیاده شوق و شغف پیدا آمد و درست اخذ کردم استانی
که داشتم از دکا و شوق من تعجب می نمود و تحسین می فرمود شوق افزونی
می گرفت چون طبیعت موزول بود از شغل دینی عظیم می یافتم و بگفتن
میل می شد و مدت مخفی بود چون استاد مطلع شد مرا ازان منع
نمود و دالد مرحوم نیز مبالغه در ترک آن داشت و مرا صرف
طبیعت یکباره ازان ممکن بود چیزی که وارد خاطر می شد به نوشتن
و پنهان می داشتم

در سن هشت سالگی دالد مرحوم اشارت بخوید قرأت قرآن نمود
در خدمت مولانا ملک حسین قاری اصفهانی که از صلحای زمان
و در آن فن از اقران ممتاز بود تا دو سال قرأت نموده چند رساله در آن
علم خواندم و ازان فراغ حاصل آمده حسن قرأت من مرغوب
اسماع شد پس دالد علامه از فرط اشتیاق که داشت خود تعلیم من

پرداخت شرح جامی برکافیه و شرح نظام برشافیه و تهذیب شرح
ایساغوجی و شرح تفسیر و شرح مطالع در منطق و شرح هدایه و حکمت
العبین باحوالی و مختصر تلخیص و شام مطول و مفتی البیسیب و جعفریه و
مختصر نافع و ارشاد و شرائع الاحکام در فقه و من لایحضره الفقیه
در حدیث و معالم اصول و چند نسخه دیگر در خدمت ایشان خوانده ام
و هم در صغری و الدمر حرم مرا بخندنت عارف حقایق و معارف
تسلیل الشریط القانی قدس الشارواحه که در آن وقت از عزلت
گزیدگان آن دیار بود برآورده خواهش تربیت و ارشاد نمود. قریب بسه
سال بخندمت ایشان می رسیدم اگر چه کتابی بخصوص در خدمت
او ننشاندن ام لیکن هر روزه مطالعه و مسئله برکافیه بخط خود نوشته
نمیدادند و آنرا تعلیم می فرمودند. و هر معلوم نه بود که آن عبارت
از چه مقام است و در اصلاح و تزکیه نفس ناقص چیزان التفات
و مبالغه می نمودند که زبان از بیان آن عاجز و قاصودل از ادای شکر ایادی
و حقوق آن عارف کامل عاجز است. الحق اگر قصور استعداد من بنمود
هر آینه برکات تربیت و انفاس آن بزرگوار بمقامی که بایست
رسانیده. و من از اکابر مشایخ عارفین جامع علوم ظاهر و باطن
بودم اگر نخواهم که شمه اندک حالات و کمالات و مقامات و مجاهدات

وضبط اوقات و طرز معاش آن عالی مقام را شرح دهم کتابی شود.
 بالکل چون طبع ایشان موزوں و احیاناً بکلفتن شعر رغبت می نمود
 و مطلع بخیل من بسخن بود ازاں چنداں منع و زجر نمی فرمود بلکه گاهی امر
 بخواهید آن چیزیکه گفته بودم می کردند و تخلص بلفظ خدین از زبان گویا
 ایشانست. این رباعی از اشعار آن قدوة کرام ثبت افتاد.

رباعی

ای شورش بیا در دل درویش نشین کاین شکلیں بر جگریش نشین
 در جگر تو دامن گلستان شده است یکدم بکنار کش و خویش نشین
 و در بهار آدان ایشان بر جمست حتی پیوستند پس ازاں والدین
 سفارش تعلیم و تربیت فقیر بفاصل عارف شیخ بهاؤالدین گیلانی که از
 تلامذہ سید الشیخ و میر قوام الدین علیہ الرحمۃ و از گوشہ نشینان و جامع
 فضائل صوری و معنوی بود نمود. چند روزی در خدمت او تحصیل نمود
 و در آن کتاب اجماع العلوم و رسائل و مطالب و شرح چندی خواندم
 و والدینم مرا اشارت بمطالعہ کتب اخلاق میفرمود و بجهت اوستیایان
 اہل تحصیل ہر روز حاضر شدہ و در آن اوقات صرفت مباحثہ
 ایشان نموده آنچه را اخذ کردہ بودم بایشان می گفتم
 و حق تعالی بزرکت دوستی در اوقات من کرامت فرمودہ بود.

و با وجود اشغال کثیره فرصت تنگی نمی نمود و شوق مباحثه و مطالعه
چنان مرا بیقرار داشت که اتفاقات بلدات ندا شتم مگر روز و شبها از
کثرت بیداری من والدین را ترحم آمده مرا نصیحت و التماس
با ستراحت می کردند و بودی ندا شت و آنچه را بدرس نمی خواندم بمطالعه
اخته نموده مواضع مشکله را از والد سوال می کردم و آن وقت دار
از کتب مختلفه و فنون مشتتہ کہ در اندک مدتی بمطالعه من درآمده
مگر قلبی از علمای معتبره را بیسر آمده باشد و با این حال رغبت
موفوره بطاعات و عبادت بود و لذت عجیب از این می یافتم
و بیای و ایام جمعه و اوقات متبرکه را مصروف با حیا و هوا نظمت
با ذکر و دعوات نافوره می نمودم و بسیارے از نوافل و سنن عملیه
ضایع نمی شد و دل را طرفه رقت و صفائی و سینه را انشراح بود
و ذکر آن احوال چنانکه بود نتوانم کرد افسوس افسوس چه دانستم که
کار باین در ماندگی و دل مردگی و افسردگی که اکنون کشیده
نخواهد کشید و کام بلدات نخواهم گزافتم را باید باینهمه تلخی و زهر جانگراز
ناگانی ساخت

حسرت بے پایاں و غم جانگزاں ایست که درین یکروز نشسته
که باقی مانده باشد و دیگر امید بهبود و اصرار از نظر منتهی بود

که فیصل بهار که ز سحر کلام بر آید
 بساطش آیت انچه بخاطر می رسد
 در آن دوران از برکت تقوی و ورع که مرا ذوق شده بود
 مرا در مسائل فرعی عملیه که مواضع خلاف فقها بود اضطراب و سیرت
 روئے داد و خاطر مطمئن افتاد و معمول بین الناس نمی شد و
 در آن باب خوشی عظیم کردم و احادیث را اصل و باخذ دانسته بسیار
 از کتاب تہذیب الاحکام شیخ طوسی را در مدرس مجتهد الزماں آقا بادی
 خلف مولانا محمد صالح مازندرانی علیہ الرحمۃ استفادہ نمودیم و نظر
 در رجال حدیث و استادان کردم و رجوع بکتاب استدلالیہ فقہاء شخیص
 استنباط ایشان نمودم و بر کتب فرعیہ حدیث گذشتم و در آن
 باب جهدی خوفور کردم تا آنکہ در مسائل که مرا محتاج الیہ و معمول بہ بود
 بقدر وسع اطمینان حاصل آمد و از تقلید محض خاصہ
 یا مخالف آراء و عدم عصمت احدی از متقیان کہ بعض اقدام
 اوست و موقف حیرت فی الجملہ رہائی حاصل شد و در آن آواں
 بعد از نیم شب والد مرحوم بر من خواستند پیش از آن کہ بنوائی
 مشغول شوند تفسیر صافی را کہ از مصنفات فاضل مسبب بود
 مولانا محمد حسن کاشانیست نزد ایشان قرأت کرده استہام رہائی

و با کثرت مشاغل تحصیل و وظائف مرشوقی موفور بصحبت
مستعدان و موزنان بود و با جماعتی از این طائفه مختلط بودم
روزی در منزل والد علامه محیی از مستعدان منعقد بود مراسم
در آن مجلس طلبیدند و از برجاستخان در میان بود یکی از حاضران
این بیت را محشوم کاشی را بر خوانده است
ایست قامت بلند قدال در کندر تو رعنائی آفریده مست بلند تو
و بعضی از مختار تحسین اینج نموده والد مرحوم فرمود که دیوان
محشوم کاشی بنظم من در آید استاد است
اما کاشی بنظم من شک است و آن مقدار از حلاوت که
میدار کاشی شک کند ندارد با آنکه شک در سخن شاید که گلو سوز
تر باشد از حلاوت چنانکه از عین مطلع بلنداد این معنی مستنبط تواند شد
بجز آنکه حضرت اخیر درست افتاده مصرع اول بطبع مانوس نمی شود
چه قامت را در کندر افتاده گفتن با سلیقه راست نیست اگر لفظ
قامت نبود و گفته که ایست که بلند قدال در کندر تو این کلام
پسندیده بودی حاضران تصدیق نمودند پس متوجه من شده
فرمودند پس اینم که از شاعری هنوز باز نیامده اگر توانی درین
غزل بیت بگو همساں لحظه مرا مضامین بخاطر سیر و چون نظر

ایشان باز بمن افتاد و دانستند که چیزی به بخاطرم رسیده فرمود که اگر
گفتی بخوان و حجاب کن این مطلع بر خواندم.

صید از حرم کشیدم جد طلبند تو فریاد از تطاول مشکین کنند تو
حاضران از جادو آمدند و آفرینا گفتند تا ایشان در محبین بودند

مرایت دیگر بخاطر رسیده به خواندم به
شده شک طور از آنست که به عاشقان بنشین که با خورده جانها سپند تو
درین مرتبه والد عذرا ته نیز از جادو آمد و تحسین کرده فرمود که
آنچه میگفتم شک در شعر ملاحتشتم نیست درین هست بیت دیگر

به خواندم به
مشکل شده است کار دل از عشق خوشدل شاید رسد بخاطر مشکل پسند تو
و عین باندک تاسیست دیگر می گفتم تا غزل تمام خواندم مختار
گفتند که این طرز شعر بدیده گفتن مقدر که نیست و والد فرمود که
الحال ترا اجازت شعر گفتن دادم اما نه آن مصت دار که وقت
ضائع کنی و قلند انیکه در سر کار خود داشت براسی نوشتن این غزل
بر انعام فرمود.

و در همان آوان مرا حادّه سخت رسید و فرستی در احوال پدید آمد
جوش بهار و خرمی روزگار بود با جمعی یاران خود بصر از تم و اسب تا ختم شب

درویدین بیفتادواستخوان دست راست من کوفته شد و تا یکسال
 باهمه لرح نیامد استادان هرگز نه ساجا میگردند و رنجی صعب کشیدم و پس
 از چند سالی که وجه تسکین یافته بود چنان بیکار و بارگردن بود چوں خفته
 بنوشتم و انستم قلم بدست چپ گرفته مسوده میکردم و در آن مصیبت و اندوه
 شعر بسیار گفته ام از جمله مثنوی ساقی نامه است که اقتضای آن اینست سه
 خدایا توئی آنکه از راز و پس بهشت از تو دارن دیا کال پس
 من و مستی و کج می خانه با تو دیدم خطه میماند
 تنهینا یک هزار است است بغایت سنجیده و بی نهایت گفته شده تا
 آنکه حق تعالی ازاله در دوام صحت بخشید و بر آنکه گشتی بجعبیت گردانید -

توصیف اصفهان

دور اصفهان آن مقدار از افاصل و مستعدان بود که اگر
 استیفای اسامی ایشان شود بطول انجامد و الحق بآن جامعیت
 مصر عظمی و معموره عالم نتوان یافت بهوائی بآن اعتدال و قوت و
 لطافت و آب بآن گوارائی و شهر بآن شکوه و رونق و نظافت
 و نزاهت و کثرت عمارات و انبیه و آثار ترمیم و جمید و انبوهی -
 و از نعمت در هیچ سکونی نشان نداده اند بهمان ترتیب و

تکمیل نفوس و ابدان انسانیہ از تاثیرات سر زمین است
 ہمیشہ فشانے افاضل و اکابر و مستعدان و ہنرمندان بلورہ
 و ہر قدر در توصیف خصائص جمیلہ آل کوشیدہ شود ہنوز ناگفتہ بہانہ
 اگر ہوشمند جانبدارہ آفاق گردیدہ ہاں بلورہ رسیدہ و اقامت
 نمودہ عمر و فرصت یافتہ ہر آئینہ خصوصیات و جہات امتیاز آل
 ہر کل جہاں آگاہ گردیدہ حسین معیشت دران ہر اسے فقیر و
 غنی و مسافر و مجاور یکساں۔ و تحصیل ہر کمال و ہر نعمت
 میسر و آسان۔ اہالی آل از ہر طبقہ بفرست و ذکا و مردی و مردی
 و مردت آشنا۔ چہوہر خلقش بجلیلہ حیا و عفاف و رغبت بطاعات و
 مرضیات آراستہ۔ مدارس و معابد بیشمارش طول بسالی و ایام
 بر ریاضت و عبادت سعادت مندان و حق طلبان معمور۔ و بہر برکت
 سعادت سلاطین ہوشمند دین پرور و دانشمندان و اکابر فیض شگستہ
 در طبائع قاطبہ خواہش و مراسم و قوانین مستودہ در دہائے
 پسندیدہ منطبع و معمول۔ و امور مکر و مہر و اعمال مذمومہ بنایت
 نادر و مستور حکیم شفا فی شاعر مشہور در یکے از ثنویات خود
 بقدر وسع توصیف او کردہ گفتہ۔

۶۲
مثنوی

گر دزدان پدید است و داوران کال
محکم چو بنائے دوستداری
بہترین و ختم است ازال حصارش
چہ شرق و چہ غرب را درو جائے
از غایت بسط آل معظم
یک خانہ طلوع با براد است
صد بار بر اوج سر کشد مہر
زاں آب دہوا تبارک اللہ
فطرت گل کس مہوے خارش
بر درگہ این جہان حکمت
ہر کوچہ معلّم ستادہ
بازار گیان او خرد مند
او باش مجتہی آفرینند
انہار بہشت اگر چار است
تا آنکہ آسیب عین الکمال
خدا بی دوبرائی و پراگندگی ساکنان و دودمانہائے قدیم رسیدہ

فرزند بہ از پدر صف ہاں
در گنگرہ اش فلک حصار ی
کاندر شکست روزگارش
یک کوچہ درو گرفتہ ماواے
صد وقت در او شود بیکدم
یک کوچہ شب سیاہ زاد است
کش جائے و گر نہاں بود پھر
کافشانہ اوست جان آگاہ
ادراک گیاہ کشت زارش
یونان باشد گداے فطرت
ہر گام فلاطنے نہادہ
ہم عقد کشائے و ہم صد بند
اطفال شفا دار آستینند
خلد لیت کہ نہرا و ہزار است
و حادثہ روزگار باں محرم از
خدا بی دوبرائی و پراگندگی ساکنان و دودمانہائے قدیم رسیدہ

از روسے یا خرگے ایوان بھی بنیم تھی ورنہ آگ ہر وہی خالی بھی بنیم چمن
 بر جائے طلع جام ہے گراں نہ اندر ہے بر جابے چوگت ناسے وئے آواز نہ ہر گشت چمن
 و ہنوز خسرا بی آں مضرب جاح بغایت کمال رسیدہ بہترین معمور ہاے
 عالم است کہے کہ اوضاع سابقہ آنرا مشاہدہ نہ کردہ باشد چون بآں دیار
 در آید چنان پندارد کہ چیزے کا سنہ نشدہ و اگر طغیان تقدی و نیران طغی
 عالمان اندر گشتی گیر و کلمہ نہ تے برونی نخستیں بازاید و از اطراف
 جہاں محظوظ حال رہاں شود و حمد اللہ تعالیٰ بالعدل و الانصاف۔

ذکر شہ از احوال مملکت گیلان

مجموع ولایات گیلان خلاصہ بلدہ لاجان در سبزی و درختی و
 معموری و فورگل و لالہ و کثرت میاہ و انہار و تشابک اشجار و شمار گرم سیری و
 سرد سیری در ریح مسکون بے عدیل و نظیر است عالمیست جہاں کہ
 مشابہ آں یافت نشود۔ شہر ہاے مقبرہ معمورہ عمارات عالیہ مزیں منہ و
 قلاع متینہ دارد و از قدیم الایام بان ہمیشہ معمورہ مسکن سلاطین و
 شوکت بودہ اغلب در میانہ سہ بادشاہ صاحب و سنگاہ انقسام
 داشتہ۔ ہواے در غایت رطوبت و اعتدال دارد و حسن معیشت و تنعم و
 خلقتش بدرجہ کمال و از اکثر ممالک عالم ممتاز است و در جمیع ممالک است

و اقسام نباتات و اصفاف ضروریات آن ملک را هیچ گونه حاجت
 بخارج نیست۔ در آنچه در اکثر ممالک حاصل و می تواند شد آنجا بیشتر
 و سهل الحصول و بقدر وسیله است در اکثر بیشه های آن از تراکم اشجار
 محال عبور و عبور و خروجش نیست۔ و قوت نامیه بحدیست که یک قطعه
 جنگ در آن کو هر ساله و کثرت خاک در صحراست آن که ساده از گل و گیاه
 و اشجار باشد نتوان یافت و از کثرت درختان بے خزاں بچوں
 شمشاد و آزاد و نارنج و امثال آن همیشه کوه و صحرا
 زمرودی قاصت و شوارع بلاد و قصبایش با وجود از دحام پیاده و
 سوار همیشه بگل و گیاه کثرت مکانهای خوش و شکارگاهش از تعداد
 بیرون و اقسام عید بزمی و بحری آن از حوصله شمار افزون است۔
 مردمش بوفور و کثرت مشهور و بهر پیرامین گاری و غریب پروری معروف
 اند۔ همیشه آن دیار مشحون بدانشمندان و اعلام روزگار بوده۔
 آنا بچوں قریب بسا اهل بحر خضر واقع شده اغلب اینست که
 پس از قریب بسبب عفونت هواست دریا علت و با کم یا بیش
 در آن بلاد سربست نموده جمیع تلف می شوند و در طوبست هوا بیش
 بچوں زیاد است نوعیکه شب از کثرت شبنم خوابیدن زیر آسمان دشوار
 است بسا باشد که بطبع مردم بیگانه زیاده ملائمت نکند۔

نامہ مختصر وائل

حالات ہوشنگ

پورسیا یک پسر زادہ کیو مرس بادشاہ ہے بود بادانش و خرد و ہے
نامہ در دانشوری نگاشته کہ یکے از آنها را جاویدان خرد گویند بر خے
ازاں را حسن سهل دریافت کردہ بزبان تازی در آوردہ دیدار
اُس نگارش نشانہ است از روی دانش او پارسیان برانند
کہ ہمیری داشته داز بسیاری داد گستری اورا آدمی نامیدند و ایں گروه
نخستین بنام پادشاہ دومین است کہ پیشدادیاں مینامند بر خے
اورا ایران نامند و ایں کشور را بنام وے خوانند پارس و
زروشت نخستینش نیز گفته اند پارسیان گویند او بریس ہمیر اوست
ساہا در جهان بود چهل سال جهان داری کرد۔ دہیم بر سر نهادن از
سنگ پیرون آورد و ازاں ساز جنگ ساخت از شتر و پوشت
رواہ و سمور زیر انداز کرد کمانہ را در آورد بر آبادی اشتر کہ پائے تخت

بود و میفرود، دو شهر ساخت شوش و بابل - اگر چه بر خنجر بر آید
 که بنیاد بابل از خنجر است روزی جائے نشین خود تهنوس
 را خواست و گفت اسے فرزند دلبر مرا برستی راستی راستی و درستی
 پیمان دزیر کی ہوش و بسیاری دانش تو امید ہے بزرگ است
 پیدا است کہ در ہر اوت نگارش داناست و آمادہ شہر یاری پس
 از من تویی، اینک کشور بتو گذارم و ترا بنگہ داری مردمان بر گماشتم
 این بخت و بد ختم نیاکان خود گشتافت و در انجا بنگاہ تا ہنگامیکہ
 جہان ناپائیدار را بدو و گفت بہ پرستش یزدان پرداخت -

از اندر بایستے دوست کہ در چار و دان خود میفرماید - آغاز
 و انجام بسوئے یزدان پاک است و یاری از دوست ستایش
 اورا سزا است ہر آنکہ آغاز شناخت ستایش ہمیشہ کرد و آنکہ از
 انجام آگاہی یافت بندہ شد - ہر کہ یاری از دوست فروتن
 گشت - کہیکہ از داد و دہش و سے آگاہ شد بہ بندگی گردن نہاد
 و از سر کشی چشم پوشید - فرمودہ بہترین چیز ہے کہ از خدا بندہ بسود
 دانش این جہان و آفرش آں جہان است خوشترین آرزو کہیکہ
 بندہ از خدا دارد، تندہستی است - نیکو ترین سخنان ستایش
 یزدان پاک - نیکو کار ہر چارگونہ است - دانش و دوست داشتن

آن - پرمهر نگاری - پاک منش - دانش دانستن آئین است و دوست
 داشتن دانش بکار بردن آن و پرمهر نگاری شکیبائی است
 پاک منش نابودی خواهشها فرمود هر کیش مانند خانه ایست که در
 پایهای چند بسپار مانده باشد هر گاه بر پایه زبان رسد و به آبادی
 آن نگویند بنزد و به پایهای دیگر ویران شود و آبادی آن خانه
 و شوار گردد و پس اگر کسی از آئینها سه کیش را زیاده رسد چشم
 از آن پودشند رفته رفته آئینها سه دیگر بوی را می کشد و کیش بجای سه
 نماند فرمود که خوسه بندگان بزدان بچار پایه پسندیده بر جایست
 دانش و مردوباری و پاکیزگی و داد - دانش به نیکو سه بر سه دست
 یافتن به نیکو نیست و دانش به بدکاری بر سه پرمهر ازان است
 دانش و کردار چون جان و تن اند - دانش پنج است و کردار بر دانش
 پدید است و کردار پسر دانش بهی که کردار پسندیده نباشد کردار بهی
 دانش با انجام نرسد - نیز فرمود که تو نگری در بهی نیاز نیست و آسایش
 در گویایی - آزادی در گذشتن از خواهشها - زبان کای راستی
 در دستکاری و بزرگواری در بهی خواهشی هم گفته است برون آید
 از بند پرازدلی خود تا باز شود بند پاسی تو آسایش یا بدتن تو میفراید
 سنگار ایشان است اگر ستایشش کنند و سنگش آسوده است اگر چه

سرزنشش نمایند. فرمود تو نگری در خرد مندی است و در ویشی
در جستن تو نگری بیاسد اربے نیاز است اگر چه بر منده و گرسنه
باشد بسیار بخور اگر چه گیتی از او ست در ویش است آردند اگر چه
دارای جهان باشد رنگ دست است، دیگری بگردی است
و پانها دن در کار است بزرگ و شکلیا بودن از دستهای در خاک.
میفرماید لگام آسایش در دست اندوه و آسایش زیر بار بخت است،
فرمود و رفت نزدیک است و در دست او نیست روز و شب پاستند
در گردن در دست نگارند که روزگاه بگذرد میفرماید گرامی دارم که خود را و
پیوسته نگه دار باش او را فرمود هنگامیکه آسایش تن با تو شود که در از
هر یک بیندیش و تمیکه از آسایش خوشنود گردی اندوختن باش از
رج که باز گشت آسایش بسوی او ست و دیگر گفته نری بهتر اند
سخنی و آسایشی خوشتر از شتاب کردن است. گوید هنگامیکه با و شاه
زبردست شود اندیشه اش سبج گردد و راستی اندوخته شده باشد شنونده
را سر نیست که سخن گوید و زانیو شکر در چارچا نخستین گوید نادان خود
بهر دن رنج شکلیا است دوم خردمند را که یکبارگی کرده باشد دشمنی
که و میوم زن زشت کار برده دار است چهارم آزمند باند که
شکلیا است میفرماید سه زبان است که چاره پذیر نیست نخست

دشمنی خویشان و قوم رشک همسران سیلوم خواست خسروان
 ۱- باند وخته دیگران سه نیکو کاریست که زیان پذیر نیست نخست
 پستش دانایان یزدان را ۲- شکیبائی دانشوران ۳- داود و دهمش
 نزرگان و دیگر سه چیز است که سیری ناپذیر است ۱- تن آسانی
 ۲- زندگانی ۳- اندوختنی فرمود رنجی را که یزدان فرستد چاره
 ندارد و بهترین دارو هائے آل مرگست بدترین اندوه هسا
 خواهش نیست این جهان و گفته سه چیز در گیتی خوشی است و
 سه چیز اندوه شکیبائی بهره پیش آید ۱- اندوه روزی فردا خوردن
 ۲- سپاس نیکو کاری ۱- رنج آزمندی ۲- خواست از مردان
 ۳- آرزو سه چیز است که پشیمانی آرد فرمود چها ر چیز نخواست
 است ۱- بنیاد نهادن ۲- زن خواستن ۳- زردادن ۴- وارسته
 بودن و چهار چیز رنج است ۱- زن و فرزند بسیار ۲- تنگدستی
 ۳- همسایه بد ۴- زن نافرمان و سختی هائے جهان چهار است
 ۱- بسیار پیری و ناتوانی ۲- بیماری در زاد بوم خویش نباشد
 ۳- دام فراوان ۴- دوری راه پیادگی
 زن نیک، آسایش مرد و آبادانی خانه و پاری دهنده بر
 نیکو کاری است فرمود که نتواند چنین کار بکند او را مرد نتوان

گفت باز آن کارزار کند و پیر دزمی نیاید، بنیاد نهد جائے را و بانجام
 نرساند، کشت کند و نذر دو سه چیز است که خردمندان باید از
 یاد ببرند: ۱- ویرانی جهان ۲- دیگرگوں شدن آن ۳- رنجائے
 او که چاره پذیر نیست و دو چیز است که فراموش نباید کرد: خدا و
 مرگ و دو چیز است که از یاد باید برداشت: نیکی که بکسی کنی ۲- بدی که
 کسی بتو کند، نیز گویند نه پاک زو به بے نیاز تا توان شد نه بخود آرائی
 جوان، و نه بدار و تن درست، اگر ترا چار چیز باشد و گیتی به خود را نخواهی
 بود: ۱- نانیکه از کار خود بدست آری ۲- پائندی در دوستی ۳- راست
 گوئی ۴- پاکدامنی فرموده شش چیز در جهان کامرانی است: ۱- خوراک
 گوارا ۲- فرزندی پاک ۳- زن همراه ۴- هفتشین مهربان ۵- سخن راست
 ۶- دانش فراوان، فرموده فرومایه از آموزگاری به نگر و و چنانچه از
 آهین پست غمخیز گران بهائتوان ساخت نیز از دوست که سه چیز
 در سه جاسودمند است: ۱- گذشت در هنگام گرسنگی ۲- خودداری
 در خشم ۳- بخشش در تنگدستی، خردمندان را به چیز نیامدنی امید نیست
 و چیزے را که در خود ندانند نخواهند و کارے را که نتوانند
 بگردان بگیرند فرموده: هشت چیز از بے آزمایشی است: ۱- خشم پیاپی
 ۲- بخشش بیجا ۳- رنج و تپاه کاری ۴- نشناختن دوست از دشمن

۵- رازگفتن با بیگانه ۶- گمان نیکی در باره مردم نیانموده -
 ۷- باور کردن سخن بے خبردان ۸- بسیار گفتن و سخن گامیکه سودمند نباشد -
 فرمایش اوست که هر کس بکنکاش کار کند هواره آسوده است
 بدوستی بادشاه مناز که نزدیکان مشورت او با تو دشمنی و رزند
 فرمود که بادشاه راستی نشاید چون او گمان کشور است و شائسته
 نیست که گمان دیگری نگه داری کند میفرماید در هیچ ازین گفتار
 دو مباشر و خود را اندو گمان مساز چه روزگار دشمن فرزند آدم است پس
 پسر پسر از دشمن خود چون اندیشه در کار دشمن خود ننمائی انداخته
 دیگران بر آئے تو نشاید -

تتمورس

آنانکه پارسی از تازی شناسند دانند که تتمورس با طو و تازیان
 تازی است - چنانچه کیومرث و کیومرث طهمورث نیز تتمورس است
 تتمورس پارسی و لیرا گویند آنند تهمتن پس تتمورس پهلوان زمین
 است - پسر پسر او بود و بر سر برانند که ویرا برادر او ۱۰۰
 است او را در پهلوانی بسیار پس از او شنگ است و او شنگ تازی
 شنگ است و به شنگ تازی مردان مکر است با زمین شنگ تازی شنگ

دیگفت مردمان، هر کشته خواهند نگاهدارند به پیمان اینک که یا از
 راه درست کاری بیرون نه نهند یا نصف سال پادشاهی کرد
 و برادستور نه بود و خردمند که به نیروی دانش و هنر گواری
 نش سرآمد روزگار خویش بود. پادشاه بهمستی دستور آبادی
 کشور و نگاه داری لشکری پرداخت چند تن از بزرگان پادستور
 رشک برده تخم دشمنی شاه را نیز در دل کاشته این سخنان را بهانه
 کرده آغاز سرکشی نمودند میگفتند اگر چه شاه و دستور در نگاه داری
 مردمان پیمانند شاید هوشنگ که پیری را بهانه ساخته گزینگی
 گزید دوباره برگردد و این روش تازه را نیکو نشمارد پادشاه
 و دستور با هنگ گردن کشان با لشکر آراسته آماده کارزار شدند
 اگر چه سرکشان پشیمان شده پوزش خواستند تهمورس سخن ایشان
 را نپذیرفت و آنها را بسزاسانید

فرنگیان برانند که هوشنگ برادرزاده خود تهمورس را در
 روزگار زندگانی خویش بچنان دیگر فرستاده بود پس از
 گزینگی و بی مروتی پیداشده چنین دانمود که تهمورس و جانشین
 هوشنگ نم تنه چند از بزرگان سخن او را باور ندارند البته بکین
 خواهی برخواستند در روزگار و بی هوشنگ سالی بزرگ پدید آمد

بزرگان را فرمود بخوراک شبانگاہ ساخته نخورش بامداد بدرویشان
 دیند بنیاد روزه از آن روز شد گویند مرگام مرگ بزرگ پیدا شد
 ہر کرا دل بندے می مردانند ویرا از چوب و سنگ دزد و سیم
 می ساخت دیو سستہ در آن مینگرست بہت پرستی از آن
 روز پدید گشت و سپاہان او بنیاد نہاد۔

و از سخنان آن شہر یار است باندک شکلیا شدن یکوڑ است
 از بسیار خواستن نیز فرمودہ بادشاہ نیک اندیش باید کہ در گاہ
 خشم و برتری آن کند کہ در ہنگام آشتی و پستی با خجاست تا اندر رساند
 در فریدون نامہ آورده اند کہ روز سے گناہ گار سے را آہمورس
 فرمان بکشتن داد و سے زبان بدشنام کشاد بادشاہ اورا رہا
 کرد فرمود کہ چوں مرادشنام داد اگر اورا بسزا رسانم برائے
 آسایش دل من خواہد بود نہ برائے پاس آئین۔

جمشید

نامش جم و چوں رویش مانند شید میدرخشید جمشید شس
 گفتند تہمورس را فرزند نبود جمشید ویرا برادر یا برادر زادہ است
 پس از تہمورس خردمندان و بزرگان پارس براو گرد آمدہ باورنگ

شهر یار بیش نشانیدند۔ پیر دزی روزگار و سے روز افزوں بود
 هر چه بر نیکی کار میفرمود بزوان حمر او را در دل مردمان بیشتر
 جائے مب : در جوانی مانند پیران کار دیده بود بر بنیاد استخر
 بنیاد و دو چنانچه از خاک تارام کرد و یکسره آبادان ساخت بنیاد
 سر اس کے بلند پایہ بناؤ کہ تخت جمشیدش نامند و هنوز بر رخے ازاں
 بنیاد و بر پاست و چهر اس کے نگاشته اش بر جاست جہاں گرد نیکی
 از پارس گزر کرده اند از دیدار آن نمایندگان گفتند و نمونہ روشناس
 نیکی کہ اکنون در میان مردم است کہ بچاید پیدار است و چنان
 میدانید کہ در آغاز جہاں پیش از آن کہ دیگران بنیاد بنیاد پارسیان و انشور
 و سمرند بودہ اند چون آفتاب در تختین خانہ ہار شد و روز و شب بر آفتاب در آن کاخ
 بنیادست و در ہر دستای را بنوید داد گستری خوشنود کہ وہ ہر ہا
 زرد سیم افشاند و خوش بکا مرانی پید و اخت و آن روز را نور روز
 نام نہاد کہ هنوز پارسیان آن جشن را ہر پامیدارند۔

قیسا غوریس یونانی در روزگار و سے بودہ ساز و آواز را
 بر اسے سر خوشی این شہر یار از نو پدید آورد و گویند بادہ در روزگار
 این بادشاہ پید شد چنین داستان کردہ اند کہ ہمیشہ را گور را بسیار
 و در سن سید انشتن فرمودہ بود در رخے انکور و اوال بخشدہ در رستان

بخند و چون سراد باز کردند انگور را دیگر گوی و آب آبی را چندان سنج
 یافته که شاه او را زهر پنداشت در پشت خم نوشت که زهر در من
 است کینز که که بر خنجر گرفتار و از زندگی میزار بود بر آس نابلودی
 خویش در پنهانی از آن بیاضامید در خواب شد نیس از بیداری
 خود را از رنج رسته دید شاه از سوداں آگاهی یافتست به پوشید
 تارفته زهر کشنده مانند آب روان آشامیده شد شتریار
 و گرد و میکه پیرامونش بودند بر آس شادمانی پیوسته از آن
 می نوشیدند و آن را شاه دار و نام نهادند داستان جام جم
 هنوز بر زبانهاست.

مردم را پکار بخش کرد. ۱- و انشمنان ۲- جنگیان ۳- بزرگان
 همیشه و ران و از بر آس هر بخشی سرکاران گذاشته که روز بروز از
 کردار ایشان و بر آگاهی دهند اندازه فرسنگ نیز از دست گویند
 پیش از چشمه گاه جنگ جز خوب و سنگ بکار برده نمی شد از آیین
 تیغ و نیزه از دست کشتن و رشتن پنبه و رنگارنگ کردن آن را
 بمردهاں آموختند شادوری و فرو رفتن در آب و بیرون آوردن
 مروارید نیز از دست همه نویسندگان بر آنند که مردان پیرستی را
 از دست داده خود را بخدا بخوانند پارسیمان را چنین گذاشته نیست

که بیدار چشم بیدار میسر بود فرزانه از مردم زید دست خویش پیمان
خواست که پیرامون گناه نکرده تا خدا بیامرز و درخ مرگ
را از آنها بردارد و مردم چند سیه بر سر پیمان خود بودند سر انجام
پیمان شکسته بگناه نگاری کوشیدند و نزدان براس گوشتال مردم
جستید نیکوکار را از میان ایشان برده و در میان استخار را برایشان
برانگیخت تا خون آنها بر نخیت گویند بخت در سال بادشاهی کرد
راستی این سخن را نزدان میداند.

نویسنده چهارچین شارسنال که از شهر باران و پیرامون
بارس گفتگو میکند برانست که چشمیته بهان پیرامونست که تازیان
تسلیمان دانند.

جہانگیر نامہ

نہضتِ راپت جہان کشائے بسیر کشمیر

روز مبارک شنبہ بیست و چہارم ہر ماہ در ساعت مسعود
 و زمان محمود کہ مختار از باب تبخیم بود بہزمِ بسیر کشمیر نہضت کوکتب محمود
 اتفاق افتاد لشکر خان را بجا است و از اطفال کذا شدند و خلعت
 باختر شریع و اسب و فیل و علم و نقارہ باد و حرمت شد و روز مبارک
 شنبہ اہم پر گئے مہر امور دار و دے گہان شکوہ گردید حضرت
 شاہنشاہی بہ تماشا کے بند را بن و بتخانہ کے انجا لشکر یقیناً برو
 در عہد سلطنت حضرت عرش آشیانی امر اسے را چہوت بتخانہ سے
 عالی بھڑ خود ساختہ اند و از بیرون بہ تکلف افزودہ لیکن از
 درون چندان شیرک و پیر ستاک خانہ کردہ کہ از تعقبن آن سر بردون
 نمی توان در آورد و از بس منزل شاہزادہ پر ویز و بیویب الہ آباد
 و محال خویش و ستوری یافتہ عنان معاودت معطوف داشتند در
 اوراق سابق احوال گسائین اچھر روپ کہ در جبین گوشہ انزوا

اختیار کرده بود و مرقوم گشته در بنوالات از او چنین بپرسید که از احاطه عالم معابد
 بنودست نقل مکان نموده برگنادر ریاست بچین باین دین بچویش
 بزدان پستی میکرد حضرت شاهنشاهی عظمت کده او را بنور قدوم
 سعادت منتهی نمود روشنی بخشیده و زمان ممتد در خلوت صحبت
 مستوفی داشتند چوین تریست جشن خسرو بطول کشیده بود و خان اعظم
 از جانب او بسیار نگرانی خاطر داشت او بتقریر دریافت که سخن احمد روپ
 در باطن اقدس اثر تمام می بخشید با وجود تعصب و پنداری که شریعت
 او بدال مجبول بود بے اختیار تنها از خویش و بیگانه نیز دور فته
 در ریاست خلاصی خسرو و بنفیر و وزاری التماس نمود بار دیگر که حضرت
 شاهنشاهی بکلمات او اشتافت بر حکمت خلاصی خسرو حریفان بے
 متفقانه معروض داشت و دل آنحضرت را بر و هربان ساخت
 و مجدد انقبوش جبرائیم آں بیله دانش کوتاه اندیش بزرگال و خوش
 دشو یافت و آبیاری رحمت خیار تجالت و زلات از ناصر احوال
 او زدوده از قید برآورد و مدد حکم شد که بگوش می آمده باشند روز
 سیار که شش بهشت و نیم آبان ماه او را سلطنت در پی به و در مکتوب
 اقبال آراستگی یافت و بخت و حکم آذر ماه برگشته که آنکه وطن مقرر خان
 است معسکر دولت گردید بے تکلف جائے است خوش آب و

هوا سے زمینش بغایت قابل مقدر نجاں باغ عالی ساخته انبیا
 کہ در باغ او می شود در تمام ہندوستان نظیر نمودار و از دکن و
 گجرات و ملکہا سے دور دست ہر جا تعریف انبیا شنیدہ تمام انہا آوردہ
 دریں باغ نشانیدہ و بغایت خوش شدہ دیوار سچستہ کہ بہ دور آک کشیدہ
 یکصد و چهل بیگہ است خیابانہا را فرش بستہ و در میان باغ حوض
 ساخته طول دو سبت و سبت ذرع و عرض دو سبت ذرع و
 در میان حوض صفہ ہفتابی بستہ و دو ذرع مربع ساخته اند
 و چہنما سے گرم سیری و سرد سیری اکثر دریں باغ است حتی نہال
 پستہ بہر شدہ سروا سے خوش قدر باندام دارد و روز مبارک شنبہ
 و از دہم وی ماہ در سر ہند منزل شد چوں در مشکو سے اقبال شاہزادہ
 گیتی ستان شاہجہاں گرامی فرزند بہ قدم بہر صفہ وجود نہادہ بود روز
 مبارک شنبہ نوز دہم جشن عالی ترتیب فرمودہ اجنیاں و حضرات
 شاہد شاہی و حضرات عالیات بہرہ و اختتام پیشکش نمائی کشیدند
 از اقسام نقائیس و نوادر آنچه پسند آفتا و یا سالہ وی ہزار روپیہ
 قیمت شد و پیل ہزار روپیہ بوالدہ پاسے خود گذاریدند و بہر
 لب آب میاہ جشن پادشاہزادہ بلند اقبال آراستگی یافت و
 راجہ بکر باجیت کہ قلعہ کانگڑہ را محاصرہ داشت سجت عرض

بعضی مقاصد بدرگاه آمده بدولت زمین بوس فرق عزت
 برافراخت چو آن پیش نهاد خاطر اقدس سیر و تماشاخانه بهار
 کشمیر بود و از رفتن لاهور فرصت و از دست می رفت حضرت
 جهانبانی گیتی ستانی را بدیدن عمارات لاهور رخصت فرمودند و
 راجه بکرم باجیت بنیایت خلعت و خنجر مرصع و اسب خاصه سرافرازی
 یافته بخانه قلعه کنگره عمان مراجعت معطوف داشت دوم
 بهمن ماه بارغ کلا فور بود و موکب مسعود آراستگی یافت درین
 محل زمین حضرت عرش آشیانی انار الله بجهانه پیخت سلطنت
 و اورنگ خلافت جلوس فرموده اند روز مبارک شنبه سوم ماه مذکور
 بخان عالم که نزد شاه عباس باپچی گری رفته بود از ایران آمده
 بدولت زمین بوس سعادت اند و نخت و معروض داشت که
 زنبیل بیگ اپچی شاه با امر اسله که مصحوب او ارسال داشته اند
 متعاقب خواهد رسید از التفات که شاه بخان عالم داشت اگر
 بشرح و بسط رقم زده کلاک سواخ نویسن گرو دسواد خوانان
 صفی روزگار محل براغراق خواهند فرمود همواره در محاورات خان
 جهان خطاب می فرمودند و زمانه از خدمت خود جدا
 نمیداشتند بحسب اتفاق اگر روزی یا شبی بضرورت در کلبه

خوبش خواستی بسر بر دبی تکلف بمنزل او تشریف آورده و حوطف
و مهربانی را پای بی برتری نهادند نفس الامر آنکه خان عالم این خدمت
را بشایستگی حسن انجام بخشید چوں از خدمت شاه رخصت شده
بیرون شهر منزل گزید شاه خود بمشایعت آمده عذر با خواستند از
تفایس و نوادر که خان عالم آورده بهترین تحفائے او و او گفت
مجلس تصویر جنگ صاحبقران گیتی ستان است به نقش خان شبیه
آنحضرت و اولاد امجاد و امرائے عظام که در آن جنگ بسعادت
همراهی آنخصاص داشتند کشیده در زیر هر صورت نوشته که شبیه
کیست و این مجلس مشکی است بر دولیت و چیل صورت مصور تمام
خود را تحلیل مرزا شاه رخ نوشته کارش بغایت پخته و عالی است
و بقلم استاد و هنر او مناسبت و مشابعت تمام دارد اگر نام مصور نوشته
نبود که گمان می شد که کار هنر او باشد و چوں بحسب تاریخ از هنر او بیشتر
است اغلب پند آنکه هنر او از شاگردان او است و بیرونش او
شش کرده درین تاریخ طالب آملی بخطاب ملک الشعراء خلعت
اتیاز پوشید این چند بیت ازوست-

ابیات

ز غارت چمنت بر بهار منت باست که گل بدست تو از شاخ تازه تر ماند

لب از گفتن چنان بستم که گویی دهان بر چسبه زخمی بود به شد
 دولب دارم یک درم پیرستی دگر در غدر خوئی های مایستی
 مقارن این حال سلطان قوم رباعی گذرانید

رباعی

گر دوی که تراز حرف دامان ریزد آب از رخ سمره سلیمان ریزد
 گر خاک در دست بامتهاں بفتارند از دوی عرق جبین شاهان ریزد
 درین وقت را تم اقبال نامه رباعی بابا طالب اصفهانی که از ان
 جنس سخن بود معروض داشت بغایت خوش آمد و سخن حضرت بنحو خاص
 در بیاض خود ثبت فرمودند -

رباعی

زهرم بفران خود چشانی که چه شد خون ریزی و استین فشانی که چه شد
 اسے غافل از آنکه تیغ بجز توجیه کرد خاکم بفتار تا بدانی که چه شد
 بابا طالب در عنفوان شباب بلباس تجرد و قلندری از اصفهان
 برآمده بسیر و سیاحی گذارش به کشمیر افتاد و از نفاست جاو لطافت
 آب و هوا دل نهاد آن ملک شده توطن و تامل اختیار نمود و
 بعد از پنج کشمیر بخدمت حضرت عرش آشیانی انارالشر برپا نه
 پیوسته در سلک بند های درگاه منتظم گشت و در اواخر سلطنت

حضرت شاهنشاهی نین عمرش از صد درگذشته بود و درگذشت.
از غرائب آنکه در پیرگنه دولت آباد دختر باغبانی بنظر در آمد ایش
و بروت انبوه ظاهرش بمرادان شبیه دریش از یک قبضه بیشتر و در میان
سیمه هم موی انبوه اما پستان ندارد و بچند س از عورات اشارت
شد که در گوشه پوده کشف ستر او نموده حقیقت را معروض دارند
مباداختی باشد ظایر شد که از دیگر عورات یکسر متفاوت ندارد و غرض
اسفندارند ماه در پیرگنه کوی بنشاط شکار قمر غه توجه فرمودند هفتاد
و یک قوچ کوی وی چکاره شکار شد چون مهابت خاں مدتها اند
دولت حضور محرمی داشت فرمان شده بود که اگر از نسق آن کوهستان
خاطر پیرداخته باشد جمیده آمده ملازمت نماید درین تاریخ باسلام
عید خلافت فرق عزت برافراخت خان عالم بمصبب پنجهزاری ذات
سه هزار سوار سراز شد چهارم اسفندارند ماه ظاهر قلعه رمتاس تخیم
اردو سیگهان پوی گشت عرضداشت دلاورخان حاکم کشمیر نوید
بخش فتح کشتوار آمد فرمان مرحمت عنوان با خلعت و خنجر مرصع فرستاد
محمول یکساله ولایت مقصوده بانعام آن پسندیده خدمت عنایت
فرمودند چهاردهم ماه مذکور مقام بابا حسن ابدال محل نزول
رایات جلال گردید.

روز مبارک ششمین شانزدهم جشن وزن قمری ترتیب یافت
 سال پنجاه و سوم از عمر هایدل حضرت شاهنشاهی آغاز شد
 چون درین راه کوه و قل و نشیب و فراز بسیار بود بیکدفعه عبور
 لشکر منصور متعذر نمود مقرر گشت که مریم الزمانی و دیگر حضرات عالیجات
 روزی چند توقف فرموده به آسودگی قطع مسافت نمایند و اعتمادالدوله
 الخاقانی صادق خان بخشی و ارادت خان میرسانان با عده بیوات و
 کارخانجات بمرد عبور نمایند مرزا رستم و خان اعظم و جمعی از بندهاست
 براه پیونج دستوری یافتند و موکب اقبال جریده با چند سوار از
 منظوران بساط انحضرت فرمودند درین تارخ خبر فوت رانا امر سنگه
 رسید حکم شد که راجه کشن داس فرمان مرحمت عنوان یا خطاب رانا فی
 خلعت واسپ و فیل بخت کنور کرن برده مراستم هینت و تعزیت
 بتقدیم رساند بخت و یکم ماه مذکور در موضع یکی نزول موکب اقبال
 اتفاق افتاد هایت خاں را بعبایت خلعت پوشین واسپ و فیل
 سرافراز ساخته بخدمت بنکش رخصت فرمودند درین منزل گل
 بنظر درآمد که زبان از تعریف آس قاصر است بعضی سرخ پوشین
 برنگ گل انار و بعضی برنگ گل شفتالو بلکه از آن سیرنگ گویا چند گل

خطمی را بیک دگر دست بسته اند درختش از تحت زرد آلو کلاں
 تر میشود و گلهایش سرپائے درخت را فرو می گیرد و برگ گلشن اندک
 تر شنی دارد و درین دامن کوه بنفشه خود را بسیار است در غایت
 خوشبوئی رنگش از بنفشه است کمتر است شب بستان و دوام باران
 شد و هنگام سحر برف بارید چو اکثر راه اجمه بود از باران بفریادگی
 بهم رسانید چار واپائے لاغر بر بیا افتاد بر شاخست و بستان و پنج زنجیر
 قیل از سر کار یا دشا بی تصدی شد از امر انضباط در نیاید بخت باران
 و سرما و روز و مقام فرو و نبرد و بستان و نیم سلطان حسین زمیندار
 بکلی دولت زمین و وس دریافتند و درین منزل درخت شمشاد و
 زرد آلو صحرای شگوفه کرده سرپا گرفته بود و درخت است صنوبر جوان
 دیده را سیراب نظاره می ساخت و لایست بکلی سی و پنج کوه در
 طول و بستان و پنج کوه در عرض است شرقی روید که هستان کشمیر
 و بر سمت مغرب آنک بنارس و در جانب شمال کوه کنوره بطرف
 جذب کوه پنج و مضافات کشمیر است در زمانه که صاحبقران
 گیتی ستان فتح هندوستان نموده پادشاهان توران و عمان اقبال
 معطوف داشته اند این طائفه را که ملازم رها بیا نصرت نصایب
 بود و درین حدود و بستان و مرجمت نموده گذاشته و بگویند که راست

قمار بخ است اما شخص نمیدانند که در آن وقت کلاں ترینها که
 بوده و چه نام داشته الحال خود لاهوری شخص اند و بزبان چنان
 متکلم و حقیقت مردم بهمتور نیز بزرگ قیاس باید کرد در زمان حضرت
 عرش آشیانی شاه رخ نامی زمیندار و همطور بود درین تاریخ بهادر
 نام پسر است اگر چه با هم نسبت خویشی پیوند دارند لیکن نزاعی که لازمه
 زمیندار است پیوسته بر سر حدود و می دارند و اینها پیوسته دولت
 خواه آمده اند چون بعضی رسید که چند منزل پیشتر آبادانی گستره دارد
 و محله که به اردو سے ظفر قرین کفایت کند سامان نمی شود حکم شد که
 پیش خان مختصر بقدر احتیاج و کار خا شجاعت ضروری همراه گرفته
 فیلاں را تخفیف دهند و سه چهار روزه آنوقت برگیرند و خواجہ ابوالحسن
 میر بخشی با سایر مردم چند منزل عقب می آمده یا شد نسبت و پنجم از بل
 رودخانه بین سوگه عبور اتفاق افتاد این آب از میان کوه که گاهین
 ولایت بدخشان و تبت واقعت بر آمده درین منزل دو شاخ
 شده تصدیان پیش خان عالی بجهت عبور لشکر منصور و دو پل مرتب
 ساخته بودند یکی در طول این رده ذرع دوم چهار ده ذرع و در بعض
 هر کدام پنج ذرع و طریق ساختن پل آنکه درخت های کلاں از تار و رسته
 آب می اندازند و هر دو سر آنرا بسنگ بجهت استحکام می بینند و در تخته

چو ہمارے سطر بر روی آں انداختہ بخت و طنائے قوی مضبوطی سازند
 باندگ مرتے سالہا بر جاست فیلاں را پایاب گزرا نیدہ سوار و
 پیادہ از روی پل عبور نمودند روز مبارک شنبہ سبت و ششم بر
 کنار رودخانه کشن گنگا منزل شد و روز قبل ازین حکم شدہ بود کہ
 را تم قبلانامہ پیشتر شتافتہ بسرزینے کہ ارتفاع و اقلیاز داشتہ
 باشند بہت جشن نوروز اختیار نمایند اتفاقاً در آں طرف رودخانہ
 مذکور پیشتر واقع بود مشرف بر آب سبز و خرم بر فراز آں سطح بچاہ
 ذرع کہ گوئی کاہ فرمایان تضاد قدر بہت چنیں ہوئے جمہاداشتہ بودند
 جشن نوروز جہاں افروز بر فراز آں آراستگی یافت و چوں حضرت
 شاہنشاهی بہبار کی و فرخی تشریف ارزانی فرمودند مورد تحسین
 و آفرین گشت۔

آغاز سال پانزدہم از جلوس اشرف بہا گیری

روز جمعہ پانزدہم شہر زیج الاول سنہ ہزار و سبت و نہ ہجری تحول
 بہر اعظم بشرف خانہ محل اتفاق افتاد و برب آب رودخانہ کشن گنگا
 جشن جہاں افروز آراستگی یافت سال پانزدہم از جلوس بہا یوں
 آغاز شد اونس منزل تا کشمیر عمہ چارہ بر کنار دریائے بہت است

و دو جانب کوه بلند دارد و از میان دره آب در غایت تنیدی
 به خوش و خروش میگذرد و هر چند فیل کلاں باشد نمی توان پائے خود
 را قائم ساخت چون این کتلها را بغایت تنگ و تنید و دشوار نشان
 میدادند و از هجوم مردم عبور به صعوبت و زحمت میسر می شد و بهترین
 بنده حکم فرمودند که فردا وقت کوچ درین منزل توقف نمایند و غیر
 از اصف خاں و چندین از خدمتگاران ضروری هیچ شخصی را
 نگذارند که در رکاب سعادت کوچ کند حتی خضر و خانهایان و خاں عالم
 و دیگر بنده و آورد و بایک منزل و توقفهای آلوده ایشان را
 خیمه و برگاه این خیمه را پیش از حکم زیاد منزل ساخته بودند و در ساعت
 مردم خود نشستیم که در باب من چنین احکم شده شما بهر جا رسیدید یا شاید
 توقف نمایند مردم فقیر این خبر را در پائے کل بلیاس شنیدند و با آنجا
 پیش خان را استاده ساختند از تأیید است طالع این نیازمند آنکه
 چون سوک اقبال قریب منزل خیمه رسید برت و باران و در حد و صاف
 شد حضرت شاهنشاهی باهل حرم سواره می آمدند و در جهان یکم و سایر
 بیگان و خواصان در خدمت آنحضرت سعادت پذیر بودند و بغیر از
 خواجہ سران چند دیگر در آن نزدیکی بارنداشت از شدت
 برش و باران و صیحه که در آن روز از آن بخت و خوشی گردید هنوز

یک میدان طے نشده بود که دایره فقیرنمایان گشت ظهور این
 سو بهت را از اتفاقات غیبی شمرده با حضرات عالیات در منزل این
 فرود آمده از آشوب برفت و با دخیل ط گشت شد و از دفتر مرست و
 ذره پوری حکم طلب گسترین شد از استماع این نوید جهان بخش
 سران پانهاخته در عرض دو ساعت خود را با سلام عتیقه مملکت سران
 ساخت و بزبان حال این بیت را خواند بهیست

آه خیال نه شب جان نام و گشت بخت
 بخت بود در روش جهان چونیکه در رسد
 آنچه در سواد بود از فقر و جنس و صامت و عاطف به تفصیل
 و پاستی آن از معرفت و خدایت همه را باین غلام بخشیدند و فرمودند
 که متاع دنیا در چشم بخت بایمید نباید و او را خلاص را به بهای گران
 خریدیم ای کاش این اتفاق از اثر اخلاص و تائیدات طالع اوست
 که مشکل من باد شایه با ازل حرم خود کاشانه روز و رخت
 براحت و آسودگی بسوزد و او را در حال و اقرار بیکای جهان
 بهین سرافرازی روزی شود و نیز از تائیدات غیبی آنکه خیمه است
 و فروش و جامه خواب و مصالح باور چنانچه و اسباب و آلات
 ضروری آنچه سرکار اهل دولت را در خور باشد تمام رسیده بود حاجت
 بباریت طلبی نه شد و چند اشیای کشفی که بنادان حرم سران

عزت و بند هائے که در رکاب دولت سعادت پذیر بودند کفایت
 کرد و در سه شنبه پنجم در موضع کنای نرول موکب منصور اتفاق افتاد
 و هر دو پائے که پوشیده بودند به کمترین بند هایت فرمودند و منصب
 این فردی از اصل و اضافہ هزار دپانصدی ذات و پانصد سوار حکم شد
 و درین روز خبر رسید که سہراب خاں پسر فرزند ستم خاں در آب بہت
 غرق بحر فنا گشته و تفصیل این اجمال آنکہ او یک منزل عقب می آمد
 و درستی جوانی و نشہ شراب بر خاطرش رسید کہ بہ دریا در آمدہ غسل کند
 با آنکہ آب تند میرفت و نہ سنگہائے عظیم داشت و سجدے سرد
 بود کہ پائے در آوردن نذر تمام داشت و آب گرم بہت غسل میبا
 بود ہر چند مردش مانع آمدند و گفتند کہ درین قسم ہوائے سرد
 بہ ضرر و در چنین دریائے زخار خود بخوار کہ قیل است راجی
 سلطان در آمدن از این خیم و احتیاط و راست بکرفت آنہا
 مقید نمی شود و از آشوب مستی و غرور جوانی با عطا دشواری خود بایک
 نفر خدمت و یک کشتی گیر کہ آنہا نیز در فن آب بازی بہت نظیر بودند بہر
 فوار سنگی کہ بر لب آب بود برآمدہ خود را بمیان دریا انداخت و بجز
 افتادن از ملامت امواج نمی توانست خود را جمع ساخت افتادن ہاں بود
 و رفتن ہاں کشتی گیر ہزار جان کندن خود را با حلی سلامت رسانید

مرزا رستم را غریب تعلق و عجیب محبت باین پسر بود در راه پورنج
از اجتماع این خبر جانگاه و تخرابش جامه تشکیبائی چاک زده بیتابی
و اضطراب بسیار ظاهر ساخت و با جمیع متعلقان لباس ماتم پوشیده
سر و پا برهنه متوجه ملازمت گردید از سوز و گداز مادرش جدا نشد
اگر چه مرزا دیگر فرزندان هم داشت لیکن پیوند دل باین فرزند داشت
و شش بست و پنج بود در بند و ق اندازی شاگرد رشید پدر بود
سواری فیل را خوب می دانست در یورش کجرات اکثر اوقات علم
می شد که در پیش فیل خاصه سوار شود در سپاه گری بغایت چسبان
بود چون از کولهای گذشته در موضع نیمه از منزل شد در صحرا صحرا و
چمن چمن لشکری و انواع ریاحین از رنگس و بنفشه و ارغوان زرد
و گلها غریب که مخصوص این ملک است بنظر درآمده درین منزل
آبشاری بر سر راه واقع است بغایت عالی از جاسه بلندی ریزد
و نمود خوشی دارد درین راه اگر چه آبشار بسیار بنظر در آمد و لیکن
این آبشاری متاثر و مستثنی است روز دیگر بهاره موله منزل بشماره
موله از قصبه است مقطر کشیر است بر لب آب است و درین
جای از سو و اگر آن کشیر درین قصبه توطن گردیده و مشرف بر آب نازل
و مساجد ساخته اند و حرفه الحال روزگار بسیر میزند پیش از ورود در ملک

کلان خود را با گروهی از جوانان کار طلب بهراولی فوج خود مقرر کرد
 همچنین دو فوج دیگر بر دست راست و چپ خود قرار داد که میرفته
 باشند و چون راه بر آمدن اسب نبود چنان اسب بجهت احتیاط همراه
 گرفته اسبان سپاهی را در کل بازگذاشته به یکدیگر فرستاد و جوانان کار
 طلب مکر خدمت بهمان همان بسته پیاده بر فراز کوه برآمدند و غارتها
 لشکر اسلام با کافران بدر سرانجام منزل بمنزل جنگ کنان تا نزد کوٹ
 که یکی از محکمہ ہائے غنیم بود شتافتند در آنجا فوج جلالی و
 جمالی کہ از راہائے مختلف تعین شدہ بودند با ہم پیوستند مخالفان
 برگشتہ روزگار تاب مقاومت نیاوردہ راہ فرار پیش گرفتہ و بہادران
 جاں نثار راہ کوٹ و دشوار و نشیب و قرار بسیار پیاسہ مردی و شہادت
 پیمودہ تا در یاسے مردشتاقتند و بہ لب آب مذکور آتش قتل اشتعال
 یافت و غازیان لشکر اسلام گرد و است پیستند و بہ بطور رسانیدند و ایہ
 چاک برگشتہ بخت با بسیار سے از اہل اہل یقتل رسید و از گشت شہادت
 شدن ایہ چاک ماجہ بہ دست و بستہ دل شدہ راہ فرار پیش گرفت
 و از پل گذشتہ در ہند کوٹ کہ بر اہل طرف آب واقع است توقف
 گزید و جمع از بہادران تیز جلو خواستند کہ از پل بگذرند بر سر پل جنگ عظیم
 واقع شد و چندے از جوانان بشہادت رسیدند و همچنین مدت نسبت

شہانروزی بندہ درگاہ سخی درگاہ شستن آب داشتند و کافران
 نیرہ بخت از ہجوم بیدار فہ و مقابلہ تفصیر نمیکردند تا آنکہ دلاور خان
 از استحکام تھا نجات و سرانجام آزو قہ خاطر جمع نموده بالشکر فیروزی
 اثیریہ پست راجہ از حیلہ سازی در ویاہ بازی و کلائے خود را نزد
 دلاور خان فرستادہ التماس نمود کہ برادر خود را با پیشکش لایق بدرگاہ
 می فرستم چون گناہ سن بچہ مقرون گرو دویم و ہراس از خاطر من
 زائل شود خود نیز بدرگاہ گیتی پناہ رفتہ آستان بوس می نمایم دلاور خان
 سخن فریب آمیز او گوش نکرده لقمہ فرصت از دست نداد و فرستادہ
 راجہ را بے نیل مقصود و رخصت فرمودہ درگاہ شستن آب اہتمام عالیستہ
 بکار برد جمال پسر کلان او با جمعی از ہنگام بجز شجاعت و جلالت
 بالائے آب رفتہ بشنا ازالہ دیاسے زخار خود بخوار عبور نمود و با
 مخالفان بہ جنگ سخت و ریہوست و بندہ ہا بے جاں نثار از
 اطراف ہجوم آوردہ کار بر اہل ادبار تنگ ساختند چون آہنا
 تاب مقاومت در خود نیافتند تخبہ پل را شکستہ راہ گردید پیش
 گرفتند و بندہ ہا بے نصرت قرین باز پل را استحکام دادہ بقیہ لشکر
 را گذرانیدند و دلاور خان در ہندو کوٹ محسکہ اقبال آراست
 و از آب مذکور تا دیاسے چناب کہ اعتضاد قوی آن سیاہ بختان

است و تیر انداز مسافت بوده باشد و در کنار آب چناب کوه نیست
 رفیع و عبور از آن آب بد شواری میسر می شود و بکشت آمد و شد
 پیاده ها طنابها را به سطر تعبیه نموده در میان دو طناب چوبها مقدار
 یکدست پهلوی یکدیگر مستحکم بسته یکسر طناب را بر قلعه کوه و سر دیگر
 را بر آن طرف آب مضبوط می سازند و دو طناب دیگر یک گز از آن بلندتر تعبیه
 می نمایند که پیاپی با پائے خود را بر آن چوبها نهاده بهر دو دست
 طنابها را بالا اگر گزفته از فرز به نشیب می رفته باشند تا از آب بگذرند
 و ایستاد با صطلاح مردم کوستان زمبه گویند هر جا منطقه بسنن زمبه
 داشتند بهر بند و قبی و تیر انداز مردم کار استحکام داده خاطر جمع
 نموده بودند و دلاور خان جاها ساخته شب هشتاد نفر از جوانان ویر
 کار طلب بر جاها نشانده میخواست که از آب بگذارند چون آب
 در غایت تنگی و شورش میگذشت جال بسیل فراقفت نصرت و
 هشت نفر از آن جوانان غریق بحر عدم شده آب رو سے شهادت
 یافتند و ده نفر بدست یاری شناری خود را بساحل سلامت رسانیدند
 و دو کس بر آن طرف آب افتاده در جنگ ارباب ضلالت اسیر
 گشتند القصه دلاور خان تا چهار ماه و ده روز در بندر کوٹ پائے همت
 افشوده سعی در گذشتن آب میداشت و تیر تدبیر بند ف مراد

نمی رسید تا آنکه زمیندارے رهبری نموده از جایی که مخالفان را
 گمان گذشتن نبود و زمین بسته و در دل شب جلال پسر دلاور خان
 با چند کس از مریدان گاه جمع از افغانان قریب بدو بیست
 نفر از آن راه سلامت گذشتند بهنگام سحر پنجم بر سر راجه رسیده
 کمرانکے فتح بلند آواز ساختند چند کس که برگرد و پیش راجه بودند
 در میان خواب و بیداری سر کشیده بماده اکثرے علف شیخ خون
 آشام گشتند و بقیة السیف جان تنگ پا از آن در طم بلا بر
 آوردند در آن شورش یکے از سپاهیان به راجه رسیده خواست
 که بنظم شمشیر کارش با انجام رساند راجه فریاد برآورد که من راجه ام
 مرا زنده نزد دلاور خان ببرید مردم بر سر او هجوم آورده و شمشیر ساختند
 و بعد از گرفتار شدن راجه منسوبان او هر کس هر جا که بود خود را
 گوشه کشید دلاور خان از شنیدن این ترس و فریاد و سجدات لشکر
 الهی به تقدیم رسانید و بالشکر مقصود از آب عبور نموده بمنزل که
 حاکم نشین آن ملک است و در آنرا از کنار آب تا اینجا سه کوه مسافت
 بوده باشد دختر سنگرام راجه بود و دختر سورج مل مرد و پسر راجه با سو
 در خانه او بود از دختر سنگرام فرزندان دورد و پیش از آنکه فتح شود
 راجه عیال خود را از دوسے احتیاط به پناه راجه حبیبوال و دیگر زمینداران

فرستاده بود چون موکب منصور نزدیک رسید و لا و رخا حساب الحکم
 راجه را همراه گرفته متوجه آستان پوس گشت و نصر الله عرب را با جمعی
 از سوار و پیاده بجز است آن ملک گذاشت مجملًا از خصوصیات کشتوار آنکه
 گندم وجود عذس و باش از زان و فراوان می شود بخلاف کشمیر شمالی کمتر دارد و
 زعفرانش از زعفران کشمیر بهتر است و قریب بصد دست آنرا زوجه گرفته
 میشود نارسج و ترنج و هندوانه فردا علی بهم میرسد خمریزه اش از عالم خمریزه
 کشمیر است و دیگر میوهها از انگور و شفتالو و زرد آلو و دام و ترش و زبون
 می باشد اگر تربیت کنند بکین که خوب میشود سنی نام زریست مسکوک
 که از حکام کشمیر باندیک نیم آنرا بیک روپی می گیرند و در سود او مصالحه
 که پانزده سنی را که ده روپی باشد بیک مهر باو شای حساب می کنند
 و سپهر وزن هندوستان را بیک من اعتبار کرده اند و رسم نیست که راجه
 از محصول ذراعت خراجی بگیرد بر سر خانه و رسالتش سنی که چهار
 روپی باشد می گیرد و زعفران را در کل بعلوفه راجه پوتان و مقصد
 نفرتی که از قدیم ذکر انداخته نموده غایت در وقت فروختن زعفران
 از خریدار بر سر می که عبارت است از دو سیر باشد چهار روپی می گیرند کلیت
 حاصل راجه بر وجهی است که باندک تقصیر می یابند کلی می ستانند بهمه
 جمت یک لکه روپی تخمینا حاصل خاصه او باشد در وقت کار

شش هفت هزار نفر پیاده جمع می شود در میان آنها اسپ کم
 است قریب پنجاه اسپ از راجه و عهد های او بوده باشند
 محصول یکساله که در وجه انعام دلاور خاں مرحمت شد از روستای تخمین
 جاگیر هزار و دویست و سوار یصنا بطه جاگیر می بوده باشند چوں دیوانیان
 عظام نسق بسته بجاگیر دار تنخواه نمایند حقیقت از قرار واقع ظاهر خواهد
 شد که چه مقدار جاست روز و شب یازدهم بعد از دوپهر و چهار
 گھڑی بمبارکی و فرخی در عمارت که محو و بکنار تال دل احداث یافته
 و در دو مویک فتح اسود اتفاق افتاد حسب الحکم حضرت عرش
 استیانی از سنگ و ایک تلخ در نهایت استحکام اساس یافته غایتاً هنوز ناتمام است
 یک ضلع آن مانده است که بعد از این باندک مدت بانجام رسد روز سه شنبه دوازدهم
 دلاور خاں حسب الحکم راجه کشنوار را مسلسل بجنور آورده زمین بوس
 نمود خالی از وجاهت نیست لباسش بدوش اهل هند و زبان
 کشمیری و هندی هر دو میداند بخلاف دیگر زمینداران این حدود
 فی الجمله شهری ظاهر شد حکم فرمودند که با وجود چندین تقصیر و گناه اگر
 فرزندان خود را بدرگاه حاضر سازد از قید و حبس نجات یافته در سایه
 دولت ابد قرین آسوده و فارغ بال روزگار بسر خواهد برد و الا در یک
 از قلاع هندوستان بجنس مغلد گرفتار خواهد بود و عرش کرد که اهل و عیال

و فرزندانش خود را بکازمت می آرد امید دارم حمت آنحضرت ام هر چه حکم شود -

کنون مجله از اوضاع و خصوصیات کشمیر مرقوم میگردد

کشمیر از اقلیم چارم است عرض از خط استوایی و پنج درجه و طولش از جزایر سعد و صد و پنج درجه از قدیم این ملک در تصرف راجا بوده مدت حکومت آنها چارده سال است و کیفیت احوال و اسامی آنها در تاریخ راج ترنگی که بحکم حضرت عرش آشیانی از زبان هنرزی بفراسی ترجمه شده است مفصل مرقوم است در تاریخ سنه بمقتصد و دوازده هجری به نور اسلام رونق و بها پذیرفته سی و دو نفر از اهل اسلام بخت دوست و هشتاد و دو سال حکومت این ملک داشته اند تا آنکه بتاریخ انصرد و نو دو چار هجری حضرت عرش آشیانی فتح فرمودند از آن تاریخ تا حال سی و پنج سال است که در تصرف اولیای دولت ابد قرین است ملک کشمیر در طول از کوتل بهولباس تا مقبره دیر پنجاه و شصت کرده بهاگیری و در عرض بست و مفت کرده زیاده نیست و از ده کم نه شیخ ابوالفضل در اکبرنامه تخمیناً و قیاساً نوشته که طول ملک کشمیر از دریای کشن گنگ تا مقبره دیر یک صد و بست کرده است و در عرض از ده کم نیست و از بست و پنج زیاده

نے حضرت شاہنشاہی بخت احتیاط جمع از معتمدان کارواں را
 فرمودند کہ طول و عرض را طاب بکشند تا حقیقت از قرار واقع نوشته
 شود چون قرار دادست کہ حد ہر یکے تاجاے است مردم بزبان
 اں ملک متکلم باشند بنایر اں از ہوں لباس یار دہ کردہ اں طرف کشن
 گنگا است سرحد کشمیر مقرر شدہ بایں حساب پنجاہ و شش کردہ برآمد
 در عرض دو کردہ بیش تفادت ظاہرہ گشت و گروہے کہ دریں دولت
 معمول است موافق بضابطہ است کہ حضرت عرش آشیانی بستہ اند
 ہر کہ وہی پنجنہ از زرہ است و یک زرہ حال دو زرہ شرعی میشود ہر جا
 کہ کردہ یا گزیدہ کور میگردد مراد ازاں کردہ دیگر معمول حال است نام
 شہر سری نگر است دریاے بہت از میان ممورہ میگذرد و جسٹہ
 آنرا ویرناک نامند از شہر چار دہ کردہ بر سمت جنوب واقعست و
 بحکم حضرت شاہنشاہی بر سر اں چٹمہ عمارتے و باغے ترتیب یافتہ
 و در میان شہر چار پل از سنگ و چوپ در غایت استحکام بستہ شدہ
 کہ مردم از روے اں تر دومی نمایند و پل را با صلاح ایں ملک
 کہ لال گویند و در شہر مسجدے است بنایت عالی از آثار سلطان
 سکندر در ہفتصد و نو و پنج اساس یافتہ و بعد از مرگے سوختہ و باز
 سلطان حسین تعمیر نمودہ ہنوز با تمام نرسیدہ بود کہ قصر حیات او از

با افتاده و در نه صد و نه ابراهیم ماکری وزیر سلطان حسین نجاشی انجام و
 آراستگی بخشیده از آن تاریخ تا حال یکصد و بیست سال است که
 بر جاست از خراب تا دیوار شرقی یکصد و چهل و پنج ذرع و عرض
 یکصد و چهل و چهار ذراع است مشتمل بر چهار طاق و بر اطراف ایوان و
 ستون های عالی و نقاشی و نقاری کرده است از حکام کشمیر اثری
 بهتر از این نمانده میر سید علی همدانی روزی چند در این شهر بوده اند
 خانقاهی از ایشان یادگار است و متصل شهر دو کول بزرگ است
 که همه سال پیر آب می ماند و طعمش متغیر نمیکرد و مدار آمد و رفت
 مردم و نقل و تحویل بهیمه و غله بر کشتی است و در شهر و پرگنت پنجهزار
 و هفتصد کشتی و هفت هزار و چهار صد طارح بشمار آمده ولایت کشمیر
 مشتمل بر سی و هشت برگه است و آنرا دو نصف اعتبار کرده اند
 بالائی آب را مراج گویند و پائین آب را کاهراج گویند ضبط زمین
 و داد و ستد در و سیم رقم نیست مگر جزوے از سایر حیات نقد و جنس
 را بخر و ارشالی حساب کنند هر خروارے سه من و هشت سیر بوزن حال
 است کشمیریان دو سیر را یک بن اعتبار کرده و چهار من را که هشت سیر
 باشد یک ترک و پنج ولایت کشمیری یک و شصت و سه هزار و
 پنجاه خروار و یازده کر است که بحساب نقدی هفت کر و دو چهل و

شش که در هفتاد هزار و چهار صد دام میشود بضابطه حال جاے
 هشت هزار و پانصد سوار است و راه در آن کم کشمیر متعدد و راست
 و بهتر از راه بالاھ بہنیر پکی و دتوڑ است اگرچہ راہ بہنیر نزدیک تر است
 لیکن اگر کسی نخواہد کہ بہار کشمیر را دریابد منحصر در راہ پکی و دیگر راہ ہا
 در آن موسم از ہر طرف مالامال می باشد اگر بہ تعریف و توصیف کشمیر
 پرداد و قدر باید نوشت تاگزیر بسبیل ایجاز و اختصار از اوضاع و
 خصوصیات آن رقمزدہ کلاک بیان میکنم دو کشمیر باغی است ہمیشہ
 بہار و قلعہ ایست آہنیں حصار پادشاہان را گلشنی است عشرت فرا
 و درویشان را خلوت کدہ ایست دلکشایم ہاے خوش و آبشار ہائے
 دلکش از شرح و بیان افروں و آبہائے رواں و چشمہ سار ہائے
 لطیف از حساب و شمار بیرون چند آنکہ نظر کار کند سبزہ است
 و آب رواں و گل سرخ و بنفشہ و رنگس خود رو و نیز انواع
 گلہا و اقسام ریاحین از آن بیشتر کہ بشمار در آید و در بہار
 جاں نگار کوہ و دشت از اقسام شکوفہ بالا مال در و دیوار و
 صحن و بام خانہا از مشعل لالہ بزم افروز چلکھا مسطح و سہ
 بر کھائے مروح را چہ گوید۔

مثنوی

شده جلوه گر ناز نینان بارغ رخ افروخته هر یک چوں چراغ
 شده مشک بوغچه در زیر پوست چو تعویذ مشکبویں بازوے دہشت
 غزلخوانی بلبل صبح خیز تمنائے مے خوارگان کردہ تیز
 بہر شہدہ منقاد بط آب گیر چو مقراض زربین بقطع حریر
 بساط از گل و سبز گلشن شدہ چراغ گل از باد روشن شدہ
 بنفشہ سر زلف را خم زدہ گمرہ در دل غنچہ محکم زدہ
 بہترین اقسام شکوفہ با دام و شقاواست بیرون کو بہستان ابرار
 شکوفہ در غنچہ اسفندار بنیاد میشود در ملک کشمیر اوایل فروردین و در
 باغات شہر درنہم و دہم شہر مذکور و انجام شکوفہ تا آغاز یاسمن کہود و پوستہ
 است عمارت کشمیر ہمہ از چوب است دو آشیانہ و سہ آشیانہ و چار
 آشیانہ می سازند و بایش خاک پوش کردہ پیاز لالہ چو غاشی
 می نشانند سال بسال در موسم بہار می شکفد و بغایت خوشبامست
 و این تصرف مخصوص اہل کشمیر است و امسال در باغچہ دولت خانہ
 و بام مسجد جامع لالہ بغایت خوب شکفتہ بود و یاسمن کہود در باغات
 فراوان است و یاسمن سفید کہ اہل ہند چینی گویند بغایت خوشبو

می شود و قسم دیگر صندلی رنگ است که آن نیز در نهایت خوشبو
و این مخصوص کشمیر است گل سرخ چند قسم بنظر آمده غایتا یکی بسیار
خوشبو است و دیگر گل است صندلی رنگ و پوش در غایت
لطافت و نزاکت از عالم گل سرخ و بته اش نیز به گل سرخ مشابه دارد
و گل سوسن دو قسم می باشد آنچه در باغات است بسیار بالیده و سبز
رنگ و قسم دیگر صحرائی است اگر چه کم رنگ تر است غایت خوشبو است گل جعفری گلان
و خوب می شود تنه اش از قامت آدمی میگذرد لیکن در بعضی سال
وقتی که به کمال رسید و گل کرد کره پیدا می شود و برگ گلشن پرده از
عالم عنکبوت می تند و ضایع می سازد و تنه اش را خشک می کند
و گلهای که در باغات کشمیر بنظر آمده از حساب و شمار بیرون است
و آنچه نادر العصری و استاد متصور نقاش شبه کشیده از یکصد گل
متجاوز است پیش از عهد دولت حضرت عرش آشیانی شاه آلو
مطلقاً نبوده محمد قلی افشار از کابل آورده پیوند کرده تا حال دوازده
درخت بهار آمده زرد آلود پیوندی نیز درخت چند معدود بود
مشاراً البیه پیوند را درین ملک شایع ساخت الحال فراوان است
و الحق زرد آلود کشمیر خوب می شود و در بارغ شهر آراست کابل درخت
بود میرزائی نام بهتر از آن در کابل خورده نشده بود در کشمیر چندان

درخت مثل آن در باغهای پادشاهی است ناشپاتی فردا علی
 میشود و از کابل و بنجشال بهتر نزدیک به ناشپاتی سمرقند است و
 سیب کشمیر بخوبی مشهور است و امروزه و سطحی میشود انگورش فراوان
 است و اکثر ترش و زبون آنراش آن قدر نیست که ترش و زبون
 بهم میرسد و خمر بزه بنایت نازک و شیرین و شکننده میشود و لیکن
 اکثر که نیست که چون به چنگی رسد که در میانش بهم رسد و ضایع می
 سازد و اگر حیانا از سیب کرم محفوظ می ماند بنایت لطیف میشود
 شاه توت نمی باشد و توت سایه صحرای صحرایست و از پای هر درخت
 توت تاک، انگوری بالا رفته غالباً توتش قابل خوردن نیست مگر
 درختی چند که در باغ پیوند کرده شده و برگ توت بجهت کرم پیله
 بکار میرود و تخم پیله از گلگشت و تبیت می آید و شراب و سرکه فراوان
 می شود اما شرابش اکثر ترش و زبون و بزبان کشمیر مس گویند بعد از
 آنکه کاسها از آن در کشند بقدر سرکه می بهم می رسد از سرکه اقسام
 اچاری می سازند چون سیر در کشمیر خوب می شود و بهترین اچارش اچار
 سیر است انواع جوبات دارد بغیر از خود اگر بکار ندهد سال اول
 خوب میشود و سال دوم زبون سال سوم به مشک شبیه میگردد و
 برنج از همه بیشتر مکن که سه حصه برنج و یک حصه سایه جوبات باشد

مدد خوردنش اهل کشمیر بر سر نخ است و بنایت زبون میشود چنانچه خشک
 نرم می بزند و میگذازند که سر و شود بعد از آن میخورند آنرا بهمه می گویند
 طعام گرم خوردن رسم نیست بلکه مردم کم بضاعت حصه از آن بهمه
 شب انگاه میدارند و روز دیگر می خورند و نمک از هندوستان می آرند
 و در بهمه نمک انداختن قاعده نیست بهتری در آب می جوشانند و
 اندک نمک بکفست تغییر ذائقه در آن می اندازند و جمعی که تنعم کنند در آن
 بهتری اندک روغن چهار مغزی اندازند و روغن چهار مغز تلخ و بد طعم میشود
 بلکه روغن گاو و گوسفند که تانه بتانه از مسکه روغن گرفته در طعام اندازند
 و آنرا صد پاک نامند و زبان کشمیری چول هو اسر دو نمک است بجزد
 آنکه سه چهار روز کاه متخیر میگردد و گاو و میش نمی باشد گاو نیز زبون و خرد
 می باشد و گندیش ریزه کم مغز است و نان خوردن رسم نیست گو سفند
 سب و نیم می باشد و عام مردم هندوستان آنرا بهی می گویند و گوشتش
 عالی از نزاکت و راست مزگی نیست مرغ و قاز و مرغابی سونه و غیره
 فراوان می باشد و ماهی همه قسم پوک دار و بی پوک می شود اما
 بنایت زبون و بی مزه لبوسات از پشمینه متعارفست مردوزن
 گنده پشمین می پوشند آنرا پو گویند و فرضاً اگر گنده پو نباشد اعتقاد
 شان آنکه البته هو انصرف میکند بلکه مضم طعام بی این ممکن نیست شال

کشمیری را که حضرت عرش آشیانی پریم نرم نام نموده اند از فراط اشتها
 حاجت بصریف نیست قسم دیگر شرمه است از شال موجود را و طایم
 می باشد و دیگر درمه است از عالم خر سگ بر روی فرش می افکنند
 غیر شال دیگر اقسام شبلیه در تبت بهترین میشود با آنکه ششم سال را
 از تبت می آورند در آنجا بعل نمی توانند آورد و ششم از نیک بهم میرسد
 که مخصوص در تبت و خراسان است و دیگر در کشمیر از قسم شال پنجم می یافتند و دو شال
 را با هم رفو کرده از عالم سفر لاطمی یافتند بجهت لباس بارانی بدیست مردم
 کشمیر سومی تراشند و دستاگرد می بندند و عورات عوام را لباس پاکیزه و
 شسته پوشیدن رسم نیست یک گز نه پشوسه سال چهار سال بکار
 می رود و ناشسته از خانه بافته آورده گرفته می دو زن و تاپاره شدن
 بآب می رسد از آن پوشیدن عیب است گفته در از فراخ تا سر و پا سه
 افتاده می پوشند و گرمی بندند با آنکه اکثر خانه بر لب آب دارند
 یک قطره آب بر تن آنها نمی رسد محلا ظاهر اهل کشمیر مخصوص از عوام الناس
 بغایت بچوگین و بی صفاست از باب صنایع در زمان مرزا حیدر
 بسیار پیش آمدند موسیقی را رونق افروزد کمانچه و تپه و قانون و چنگ و دف
 و نی شایع شد در زمان سابق سازهای از عالم کمانچه می داشتند و نقشها
 بزبان کشمیری در مقامات هند می خواندند آه هم منحصر در دو سه مقام بود بلکه

اکثر به یک آهنگ می سرایند تا حق مرزا حیدر را در رونق افزائی کشمیر
 حقوق بسیار است پیش از دولت حضرت عرش آشیانی مدار سواری
 مردم آنجا بر کوفت بوده اسپ کلاں نمی داشتند مگر از خارج اسپ
 عراقی و ترکی بزم هدیه و تحفه بجهت حکام می آوردند و کوفت
 عبارت از یابوست چهار شان بزین نزدیک در سائر کوستان هند
 نیز فراوان می باشد آنچه در طرف بنگاله میشود آنرا تالاسن میگویند
 اکثر جنگله و شخ جلو میشود بعد از آنکه این گلشن خدا آفرین بتائیدات
 دولت و بمن تربیت خاقان سکندر آیین رونق جاوید یافت بسیاری
 از ایامات را درین صوبه جاگیر مرحمت فرمودند که هاس اسپ عراقی
 و ترکی حواله نموده که کره بگیرند و سپاهیان از خود نیز طحاسان که دند و
 و در اندک فرصت اسپان نیک بهم رسید چنانچه اسپ کشمیر تا دو لیست
 و سی صد روپیه بسیار خرید و فروخت شد احیاناً هزار روپیه هم رسید
 مردم این ملک بے خبر آنچه سوداگران و اهل حرفه اند اکثر سستی اند و سپاهیان
 شیعۀ امامی اند و گریه و زاری و طائفه از فقر می باشند که آنها را ریشی گویند
 اگر چه علمی و معرفتی ندارند لیکن به بیساختگی و ظاهراً رانی می زنند و چپکس
 را بد نمی گویند زبان خواهش و پاسبی طلب کوتاه دارند و گوشت نمی
 خوردند و زن نمی کنند پیوسته درخت میوه دارد و صحرای نشانند باین

نیست که مردم از آن بهره ور شوند و خود از آن تمتع برگیرند قریب ده
 هزار کس از بس گرویده بوده باشند و جمعی از برهمنان اند که از قدیم درین
 ملک مانده اند و زبان سانسکریت و بیان مشکل ظاهرشان از مسلمانان تمیز
 نمی توان کرد لیکن کتابها زبان سنسکرت دارند و میخوانند و آنچه شرابیطبت پستی
 است بعمل نمی آرند و سنسکرت زبانی است که دانشوران هند کتابها
 بدان تصنیف کنند و بغایت معتبر دارند آثار بتخانهای عالی که پیش
 از ظهور اسلام اساس یافته برجاست و عمارتش همه از سنگ و از بنیاد
 تا سقف سنگهای کلاسی منی و چمن منی تراشیده بر روی یکدیگر
 نهاده متصل شهر کوچه ایست که آنرا کوه ماران گویند و هری پرست
 نیز نامند بر سمت شرقی کوه دل واقع است و مسافت و دوش شش
 و نیم کرده و کسری پیچیده شد حضرت عرش آشیانی انار الله برپا نه حکم
 فرمودند که درین مقام قلعه از سنگ و آهک در غایت استحکام اساس
 نهاد در حدود و ولایت جمانگیری قریب الاختتام شده چنانچه کوچه مذکور
 در میان حصار واقعست و دیوار قلعه بر دور آن چسبان گشته کوهی
 مذکور بجهت پیوسته و عمارات دولتیانه مشرف بر آبست و در دو تخته یا پنجه
 واقعست با مختصر عماراتی که حضرت عرش آشیانی اکثر اوقات در آنجا
 می نشستند و چو درین مرتبه سخت بے طراوت و افسرده بنظر اشرف

در آمد بر اقم اقبال نامه حکم شد که در ترتیب این باغچه و تعمیر منازل
 آن غایت جهد و جهد بتقدیم رسانند و راندک فرصت بحسن اتمام
 این فدوی رونق تازه یافت و در میان باغچه صُفّه عالی سی و دو ذریع
 مربع مشتمل بر سه طبقه آراسته و عمارات را از سبزه و تعمیر فرموده بتصویر
 استادان نادره کار رشک نگار خانه چین ساخت و این باغچه را
 نور افزانام فرمودند و روز جمعه پانزدهم فروردین دو کاو و قطاس از
 پیشکشهای زمیندارت بتنظر اشرف گذشت در صورت و ترکیب
 بگاومیش بیشتر شباهت و مناسبت دارد و اعضایش پیریشتم است
 و این لازمه حیوانات سرد سیر است چنانچه بزرگ که از ولایت بکرو
 که هستان گرم سیر می آورند بغایت خوش صورت و کم پیشم می باشد
 و آنچه درین کو هستان بهم میرسد بجهت شدت سرما و یخبندان پرموی و
 بد منیت است کشمیر پال رنگ را کیل میگویند و هم درینو لاهور
 مشکین پیشکش آوردند چون گوشتش خورده نشده بود فرمودند که
 طعام با ازوبه پزند و پختند سخت بپززد و بد طعم برآمد از حیوانات صحرایی گوشت
 هر یک بزبونی و بد طعمی این نیست نافه در تازگی بوسه ندارد بعد آنکه
 روزی چند مانند خشک شد و بپزد میشود و ماده نافه نمیدارد مخصوص
 تر است درین دوسه روز اکثر اوقات بر کشتی شسته از سیر و کاشای

شکوفه کھاک و شالالال محظوظا بودند بھاک نام پر گنہ بیت کہ برانظر من
 کول دل ذاق است و همچنین شالالال نیز متصل آں جو سے آب خوشی
 وارو کہ از کوہ آمدہ بکول دل میرزد بکلم شاہزادہ عالم و عالمیان
 شاہماں اطراف جو سے را بستگ و اکب بستند آبتشاری ترتیب
 یافت کہ از دیدن آں محظوظا تو اں شد و ایں مقام از سیر گاہ ہائے مقدر
 کشمیر است روز یکشنبہ غریب واقعہ رو سے نمود شاہ شجاع دہمارات
 و دستخانہ بازی میگرد و اتفاقاً در سچہ بود بجانب دریا پر دہ ہر رو سے
 آں انگندہ و دروازہ را نہ بستہ بودند شاہزادہ بازی کنان بجانب
 در سچہ رفت کہ تماشا کند بچہ در سیدن سرنگوں بزیر افتاد قضا را پلاسی
 تہ کردہ در زیر دیوار ہانادہ بود فراموشی متصل آں نشستہ سر شاہزادہ
 بر پلاس رسید و پا ہا بر پشت و دوش فرش خوردہ بر زمین افتاد یا آنکہ
 از تفاحش ہفت ذرع است چوں حمایت ایزد جل شانہ حافظ و
 ناصر بود و جود فرش و پلاس واسطہ حیات شد العباد باشد اگر چنین
 نمودے کار بدشواری کشیدے در اں وقت را سے مان سردار پیدا ہائے
 خدمت در پائے جہر کہ استادہ بود فی الفور دویدہ آں قرۃ العین
 خلافت را برداشت و در آغوش گرفتہ متوجہ بالا شد در اں حالت
 ہمیں قدر پر رسید کہ مرا کجامی بری او عرض کرد کہ بلامست حضرت دیگر

ضعف مستولی شد و از حرف زدن ماند درین وقت آنحضرت با سترت
 مشغول بودند از استماع این خبر موش سر اسیمه از جا جسته بیرون شتافتند
 آن نور حدقه خلافت را در آغوش شفق گرفتند زمان ممتد نحویں مریب
 مجدده الهی بوده سجدهات شکر بتقدیم رسانیدند و گرد و گردیده از فقر و
 ارباب استحقاق که در شهر و نواحی توطن داشتند از وجه تصدقات و
 خیرات کام دل برگرفتند در واقع طفل چهار ساله از جاسے که ده گز
 شرعی ارتفاع داشته باشد سرنگون بزر افتد و اصلاً غبار آسب بر اعضا
 نه نشیند جاسے حیرت است و از غرائب آنکه سه چهار ماه پیش ازین
 واقعه چونک اسے بنیم که در محارت فن نجوم از پیش قدان آن طائفه است
 بعرض اشرف رسانیده بود که از نایب طالع شاهزاده چنین استنباط
 شده که این سه چهار ماه برو گردنست و یکن که از جاسے مرتفع بریر
 افتد و چهار آبی برداسن حیالتش نه نشیند و چون مکر را حکام او بصحت
 پیوسته بخواره این توهم پیرامون خاطر اشرف می گشت و درین راه هائے خطرناک
 و گردنه های دشوار گذار یک چشم زدن اذال و نهال چمن اقبال غافل
 نمی بودند تا ناگه بر زدن اتفاق افتاد چون این سانحه ناگه میروده آنکه با
 دوایه باد چنیں وقت غافل شدند لکن الحمد که بخیر گذشت چون از
 دلا و رخاں کا که خدمت شایسته بنظر آورده بود بمنصب چهار هزار

ذات و سه هزار و پانصد سوار سرفرازی یافت و سیران و رانیز بمنصب
مناسب امتیاز بخشیدند روز چهارشنبه بقصد فکار کبک بموضع چاردره
که وطن حیدر بیگ است سواری شد از حق سر زمین خوشش و سیر گاه
دلکش است آهاسے رواں و درخت ہائے چنار عالی دارد و در سہ راہ
درختے است بل تہل نام کہ چوں یکے از شاخہاے آنرا گرفتہ بجنبانند
تمام درخت و در حرکت می آید عوام را اعتقاد آنکہ این حرکت مخصوص
ہماں درخت است اتفاقاً در دیہہ مذکور درخت دیگر بنظر درآمد کہ ہماں
دستور محرک بود معلوم شد کہ این حرکت لازم نوع درخت است
نہ مخصوص یکدرخت و در موضع را دل پورہ از شہر دوونیم کیوہہ بر سمت
ہندوستان درخت چناری واقع است میان سوختہ ہفتا کس دران
میاں راست استادند دریں ولا سید بایزید خاں بخاری فوجدار
سرکار بہکربصاحب صوبگی ٹٹہ و منصب دوہزاری ذات و یکہزار
و پانصد سوار سربلندی یافت و علم نیز ضمیمہ سایہ مرحمت دریں تاریخ
از عریض سپہ سالار خانان و منہیان صوبہ دکن بمسماح اقبال رسید
کہ عنبر سیاہ بخت باز قدم از سر حد ادب بیروں نہادہ فتنہ و فساد کہ لازمہ
سرشت زشت آن بد اختر است بنیاد کردہ و ازین کہ موکب منصور ولایت
دور دست نہضت فرمودہ فرصت را مغتنم شمرده عہد و پیمانی کہ

بایند با پادشاهی بسته بود شکسته دست تصرف سجد و متعلقه پادشاهی
 دراز ساخته است امید که درین زودی بشامت اعمال ناپسندیده
 خویش که قناری و چول سپه سالاران تاس خزان نموده بود حکم شد که متصدیان
 دارالحکومه اکبر آباد مبلغ بیست که رویه خزان به لشکر ظفر قرین راهی سازند
 مقارن این حال خبر رسید که امران ساجات را گذاشته نزد دارالنجان
 فراوان آمده اند و بر گیان کن بر دو لشکر فوج و جوق جوق در سیر و در اند و قرائی می نمایند
 و خنجر خال در احمد نگه متحصن شده تا حال دوسه دفعه بند با س
 درگاه را با مقهوران سپاه بخت مبارزت اتفاق افتاد و هر مرتبه
 مخالفان شکست خورده جمیع انگشتان دادند و مرتبه آخر از انجا که جو امان
 خوش اسپه همراه گرفته بر بنگاه مقهوران تاخت و جنگ عظیم در پیوست
 و مخالفان شکست خورده رو بادی فرار نهادند و بنگاه آنها بتاراج رفت
 و لشکر منصور سالما و غانمایه اردو مرجعت نمود لیکن غنیمت داخل رسد غله
 را مسدود و دروازه را رسیدن غله به لشکر ظفر قرین عسرت و گرانای عظیم بهم رسید
 کار بصعوبت کشیده و چاروازیون شده دو لشکر امان کنگاش در آن
 دیدند که از کویوه و کوه فرود آمده در پایان گھاٹ توقف باید نمود
 تا بچاره و رسید غله سهولت می رسیده باشد و سپاه محنت و تعب
 نکشد ناگزیر در بالا پور معسکیر راستن محمد مقهوران شوخی و شلایی

نمودند در اطراف اردو نمایان شدند و راجه نرسنگ دیو با اعتقاد قبایل
 بیرونی و بدافعه غنیمت گماشته بسیارے را بقتل آورده و منصور
 نام حبشی که از سران سپاه مخالف بود زنده بدست افتاده
 هر چند خواستند که بر فیمل اندازند پاسے جهالت افشرد و راضی
 نشد راجه نرسنگ دیو اشاره کرد که سرش از تن جدا کنند امید که
 فلک کینه گذار منراے گردانان بخار و در دامن روزگار تبه کاران
 برگشته بخت بند از غرائب آنکه وقایع که درینولا بنظر آمد مدعوی
 عبدالوهاب پسر حکیم علی است جمعی از سادات متوطن لاهور و محجوب شدن
 آواز خجالت کذب تفصیل این محل آنکه قاضی و میر عدل بعضی رسانیدند
 که حکیم عبدالوهاب به جمعی از سادات هشتاد هزار روپیہ مدعوی می نماید
 و خطی بهم قاضی نور الله ظاهر ساخته که پدر من بطریق امانت به سید
 دلی پدر اینها سپرده و سادات منکر اند حکیم زاده دو گواه در
 دارالعدالت العلیه بر طبق آن گزارانیده و سادات یکے
 از آنها را جرح نمودند و او گواه ثالث آورده و مدعوی خود را
 به ثبوت شرعی رسانیده با وجود این سادات منسکر اند
 اگر حکم شود حکیم زاده سوگند مصحف خورده حق خود از ایشان
 بگیرد حکم اشرف شد که آنچه مطابق احکام شریعت است بعمل

آرند سادات شب بمنزل کترین آمده اضطراب و مبتابی بسیار
ظاهر ساختند که دعوی حکیم از فروغ صدق بهره ندارد و بر ماسم
میشود و معامله کلی است و ممکن نیست که همه وصول آن
توانیم برآمد بغیر از اینکه کشته شویم نتیجه بر آن مرتب نخواهد شد این
خیر خواه خلق الله روز دیگر بعرض اقدس رسانید که سادات سبب
بکلبه این فدوی آمده خضوع و خشوع بسیار ظاهر ساختند چون
معامله کلی است هر چند در تحقیق آن بیشتر تامل و تفحص بکار رود
و بند های حقیقت شناس غور فرمایند بهتر خواهد بود حکم شد که
موتمن الدوله العالیه آصف خاں در تحقیق این قضیه نهایت
وقت و دوران دیشی بکار برده فو عی نماید که اصلا مظنه شک و
شبهه نماند بجز دشنیدن این حرف حکیم زاده رادل از دست
آفتاد هر چند آصف خاں بطلب او مردم گماشت از آنجا
که خاں خائف می باشد خود را ظاهر نساخت و چند از اشرافیان
را شفیع ایمنه حرف آشتی بمیان آورد غرض آنکه اگر سادات
باز پرس این قضیه را با آصف خاں نیندازند خط آنرا می سپارم
که بعد از این مرا بایشان حقی و دعوی نباشد تا آنکه خط آنرا به یک
اندوستان خود سپرد این حرف به آصف خاں رسید او جبراً او را

حاضر ساخته در مقام پریش در آمدند ناگزیر اعتراف نمود که این
 خط راییکے از ملازمان من ساخته و مرا از راه برده نجلت زده
 جاوید گردانید ہمیں مضمون نوشته بخط خود سپرد چون آصف خاں
 حقیقت را بعرض ہمایوں رسانید منضرب و جاگیر حکیم عبدالوہاب
 را تہنیت فرمودہ از پایہ اعتبار انداختند و سادات را بعزت و آبرو
 شلست دادہ رخصت لاہور فرمودند و ریخو لا سر پرکارے سر اداق
 عفت پادشاہ بازو جملہ نشین ملک بقا گشت و اہم این واقعہ
 دل خراش بر خاطر خود پسند گراں گذشت از غائب آنکہ جو تکرارے
 بنجم دواہ پیش ازین براقم حروف از طور این ساخته خبر دادہ بود
 درین تاریخ شیخ احمد سرہندی را کہ از خود آرائی و بے حرفہ گوئی
 روزے چند مجوس زنداں مکافات بود بحضور طلب داشتہ
 حکم اطلاق فرمودند خلعت و ہزار روپیہ خراجے لطف نمودہ در رفتن
 و بودن مختار گردانیدند و از روئے انصاف معروض داشت
 کہ این تنبیہ و تادیب در حقیقت ہدایت و نکالتے بود نفس الامر اختیار
 من آنست کہ روزے چند در خدمت پسر برودہ تدارک
 تقصیرات گذشتہ نمایم روزے در مجلس بہشت آمین از احوال
 شاہزادہ مرموم سلطان دانیال مذکور میشد سلسلہ سخن بشق

احمد نگر و سوانخ ایام محاصره اس کشید خان جہاں غریب نقلے
 معروض داشت کہ پیش ازین ہم اجتماع افتاده بود بنا بر غرابت
 مرقوم میگردد روزی در ایام محاصره توپ ملک میدان را کہ از
 غایت اشتہار محتاج بہ تعریف و توصیف نیست بجانب اردو
 شاہزادہ محری گرفتہ آتش دادند غلولہ قریب بدو خانہ ایشان رسید
 از آنجا باز کشید شدہ پہلوی خانہ قاضی بابزید کہ از مصاحبان
 شاہزادہ بود افتاد اتفاقاً اسپ قاضی سہ چارگز دور تیر از آنجا
 بستہ بود بجز در سپید غلولہ بر زمین افتاد از صلابت صدمہ
 اس زبان اسپ قاضی از پنج کندہ بیرون افتاد غلولہ اش
 از سنگ بود وزن دہ من ستعارف حال کہ ہشتاد من خراسان
 باشد و توپ مذکور بہ مشابہ کلان است کہ شخصہ مستوی الخلق
 در میان اس درست می توان نشست درین تاریخ خاطر اشرف
 بسیر و تماشاے دیرناک کہ ہر چشمہ دریاے بہت است و از
 شہر تا آنجا ہمہ راہ سیرگاہ و چشمہاے جانفزاد و رعایت عدویت
 و لطافت واقع شدہ رغبت فرمود کشتی ہا آراستہ بہ سمت بالائے
 آب شتافتند و در سوم مقام پنج راہ بہ نزول موکب جہاں افروز
 آراستگی یافت این موضع از سیرگاہ ہاے تقریری کشمیر است و چلکہ

واقع شده در غایت صفا و نزاهت و هفت درخت چنار عالی
 در وسط چلکه و جوس آبی بر دور آن گشته و این دیبه بجا گیر
 شاهزاده پسر و نیز تنخواه است و کلاسه ایشان عمارت به موقع
 ساخته اند مشرف بر دریا بنابرست و نشین از پنج برادره بوضع پنج
 تشریف فرمودند در دامن کوه چشمه سار نیت جاری بر فراز چشمه
 عمارات و حوضها بقرینه یکدیگر ترتیب یافته بے تکلف میر گاه
 است عالی چون بجایگزینان بود مشارالیه بلوازم ضیافت پرداخته
 پیشکش کشید قلیله بکست خاطر او پذیرفتند و از این چشمه نیم گز
 پیشتر چشمه چھلی بھون است آب این چشمه از آن پیشتر است
 درختهاے کلاں کن سال از چنار و سفیدار و سیاه بید پر
 دور آن رشته درین چشمها آن قدر مای در هم میجو نشد که چشم
 خیره میشود و صفائی آب بمثابة که اگر نخودی در آب افتد محسوس
 میگردد - بیت

در تہ اش ز صفار یک خرد کویواند بدل شب شمر و
 از چھلی بھون به اجمول منزل شد آب این چشمه از آن افزون
 تر است آبشارے عالی دارد و درختهاے چنار و سفیدار و غیره سر ہم
 آرد و نشین ہاے دلکش بوقع ترتیب یافته و در مد نظر باغچہ بصفا

و گلهای جعفری چمن چمن شگفته گونی قطعه ایست از بهشت عنبر
 سرشت روز دیگر از اجپول بسر چشمه دیرناک بزم نشاط ترتیب یافت
 این چشمه منبع دریای بهت است در دامن کوه واقع شده که از
 تراکم اشجار و انبوه سبزه و ریاحین بومش محسوس نمی شود در زمان
 شاہزادگی حکم شده بود که بر فراز این چشمه عمارت مناسب مقام
 اساس هند در بنو لا با انجام رسیده حوض شمن چل و دو ذرع و چهل و
 دو ذرع و عمقش چهار ده ذرع و آبش از عکس سبزه و ریاحین
 که بر کوه رسته زنگاری رنگ می نماید و ماهی بسیار شناور و بر دور
 حوض ایوانهای طاق زده و باغی در پیش این عمارت ترتیب
 یافته و از لب حوض تا انتها باغ جوئی چهار گز در عرض یکصد و هشتاد
 و شش گز در طول و دو گز در عمق و بر دو طرف آن خیابان سنگ بست
 از صفاست جوئی و سبزه و گیاه که در زیر آب رسته چه نویسد بعضی
 سبزه تلخ و برینے مستقی سبزی و اقسام سبزه سیر و نیم سیر در هم نمودار از جمله تبه
 نظر در آمد بعینہ مانند دم طاووس منقش و از موج آب متحرک گلهای
 جابجا شگفته نفس الامر که در تمام کشمیر باں خوبی و و نفی سیر گاہی
 نیست چوں ساعت کوچ قریب رسیده بود درایت معاودت
 بصوب شهر ارتفاع یافت و سر چشمه لوکا ہون محل نزول بارگاہ

اقبال گشت این سرچشمه نیز سیرگاه خوش است اگر مناسب مقام
 عمارت اساس یا بد جائے خوبے خواهد شد در اثناے راه بر چشمه
 انده ناک عبور اتفاق افتاد و وجه تسمیة انده ناک این است
 که ماهی این چشمه اکثرے نابینا می باشد زمانے توقف فرموده دام
 انداختند و دوازده ماهی گرفتار گشت سه ماهی نابینا بودند و نه ماهی
 چشم داشت ظاهراً آب این چشمه را تاثیرے است که ماهی را کوری
 سازد و بنا بر غایت ثبت شد بشرحے که رقم زده سکاکی
 بیان گشته منزل بمنزل مراجعت فرمودند ارادت خاں خانسالاں
 بصاحب صوبگی کشمیر سرافرازی یافت و میر جملہ از تقیر او بخدمت
 مذکور سعادت اندوخت در اتم اقبالنامه از تقیر میر جملہ بخدمت
 عرض مکرر معزز گشت دریں راه غیر مکرر شکار ماهی مشاهده افتاد
 و در جائے که آب تا سیدہ آدمی باشد دو کشتی محاذی یکدیگر
 می برند بدستورے که یکسر با هم پیوسته و سر دیگر از هم دور بفاصله
 چاروہ پانزده ذرع و دو ملاح بر کنار طرف پیروں کشتی با چوب
 دراز بدست گرفته می ایستند تا فاصله زیادہ و کم نشود و برابر میرفته
 باشند و ده دوازده ملاح نیز در آب درآمده سر کشتی ارا که با هم
 پیوسته است بدست گرفته یا ارا بر زمین کوفته می روند و ماهی که

در میان هر دو کشتی در آمده خواهد که از تنگی بگذرد به پاس ملاحان
 میرسد و ملاح فی الفور غوطه خورده خود را بقعر آب می رساند
 و ملاح دیگر بر پشت او حمل انداخته بدو دست زور میکند
 تا کب او را به بالا بیاورد و او مای را گرفته بر می آید و بعضی که
 در بین فن مهارت تمام دارند مای بدو دست گرفته می آرند از
 جمله میر ملاحی بود که در هر غوطه زن دو مای بر می آورد و این
 شکار مخصوص دریایست بهت است و جاسی دیگر دیده و شنیده
 نشده و مخفی در سیم، هارا است که آب سرد و گزند نباشد در شهر جشن
 دهمه ترتیب یافت اسپان و فیلان را آراسته بنظر همایون
 در آوردند در بنو لاخراج اقدس از مرکز اعتدال انحراف
 ظاهر ساخت و آنرا کوتاری دم و تنگی نفس در خود احساس نمود
 حقیقت را به طلبائیکه در رکاب اقبال بسعادت حضور افتخا
 داشتند بیان فرمودند و ابتدای ضعف آنحضرت از این تالیج
 است در خلال این حال بقصد سیر خزاں بجانب صفاپور و
 دره لار که پایان آب کشمیر واقع است متوجه گردیدند و در
 صفاپور کول آب خوشی است و بر سمت شمال آن کو بهیست
 پیر درخت با آنکه هنوز از غار موسم خزاں بود غریب نمودی داشت

عکس اشجار الوان از زرد آلو و غیر آن در میان آب بغایت خوش
می نمود بے اعراق خوبی با سبزه خزاں از خوبی با سبزه بهار هیچ
کمی ندارد و بهیئت

ذوق فنانیافته و رنہ در نظر رنگین تر از بهار بود جلوه خزاں
پیش ساعت کوچ نزدیک رسیده بود سیر اجسمالی
فرموده رایت مراجعت برافراختند بنا بر آن که زعفران گل
کرده بود از سواد شهر بموضع پانپورشتا افتند در تمام کشمیر زعفران
بغیر از بس موضع جاسے دیگر نمی شود چمن چمن صحرای صحرای چندان
که نظر کار می گرد و شگفته بود تنه اش برین پیوسته می باشد
گلش چهار رنگ میداد بنفشه رنگ و از میانش سه شاخ سرخ
زعفران رسته و در سال کامل چهار صد من بوزن حال زعفران
حاصل میشود که سه هزار و دو صد من بوزن خراسان باشد
نصف حصه خالصه و نصف حصه رعایا مستولست و سیرے
بدره رو پیله خرید و فروخت میشود و رسم مقرر است که گل
زعفران را وزن کرده باطل حرفه میدهند و آنها بخانه خود برده
زعفران را از میان گل چیده بر می آورند و موافق باطنی که از قدیم
بسته اند بمقتصدیان این شغل می رسانند و هم وزن آن نمک

در وجه آجوره میگیرند نمک و کشمیر نمی باشد بحدی که در
 حسن او هم نمک نیست از هندوستان نمک می برند دیگر از
 تنهایی کشمیر پر کلکی است از جانور شکاری در ساله تادو هزار
 و پنجاه صده بر بهم میرسد از بازو جره تادو لیست دست بدام
 می افتد آششیان پاشه هم دارد پاشه آششیانی خوب می شود
 درین دولت ابدترین کارخانه قالی بهم رسید از ششم مثال
 کشمیر بنایت عالی شد قماش قالی کرمان در برابر آن پلاسے بیش
 نیست در طراچی و رنگ آمیزی صنفه ایست از کارنامه بنزد -

کتابنامه

حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی ظہیر الدین

محمد بابا بر شاہ

بادشاہ چار بالش ہفت منظر + شہر یار سادی سر پیر علوی افسر +
بلندی بخش ہمت بلند سعادت افزا سے طالع ارجمند + آسمان
وصلہ زمین وقار + شیر دل اقلیم شکار + عالی فرد و الا شکوہ +
بیدار مغز دانش پزورہ + صفدر ہنر مہر صولت + رفیع قدر قوی
دولت + دریادل گوہر نژاد + بادشاہ درویش نہاد + مسند نشین
سلطنت حقیقی و مجازی ظہیر الدین محمد بابا بر شاہ عتازی +
گوہر عنصرش مورد آثار عظیمہ وہم عالمیہ بود بے تعینی و آزادگی
باتقید علوشان و سطوت عظمت از لاجمہ اطوار او پر تو طور میداد
نقد و فناءے جنیدی و بایزیدی یا شکوہ و ہمت سکندری و فریدونی

از ناصیه احوال آدمی تافت ولادت مقدس آنحضرت در ششم
 محرم هشتصد و هشتاد و بیست و پنج و در مطهر افتخار عفا لعن
 گرامی نژاد قتلوق نگار حسن نام شرف وقوع گرفت و این
 گوهر عمان دولت و درمی آسمان اقبال از انقی سعادت طلوع
 نموده و آن عصمت بجز عفت طلیسان و خرد دوم یونس خال
 نخواهر بزرگ سلطان محمود خال بود و نسب عالی عصمت پیرایه برین
 نمط است قتلوق نگار خانم بنت یونس خان بن دین خان بن شیر علی
 او عثمان بن محمد خان بن نصر خواجه خان بن تخلق تیمور خان بن
 ایسینو خان بن و داخان بن یراق خان بن بیسون توابع
 موافقان بن چغتائی خان بن چنگیز خان و مولانا جامی قراکوی
 در تاریخ ولادت اشرف گفته - شش
 چهل و شش محرم زاد آن شمس کرم تاریخ مولدش هم آمدشش محرم
 هر چند این تاریخ از غرائب اتفاقاتست و فکر را در آن
 گنجایش نیست اما غریب تر آنکه این تاریخ از شش حرف که نزد
 اهل حساب عدد شیر است فراهم آمده و لفظ ششش حرف و نقش
 عدد شیر نیز و تاریخ ظهور این عنصر مقدس از مکاسن غیب می گردد و
 یکی از غرائب جوهر حرفش آنکه اتحاد و عشرت و میات آن

در یک مرتبه واقع شده بر تسویت سلوک اطوار اشارت نموده
 بدین واسطه که چندین اسرار غیبی در او دبست نهاده اند مثال این
 بدایح در باب آوردن میسر بدقوه اولیای کبار ناصر الدین
 خواجہ احرار بربان فیض آثار خود اسم گرامی ابن مسعود طالع
 بنظیر الدین محمد شمیم فرموده اند و چون بربان ترکان این لقب
 گرامی از بزرگی قدر و رفعت منزلت لفظی و معنوی بآسانی جاری
 نمی شد یا بر نیز نام نامی آن حضرت مقرر شد آن حضرت عظم و ارشد
 فرزندان عمر شیخ میرزا اندر دوازده سالگی روز سه شنبه پنجم
 رمضان هشتصد و نود و نه در خطه دلکشائی اندجان بر سر بر
 سلطنت و تحت خلافت شمس الدین قدر مشقت و تردد که در
 مهام تسخیر ممالک آنحضرت را پیش آمده کم پادشاه را روی نموده
 باشد و آن مقدار دیرری و دلاوری و توکل و تحمل که آنحضرت
 بنفس نفیس در معارک و مخاطرات بر خود روا داشته اند مقدور بشر
 نیست در وقت که واقعه ناگزیر حضرت عمر شیخ میرزا در انحصی
 روی نمود حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی در چارباغ اندجان
 کامیاب عیش بوده اند روز دوم این واقعه سه شنبه پنجم رمضان
 خبر جانگاہ باندجان آمد در ساعت سوار شده متوجه قلعه اندجان

شدند در محل رسیدن بدروازه شیرم طعناے جلوه آنحضرت را
گرفته بجانب نمازگاه روان شدند که بطرف ادرکن و آن دامن
کوه بهر و بنجیل آنکه سلطان احمد میرزا باقتدار و شوکت تمام
می آمد مبادا امر او بدری نسبت با آنحضرت اندیشیده ولایت
باو سلم دارند اگر از حرام نمکی آن مردم ولایت از دست رود و وجود
اقدس آنحضرت ازین مملکت نجات یافته بجانب طغائیان خود انچه خان
یا سلطان محمد خان مقدم گرامی از زانی دارند امر او ازین معنی آگاه
شده خواجه محمد درزی را که از باریاں و قدیمیای حضرت عمر
شیخ میرزا بود پیش آنحضرت فرستادند که دغدغه تو همی که بخاطر
اقدس راه یافته بود برآورد و موکب عالی بنمازگاه رسیده بود که
خواجه محمد برکاب بوس والا مشرف شد و بمقامات معقوله آنحضرت
را مطمئن باطن ساخته عنان عزیمت را منعطف ساخت و چون
بارک اند جان نزول سعادت فرمودند جمیع امر او ارکان دولت
بشرف ملازمت عالی مشرف شدند و بنوید افوازع تربیت
کامیاب گشتند سابقاً ایراد یافته بود که سلطان احمد میرزا
سلطان محمود خاں اتفاق نموده بر میر میرزا می آید
درینو لاکه بحسب سر نوشت آسمانی قضیه ناگزیر واقع شد و بتوفیق

ایرندی جمیع ارکان دولت از خرد و بزرگ که بیکدیگر و یکجائی اتفاق
 نموده بزرگای هائی قلعه لوازم جدید و مراسم اہتمام بجای آوردن
 گرفتند سلطان احمد میرزا اوراتیپہ و چند مرغیان کہ اندولایت
 فرغانہ است گرفتند بچاکہ کہ ہی اند جان فردو آمد ہر چند ایلچی
 فرستادہ در صلح زدن قبول نہ کرد چوں تا سید غیبی ہموارہ قرین
 حال این دودمان ابد پیوندیست در اندک فرصت بسبب وفور
 استحکام قلعه و یکجائی امرای صاحب قدرت و مہم جو و یادار و شہ
 میرزا و سقط شدن اسپان از لشستن تنگہ آیدہ و از داعیہات
 سابق مالوس شد و صلح گوئہ در میان آوردہ بنا کاجی برگشتہ و
 از جانب شمال دریاست بخند کہ سلطان محمود خان متوجہ شدہ
 بود آیدہ آخی را قبل کرد و ہمسایگیر میرزا برادر را آنحضرت و جمعی
 کثیر از امرای اخلاص اندیش آنجا بودند خان میں مرتبہ
 جنگ انداخت امرای آخی تہذبات پسندیدہ کہ دنا عاقبت
 خان نیز کارے ساختہ از بیماری کہ عارض او شد ازین خیال
 باطل عنان تاب شدہ بولایت خود باز گشت و آنحضرت بقوت
 و ہمت بلند و طالع ارجمند مطلق و منصور شدند و آل گیتی ستان را
 مدت یازدہ سال در مادر را تہر با سلاطین چغنائی و او زبک

نبرد با عظیم روی وادسه نوبت بشنیده تیغ صاعقه آسمان و
 مشعل عقل جهان تاب فتح سحر قند فرموده اند یک سال نهند
 و سه از بالیتغر میرزا پسر سلطان محمود میرزا که از اند جان آمده
 به نیروی اقبال و لغمان شمشیر تسخیر فرمودند دوم از شبیک
 خان در سال نهند و شش و سیم بعد از کشته شدن
 شبیک خان در سال نهند و هفده چهل مشیت الی در
 اظهار که هر کیتائی حضرت شاهنشاهی بود و میخواست که اقلیم
 هندوستان را کامیاب سازد و آنحضرت را در ملک غربت
 به مراتب کامرانی و کام بخشی رساند در دیار خود و موطن اصلی که
 مجمع ملازمان صادق است ابواب کلفت بر روی روزگار
 آنحضرت کشاده آینهال ساخت که بهیچ وجه بدون آنجا لای تاویس
 دولت ندیدند ناگزیر بامجد و دے متوجه بدخشان و کابل شده اند
 چهل بدخشان رسیده اند تمام مردم خسرو شاه که والی آنجا بود
 سجدت یافته اند و خود نیز بیچاره شده بملازمت پیوسته با وجود
 آنکه این بیدولت امر حلقه بے اعتدالان بود بالیتغر میرزا را شهید
 کرده و میل در حشمان سلطان مسعود میرزا کشیده بود و این هر دو میرزا
 عم زاد باے آنحضرت میشدند در هنگام قراقی که عبور موکب

عالی در بدخشانان شده بود آثار بی آرد می و نامردی از و بظهور
 آمده درینو که چهره اعمال در آئینه مکافات دید و دولت از آن
 بی سعادت روی گریه و انید آنحضرت از کمال مرده و فرط جو انمردی
 دو مقام انتقام نیامده حکم فرمودند که از اموال خود آن مقدار که
 اختیار کنند بیکدیگر و بخراسان رود و پنج شش قطار و خیر و شتر از
 مرصع آلات و طلا آلات و دیگر کفالتی اجناس بار کرده بجانب خراسان
 رفت و حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی تیسق ولایت بدخشان
 فرموده متوجه کابل شدند و در آن وقت محمد مقیم بسپرز و النون
 از بخان کابل را از عبدالرزاق میرزا ابن النبیگ میرزا ابن
 سلطان ابوسعید مرزا که هم زاده حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی
 میشد گرفته بود و طنطنه نهضت را با ت اقبال شونده متحسین شد و
 بعد از چند روز از آن خواسته یا مال و اسباب بقندھار پیش
 برادر خود شاه بیگ رخصت یافت کابل در او آفرماه ربیع الاول
 سهصد و ده بدست او ایستاد دولت ابدی چون در آمد بکابل
 آنحضرت در قصد و یازده متوجه لشکر قندھار شدند و قلاست که
 از مصافات قندھار است مفتوح گشت و از آنجا بجهت مصالح
 مکی فتح عربیت قندھار نموده جانب جنوب آن توجه نمودند و قیائل

افغانان سوا شنگ و الا تارخ تاخته بجابل مرو بخت فرموده زیاده ای
 این سال زلزله عظیم در حدود کابل واقع شد و قریب سی ساله
 اکثر منازل بالاسه حصار و شهر افتاد و خانه ها به موضع بمقالات
 تمام از هم بکشت و می و در بعضی قریه ها یک نفر از زمین بربیده و یک
 ماه شب در روز یک دو مرتبه بخت و در نزد کابل بود و اساس شهر
 بسیار از مردم فرو بخت در میان پنهان و یک وقت پاره زمین
 که عرض او یک کت باشد انداز باشد بربیده یک شیر انداز پایان
 رفت و از جاسه بریده چشمها پیدا شد و از استراخ تا میدان که
 قریب شش فرسنگ باشد زمین آن چنان شگفت که بعضی از
 اطراف او بهر ابعقل بلندی شده بود و در آغانه زلزله از سر کهرها
 گرد بادها برخاست و در همین سال در هندوستان نیز زلزله
 عظیم عام شد و از سواخ آلت که شبیکه خان لشکر فراموش آورده
 اراده توجه خراسان نمود سلطان حسین میرزا جمیع فرزندان خود را
 جمع ساخته متوجه دفع او شد و سید افضل پسر میر سلطان علی
 خواب بین را یاستدعای قدم گرامی حضرت فردوس مکانی
 فرستاد و آنحضرت در محرم نصد و دوازده بهکاب او متوجه شده
 عزیمت خراسان نمودند و در اثنا سه ماه در حدود کمر خیر فوت

سلطان حسین میرزا رسید حضرت فروس مکانی رفتن حال را
 بهتر از سابق دانسته بجهت خلافت گنجش اهل روم که در توجیه فراسان شدند
 و پیشتر اندانکه موکب عالی بخراسان رسد باتفاق کوه اندیشان
 تا ساعه که قهرمانان بفرزندان بدیع الزمان میرزا مظفر حسین میرزا
 را باتفاق بخت سلطنت نشانده بودند و ششمین هشتم
 ماه جمادی الاخری سال مذکور آنحضرت را در مرغاب بمیرزا یان
 ملاقات واقع شد و پاستور عاقل ایشان بهر آنکه نیرول سعادت
 فرمودند و در فرزند زان میرزا آثار شد و دولت مشاهده نفرموده
 و سعادت موکب عالی را لایق حال دانسته و ششمین ششبان این
 سالی متوجه دارالامان کابل شدند و در کوه های هزار جات
 غیر سیاه که حسین و غلت و سلطان سنج برلاس جمیع از مغلان
 را که در کابل مانده بودند بطرف خود کشید و خان میرزا را
 بهزرگی بهداشت کابل را قبل دارند و در میان مردم عوام این خبر
 را شایع کرده اند که پسران سلطان حسین میرزا نسبت بحضرت
 فروس مکانی عداوت اندیشیده اند با بایسته بشاعری و
 امیر محبت علی خلیفه و امیر محمد قاسم که بهر احمد یوسف و احمد قاسم
 که بهر پاستور کابل بانیشان مفوض بودند و از هم فاصله داری اهتمام

دارند بجز دو استماع این واقعه بد حال و اسباب را بجهانگیر میرزا
 که قدری بیمار داشت سپرده یا خود در آن از عقبه بپند
 کوه که پیر برت بود بصحبه بیست و شش گذشت و بر میرزا کابل رسیده
 اند مخالفان هر یک از صولت صیت قدوم موکب عالی بگوشه
 اختفا خزیده اند حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی اول مرتبه
 پیش شاه بیگم مادر کلان بیبه خود که باعث برداشتن خان میرزا
 بودند آه در زمانه ادب بر زمین تمامه ملاقات فرموده اند
 و از روستا شکر و وقار و بزرگ نشینی از راه عرفان در آمده
 بحسن ادا و لطافت سخن عرض نموده که اگر مادر من بفرزند من
 شفقت خود را خاص کند و اند فرزند دیگر یا چه گنجایش بخشد
 و چه مهر مرا از حکم بیچیدان یا مستشار و فرموده اند که بسیار
 بوده ام و راه بسیار آمده و سرور کنایه بسیار گم نهاده و خواب دیده
 و بر سر استیلا بیکم که بس مضطرب و محو عشق بود و از رخ مهر با شتاب
 اظهار آورده اند و هنوز خواب دیده بود که حضرت شادان تمام خانه زاده
 است حضرت با شکر آمده اند حضرت بفرستادند ایشان را
 در میان که بیکم که بفرستادند اگر بفرستادند که حضرت را از آنجا که
 در آنجا بود بفرستادند و بفرستادند و بفرستادند و بفرستادند

و بعد از آن خانم خان میرزا را همراه گرفته پیش آنحضرت
 آوردند و گفتند ای جان مادر برادر گناهکار مرا آفوده ام
 اشارت جلالت آنحضرت خان میرزا به لطف در کنار گرفته انواع
 لوازش و پیکر سش نمودند و بعد از آن بیرون رفتن میسر ساختند
 خان میرزا از نهایت شرمندگی بودن خود فراموش گشت و او
 ز غصه قند حار گرفت و این قصه نیز در همان سال واقع شد و
 بعد از سال دیگر یقیناً چهار توجه شده اند و بجا کم آنجا شاه بیگم
 ولد و النون از غن و محکم تقیم برادر خرد او محاربه عظیم واقع شد
 و خان میرزا سعادتی از دست دریافت و آنحضرت قند حار
 را بنام میرزا که برادر خرد جهانگیر میرزا بود عنایت فرمود به کابل
 نزول اجلالی فرمودند و شاه بیگم و خان میرزا را سبب دشمنان
 ز خصمت دادند و او بعد از سرگذشت بسیار از پیروان و کشتن و
 کشته شدن و دشمنان با استقلال بجوئه تصرف او در آمد و پیروان و کارک
 سادات بر زمین فرما شد و ای می شود تا آنکه در سال نهصد و
 شصت و نه مشرک فرستاده مردن داشت که شاه بیگم را
 کشته اند و سبب آن گشت که با پنجانب نهضت فرمایند تا بکاراک
 و بقیه ای این سال به پیروان و کشتن نهضت عالی فرمودند و

با اوز بگان محاربات عظیم بود و پیوست و بمحاربه فتح و نصرت
 هندستان موکب عالی بود تا بارسوم فتنه شورش و حجب بنهضه
 هر قدر بدولت و فیروزی سمرقند را استغنی فرموده اند و بهشت ماه
 بهر زمانه و ای استیجاسایه گستر بوده اند و در هفتصد و بیست و یک
 ملک به عیدانش خاں جنگ عظیم و پیوست و با آنکه فتح شده بود
 ناگاه لشعبد آسمانی چشم زخم رسیده و عثمان بنیت جهان اندود
 بحصار معطف ساختند بار دیگر با اتفاق بجم بیگ در پیاستی قلع
 غیروان باوز یک سیرد قوی دست داد و بجم بیگ کشته شد
 آنحضرت متوجه کابل شدند و دیگر با امام غفری رفتن ما و اوردن شهر را
 بطرف کرده لشخیر ملک هندوستان را پیش نهاد و بهشت و الاما ساختند
 و چهار ذیت استخیر هندوستان متوجه شده اند و بحسب سنج و داعی
 مراجعت فرموده اند بار اول در شعبان هفصد و ده از ماه بادام شنبه
 و جگر یک از خیمه گردشته به جم نزل اجالی نموده اند و واقعات
 بامری که کتاب نیست ترکی نگاشته خامه صدق نگار آنحضرت نوشته
 اند که چون از کابل لشخیر نزل در راه کرده بادیته بود رسیده شد
 ولایت گرم سیر و لواحق هندوستان که هرگز دیده نشده بود و همیشه
 رسیدن عالم دیگر در نظر آید گریه و درخت برایش و دیگر بود و خوش

طبرستان بطور دیگر راه در ستم ایل و لاس پهنه دیگر حیرت روست
 داد و فی الواقع جاسه حیرت بود تا هر میرزا از غریبین و دین منزل
 بنیز بساط بخوشی استقامت داشتند مجلس جمعی منزل گشتن و تقدیر
 مکتب عالی از دریاست است که مشهور به بیایا نیست بکدام گذر رسیده
 بگذرد و بشوی باقی چنان بیان گذشتن سند در وقت افتاد بجانب
 کتبت او هر فرمودند و پرواز تا فتن کتبت گشتن و بیور را تا فتن
 و از اینجا عیسی خیل رفته بچند منزل در ظاهر و بیایا تقصیر ایست
 برکنار آب سند از قریب بقایان ریات اقبال نهد و فرمود و
 کتاب دریا گرفته بچند منزل تخیم اقبال شد و از اینجا بحدود دس
 نهد و اهل اهل روست فرمود و پس از چند روز غریب مقرر مکتب
 دولت گشت و در راه قوی الحجه بر صحت کابل بمقام عالی دولت
 گرفت بار دوم مکتب یعنی در ماه جمادی الاولی بنقص و پسند
 از راه خرد بکابل متوجه فتح هندوستان شدند و از اینجا بکابل
 بعتر و شیوه رفته از ناموا فقی را سست همراهمان مراد است و دست
 داد و از عتر بکنه و از کل نیز عبور واقع شده اند که و جای نشسته
 پاید و ظفر قرین رسیده براه باد سج للال افضال بر صحت
 کابل انداخته و بر شنگه کبر بالاس باد سج واقع شده تا ریح این

عبور فرموده آنحضرت کنده اند و هنوز آن رقم غیبی هست و
 تا این زمان اولاد عالی نزا و حضرت صاحب قرانی را میرزا
 می گفتند درین تاریخ فرمودند که آنحضرت را پادشاه گویند
 و در شب چهارم ماه ذیقعد این سال همایون خال بر بلاک
 ایک کابل ولادت با سعادت حضرت جهانبانی جنت آشیانی
 اتفاق افتاد چنانچه در جدول تفصیل رقم پذیر خواهد شد مرتبه سوم
 روز و شب غره محرم سال نصد و بیست و پنج که جانب بجز
 متوجه بودند در اثنای طه زلزله عظیم شدادت آس تا نیم
 ساعت بخواب کشید و سلطان علاءالدین سوادى معارض سلطان
 و پس سوادى بسوادت لازم مت مشرف شده بانکه زمانه
 قلعه بجز که مشرفند کرده خواجه کلاله بیگ و لایه لانا حجر صدر
 که از اعظم اعیان دولت میرزا انور شیخ بود عنایت فرمودند و
 خواجه که در ان نسبت غریبی با آنحضرت بود است شش برادر
 او و دیگر خدایان جان خود را در قدم رضا و خوشنودی آنحضرت
 نشان کرده اند و خواجه خود را در قریه عقل و فراست منظور نظر خاص
 آنحضرت گیتی استانی فردوس مکانی بود چون آنحضرت را پورش
 و این سواد و مستخرج بوسف زلی پیش دید ضمیر او را طووس خال

بیدار خرد شاه منصور که کانتر خیل یوسف زئی بود دختر او را آورده
 زبان حجر و انگساکشود و عسرت غله نیز در آن مساکنین و جوش
 دوسه داده بود و در اصل یورش هندوستان نیز در ضمیمه
 جها انگشاسه تقسیم داشت عثمان عزمیت از سواد باز گردانیدند
 هر چند استعداد و سراج تمام سفر هندوستان نبود و امر ابراهیم بر سر
 یورش را حتی نبودند شغل هست افروخته بطلان ساز و اسب سواد
 هندوستان متوجه شدند صباح روز پنجشنبه شانزدهم محرم
 با اسب و شتر و قبیله از آب عبور کرده اردو سه پانزدهم را
 بجایگاه گذارده بنزدیک کجوت نزدی ایلولی فرود آمد از بهر
 هفت کرده جانب شمال که سیست که آنرا در ظفر نام و قنبره که
 بود نوشته اند آن موقع مخیم نمود و قبال گشت آنحضرت در کتاب
 و اوقات نوشته اند که از این نامتوخ و جبهه تقسیم این کوه ظاهر نمود
 عاقبت معلوم شد که در این کوه از نسلی یکسایه و خیل مردم
 بوده اند یک قبیل را یهود میگویند و دیگری را بنو یهود میگویند
 و اساسا سید محمد الحسین سقاوی را به پیره فرستادند که کسب و دست
 نظامی در آن کند و آخر با سه روز خود بدو است و اقبال در شهرتی
 پیره برکنار آب پیوست و آن فرزند و پیران و شهرتی

آن از بهر گرفتار شدن و بیگ عنایت فرمودند سر برآی برای استند
 او را گرفت و خوشناب پشاه حسن پسر ده بیک هندی و بیگ قمری استند
 و لا مرتضی و ابوسالت پیش سلطان ابراهیم ابن سلطان سگندر لودی
 که پنج ششش راه شده بود که بجایست پدید فراتندی هندی وستان
 می آمدند فرستادند که لشاخ از جنین ناپدید دولت خان حاکم لاهور را
 مذکور را نگه داشته اند کمال نادانی بی غفلت قصد باز فرستاد بجهت
 و هم رنج الاول خبر قلند فرزند سعادت پیوند آمد چنانچه نتیجه دستخیز
 هندوستان بودند که اول گرفته بود و بجهت امانت بیستال نام
 زندان و بیستال با دو هم رنج الاول بجهت مصالح ملکی هند و بیگ
 را بپسر انجرام پسر و ده رخ کرده خود را بهر بیگ کابل مراجعت فرمودند و
 به تحقیق بیگ رنج الاول کابل مستقر سر بیخلافت گشت و بقیه
 بیستال و پنجم رنج اول فرستاد و بیگ از بیستال بیرونی برگشته
 بیگ کابل آمد و تا به پنج توپ بجهت چهارم بنظر نیامده است تا که در آن
 به پیش استخیر لاهور فرستاده مراجعت نموده اند و تا به پنج توپ و بیستال
 که به بیستال رنج اول فرستاده خواهد آمد و بیستال می شود که در بیستال
 بوده است و بیستال بیستال است و بیستال خود است و بیستال
 در بیستال بیستال می بود و بیستال را بیستال بیستال بیستال

لیسیمین نظامی گشت تا آنکه مرتبه پنجم برهنه رفتی تو فریق ایندوئی
 و سیه سالاری اقبال انلی روز جمعه غره صفر هندوئی و دو که
 نیز اعظم در بروج قوس لایات انوار افراخته بود بطالت که ظلمت
 شکافت سودا مالے تواند شد یا سے عزمیت و سکاب و کل و قسم
 آورده مقومه تسخیر هندوستان شدند میرزا کاظم انرا در قندهار مسلم
 داشته خبر داری کابل نیز تفویض فرمودند و چون این پوشش بشرف
 برف و اقبال بر اقبال روسه داد لاهور و بعضی بلاد عظیمه هندستان
 در تصرف اولیا سے دولت قاهره بود و بهند هم صفر که باغ و قائم
 سمر اوقات اقبال شده بود حضرت جهانپانی حضرت آستشیانی
 نصیر الدین محمد بهاول از بدخشان با لشکر خود آمد و بهر بساطت و
 شرف شدند و خواجه کلان بیگ هم از غزنین دیس روز سوادت
 استمال بوسی دیانت و غره ریح الاول این سال از آب سند
 نزد یک کچه کوبت عبور فرموده شان واجب دیدند و از ده هزار
 سوار ترک و تاجیک و سوداگر و غیر آن بقلع عرض درآمد و از بالاس
 جیل از آب بهت مرور واقع شد و نزدیک بهاول پور انکاب جناب
 عبور و موکب عالی اتفاق افتاد و روز آدینه چهار دهم ریح الاول در
 ساحت سیالکوٹ او سے مظفر شجاع افراشتند و بخاطر جهان پیر سے

قرار یافت که سیالکوٹ راویران ساخته در کھول پور آبادان سازند و
 دریں آیتام پیوسته از فغانان خبر میرسید و چون آنحضرت بکمال نور زول
 اقبال داشتند محمد سلطان میرزا و عادل سلطان و سایر ملازمان درگاه
 که بجز است لاهور قیام داشتند لشیرت زمین بوس کامیاب سعادت شدند
 روز شنبه بیست و چهارم ربیع الاول قلعه ملوت بدست ادلیا سے دولت
 قاهره مفتوح شد و اموال و اسباب غنیمت گرفتند و کتابها سے غازی خاں
 که دریں قلعه بود آوردند بعضی را بحضرت جهانبانی مکرمیت فرمودند و برخی
 را بقتضای امر غازی خاں که مران میرزا ساختند چون کسابع علیه رسید که
 حمید خاں حاکم حصار فیروزه انداختا بقدم جرات دوسه منزل پیشتر آمده
 یکشنبه سیزدهم جمادی الاولی که کوکب والا از انباله کوچ کرده در کنار کوی
 فرود آمده بود حضرت جهانبانی نقیرالدین محمد بهاول را بر سر آور خست
 فرمودند امیر خواجه کلاں بیگ و امیر سلطان محمد دوله سی و امیر ولی
 خاں و امیر عبدالعزیز و امیر محبت علی خواجه خلیفه و از امرای دیگر که
 در هندوستان مانده بودند چون هندو بیگ و ثبیرا اعزیز و محمد علی
 جنگ و جمعی دیگر از خاصان درگاه را ملازم رکاب ظفر انتساب فرمودند
 که از اعیان امرای هندوستان بودند درین روز بدولت آستان بوس
 مفتخر شد و حضرت جهانبانی بهمنانی بخت عالی سیدار و بھرکابی

اقبال بلند باندک توجہ لوائے فتح برافراشتند روز دوشنبه بیست و یکم
 هیس ماه بستمقربوبکب عالی شتافتند آنحضرت صهار فیروزه را با افواج
 و لواحق که یک گردیا شد و یک کمره نقد دیگر در جلد دی این فتح
 که مقدوره فتوحات بے اندازه بود و حضرت بهمانانی عنایت فرمودند
 و بطبیعه سعادت کونج بکونج پیشتر متوجه شدند و پیوسته خبری رسید
 که سلطان ابراہیم با یک لک سوار و ہزار فیل پیش می آید و نزدیک سر
 سادہ خیم اقبال شدہ بود کہ حید علی ملازم خواجہ طلال بیگ کہ بہ زبان گری
 رفته بود آئندہ بعرض والارسانید کہ داؤد خاں و حاتم خاں با پنج ہشت
 ہزار سوار اندارد و سے سلطان ابراہیم جدا شدہ پیشتر می آیند بنا براین
 روز یکشنبہ ہیز دہم جادی الاخری حسین تیمور سلطان و محمد سلطان میرزا
 و مہدی خواجہ و عادل سلطان با تمام مردم جز انکار کہ سلطان چند
 شاہ میر حسین و قتل قدم بودند اند غول ہم پانس علی و عبد اللہ و
 احمدی و کتہ بیگ و جمعی دیگر را قین فرمودند کہ با مردمی ہنودہ و مقبروی
 ہاں جماعت خون گردنہ نہایند و این بہادران بہر طلب و دلاوریان
 متحرکہ جسے تند و تیز رفتہ بہر اندائیں جنگ و روش پیکار ہاں فرقہ
 منظر و تصور شدند و جمعی کثیر را اسیر کردند و گروہ عظیم را بہر ق شمشیر
 و باران تیر ہلاک ساختند حاتم خان را یا ہفتاد کس دستگیر کردہ زندہ

بدگاه عالی فرستادند و در دو سه محلی پیاپی رسیدند و حکم جهانگشائی
 شریف تهاذ یافت که گود و نهاسا مان نماینده است و علی قلی نامور شد
 که بمردش و دو هم را برپا رانید و بخیر و خام گاه که بقصد رستگاری بجای ساخت
 بودند با یکدیگر دیگر اتصال و پیوند در میان هر دو را به پیشش و به وقت
 تدریج تعیین سازند تا آنجا که اندازان بفرار خاطر لغتگدازانند
 انداخت و در پنج شش روز این معنی سامان یافت تا آنکه روز
 پانجمین به سلخ جمادی الاخری به شهر یانی پستگاهها رسید دولت با جمعه
 اقبال سپاه گستر گشت و صفوف عساکر با این شایسته مرتب آمد
 بر افراشته لشکر و در شهر و محله واقع شد و از بهادر و توره با که ترتیب
 یافته بود پیش قول استوار گرفت و در آنجا بخندقی و درختان استحکام
 پذیرفت سلطان ابراهیم بالشکر که گدازان در شش گرو و بیست شهر عرصه
 بند و آراسته بود چون هفته در یانی پست اتفاق اقامت افتاد هر روز
 جوانان سپاه و پیران گاه آگاه بکنار آمد و دو سه مخالف رفته با بسیاری
 از لشکر یان غنیمت جنگ پیوسته غالب می آمدند تا آنکه جمعه هفتم رجب
 سلطان ابراهیم بالشکر گدازان و فیلان پرتشوکه متوجه محسره محلی شد
 و حضرت گیتی ستانی نیز افواج قاهره ترتیب دادند و میدان محسره
 را بمقوف آبخناں پیراستند -

محاربه حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی با سلطان ابراهیم و ترتیب صفوف نبرد

چون مهین کارسانه خواهد که تدارک شکست های پیشین نماید و
بکامروائی تلافی مشاق گذشته فرماید مقدمات آنرا ترتیب دهد و اسباب آنرا
سراخجام نماید از آنجمله آمدن سلطان ابراهیم بقصبه بیگار و فوج آنراستن حضرت
گیتی ستانی است که با وجود کثرت مخالفت و قلت موافق چون تأیید اندی
همراه و اقبال روز افزون در پیشین بود با خاطر مطمئن و دل آرمیده
توسل بفتح بے منت نموده بترتیب صفوف توجه عالی فرمودند
غول را به وجود ذات مقدس زمینت بخشیدند بر دست راست غول
که ترکان آنرا اول غول نامند چپین تیمور سلطان و سلیمان میرزا و
امیر محمدی کوکلتاش و امیر شاه منصور برلاس و امیر پولش علی و امیر
درویش محمد ساریان و امیر عبداللہ کتایدا قرار یافتند بر دست چپ
غول که ترکان سول غول گویند امیر خلیفه و خواجہ میر میران صدر و
امیر احمدی بردابخی و امیر تروی بیگ برادر قوج بیگ و محب علی
خلیفه و میرزا بیگ ترخان را مقرر فرمودند بر افتخار حسن تدبیر و بفرشتکوه
حضرت بهمانبانی جنت آشیانی شایستگی پذیرفت و امیر خواجہ کلال بیگ

و سلطان محمد دولدی و امیر هند و بیگ و ولی خازین و قلی سیستانی
 در رکاب دولت ایشان بوده آرایش بخش راے و شمشیر شند جراتدار
 محمد سلطان میرزا و سید مهدی و خواجہ و عادل سلطان و سلطان جنید
 برلاس و خواجہ شاه میر حسین و امیر قتل قدم و امیر خاں بیگ و امیر
 بخشی و دیگر بهادران ناحی قرار یافتند و هر اول خمر و کوکلتاش و
 محمد علی جنگ جنگ بود و امیر عبد العزیز بخندت طرح مقرر شده در
 اوج بر انکار ولی شرل و ملک قاسم با بافتنه با منلائش تولقمه متعین
 گشتند و در اوج جرات قراقرز و والوالا نیریزه باز و شیخ علی و شیخ جمال
 و تنگری قلی مغول بتولقمه قرار یافت و چنانچه راه و رسم دلاوران کارزار
 و بهادران تیغ زن بود پائے استقلال در عرصه نبرد حکم ساخته در مقام
 ثبات ایستادند و بهرام جانستان و مصمصام خون آشام داد
 شجاعت و شرمات دادند - شمشیر
 دلیران ستادند پاکر ده سخت ستادن در کمینت ز ایشان و خرت
 تا آنکه بعد از حملات عظیم و صد جهات قوی تا نیل آسمانی
 همخان قلب و جناح موکب عالی کشد و توفیقات ازلی باعث فتوحات
 سترگ گشته شکست بر مخالفان افتاد فتح عظیم از جانب اولیائے
 دولت ابدی اعمصام رو به نمود سلطان ابراهیم نادانسته در یک

گوشه قتل رسید و جمعی کثیر از افغانان علف تیغ قهرمان اقبال پادشاهی
 شدند و این قواقل شهرستان عدم به بدرقه سپاه منصور و مشغله
 تیغ جهانشانی به منزل گاه فنا پیوستند و قریب بقالب سلطان ابراهیم
 در یک گوشه پنج شش هزار کس کشته افتاده بودند آفتاب عالم تاب
 یک نیزه داشت و ارتفاع گرفته بود که شعله ریاات اقبال شعله فروز
 برود شده آغاز مصادمه و مقاتله اتفاق افتاد و نیم روز نسیم صبح نصرت و
 شمال بهار فیروزی و ندیدن گرفت شرح این فتح بزرگ که کارنامه اقبال است
 چگونه در حوصله بیان نگذرد و نمودار سخن سیمه آئین از عهد تقریر بر آید که
 از وسعت آبادان لیشه بیرونست و در زمانه سلطان محمود غزنوی
 بهندوستان آمد و خراسان در تصرف داشت ملوک حاکم کردند و دارالمرد
 خوارزم فرمان پذیر بود و سپاه گران اند یک لک بیش بود و هندوستان
 یک فرمانروایی با استقلال داشت و راجا ساجا پات ثبات یافته
 با یکدیگر اتفاق داشتند و سلطان شهاب الدین غوری با صد و بیست
 هزار سوار و پش پش برگزیده آن دار بخیه هند آمد و در وقت نیر و دین
 سواد اعظم یک فرمانروایی که مستقل توان گفت بود و خراسان را اگر چه
 برادر او سلطان غیاث الدین داشت از گفته او بیرون نبود و حضرت صاحبزادانی
 در هنگام فتح هندوستان در عرصه سمانه بعضی سپاه فرمان داده بودند و ملان

شرف الدین علی یزدی می گوید که طول ایصال آنحضرت که جائے
 ایستادن لاگرانست شش فرسخ بود و پنجاه سپاهیان صاحب تبر
 تشخیص یافته که هر فرسخی دو زده هزار سوار احاطه میکنند پس نوکر
 نوکر هفتاد و دو هزاره بوده باشند و در عرضش که محل ایستادن نوکر نوکر
 ست دو گروه بوده و مخالف ایشان موافق دو هزار سوار و صد و بیست
 فیل داشته است و باین حالت از اردو سه نفر قرین آنحضرت
 صاحب قرانی جمیع کثیر اندیشه ناک بوده اند و آنحضرت و غنیمه در سپاه
 خود تفرس فرموده از بعضی کوه اندیشان کم همت میفرماید نامناسب
 شنیده اند و به نیروی همت خسروانه صحبت اطمینان خواطر شمر الخط
 احتیاطی داشته فرمان دادند که از شاخسای درخت فراروی لشکر
 منصور حصار ساختند و در پیش آن خندق کندند و از پس آن از قسم
 گاو و گاو میش بسیار مقابل یکدیگر داشتند و در آن ایستادند
 گاو و بزم بستند و خار خشک بسیار از آهن ساخته بودند و تیر میزدند که
 پیاده روال آنرا نگاه دارند تا هنگام حمله و در آمدن فیلان بسرا راه
 اندازند و همراه حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی که چهارم گیتی نوازان
 هندوستان ست درین فتح بزرگ که از جلال عطیات و آلاء ایزدی
 ست از سپاهی و غیر آن از دوازده هزار زیاد نبود و غریب تر آنکه

ولایت آنحضرت بدخشان و قندهار و کابل بود باز از آن ولایت فائده
مستخرج آمد نمی شد که مدد خرج لشکر تواند بود بلکه محافظت بعضی از حصارها
بجست دفع مخالفان و دیگر مصالح ملکی خرج از دخل زیاده می شد و با
مثل سلطان ابراهیم که نزد یک یک سوار و هزار قیل جنگی داشت
و اندر هر ماه چهار درخت و نصرت او بود و حکومت خلاصه مالک هندوستان
پس مخالف و منازعه بر پنج استقلال می نمود و بعضی توفیق عینی و فواید
آسمانی این کار شکر را پیش برده اند کار شناسان فراخ حوصله از
تقصین و آفرین این کار نامه او دار عاجز اند آری ذات مقدس که حال

نور جهان افروز حضرت شاهنشاه بیست اگر مصدر این امور گردد چه
دور باشد و با جمله حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی از طلوع انوار
فتح آئینه پیشانی بلا سنجاک سجده تسکین جلا بخشیده عالمیان را با تمام
صلوات و ادب و اولیای دین دولت قاهره را در اطراف و اکناف مالک بدستور
شایسته روان ساخته و کار می که بر تمام عالیه سلاطین کشور گشائی که
بر نیروی طالع بلند هندوستان را تشخیر نموده اند فرونی تواند کرد فتح حضرت
جهانی حقیقت آشنایی ست که بر بگفت و بعد سعادت پیوند حضرت
شاهنشاهی در عرصه سهند واقع شده است چنانچه بشرح و بسط از قم زده
کلاک بیان خواهد شد که با سه هزار کس از مثل سلطان سکندر سور که اند

هشتاد هزار کس زیاده داشت استخلاص هندوستان فرموده اند و ازین
 بدلیج تیر کارنامه اقبال جهان آرا سئ حضرت ظل الهی ست که بتائید
 ایزدی هندوستان را با اندک مرمی از دست چندی سران گردن
 چنان برآورده اند که زبان روزگار در چگونگی بیان آن لال ست
 چنانچه مجله ازاں در جاسے خود رقم پذیر خواهد شد - شمس
 گرم بخت اُمید واری دهد فلک فرصت و وقت یاری دهد
 به گرمی هنگامه راستاں طرازم همه داستاں داستاں
 دریں جدول دیر پایندگان کشم نقشے از بهر آینه گال
 درهماں روز فتح بموجب فرمان بادشاهی حضرت گیتی ستانی
 فردوس مکانی و امیر خواجه کلال بیگ و امیر محمد کوکلتاش و امیر
 یونس علی و امیر شاه منصور برلاس و امیر عبداللہ کتا بدار و امیر علی
 خازن بایغا لصبوب دارالملک اگر که پائے تخت سلطان ابله ایم بود
 نهضت نمودند که محافطت خزانن نمایند و اهل شهر را که از وداع ایزدی
 اند با شامت انوار و عدلت اطمینان بخشند و سید محمد مهدی خواجہ محمد سلطان
 میز او عادل سلطان و امیر جنید برلاس و اقبالق قدم بخت دہلی نصرت
 یافتند که خزانن و وفائین آنجا را یاس داشته رعایا و سکنه آن قواچی را
 به نوید عاطفت بادشاهی استکالت نمایند و بعد از آن روز فتح نامها نوشته

مصحوب برید آن اقبال روانه کابل و پنجشال و قندهار ساختند و
 خود بدولت و سعادت روز چهارشنبه روانه و هم شهر مذکور در دارالملک
 دہلی نزول اجلال فرمودند و آئینہ بیست و یکم این ماه بردار السلطنہ
 اگرچہ چتر اقبال برافراشتہ ظلمت زدایں آن سواد و رونق بخش آن
 فضا شدند و جمیع خرد و بزرگ محالک ہندوستان از مراحم و عواطف
 پادشاہی نظر اختصاص یافتند و از شمول عطوفت والا والدہ و اولاد
 و اتباع سلطان ابراہیم مشمول عنایت ساختہ اموال و خزائن خاصہ
 ایشان را بایشان مرحمت فرمودند و اضافہ آن ہفت لک تنگہ
 سیورغال از کمین اشفاق والدہ او مقرر شد و بچنین اقرباے او
 برواتب و وظائف و اداریات بادشاہانہ کامیاب شدند و عالم پرآگندہ
 را جمعیت تازہ و آراستہ شایستہ روئے داد و حضرت جہانبانی جنت آشنائی
 کہ بیشتر بدار السلطنہ آگاہ نزول اجلال فرمودہ بودند الماسے کہ ہشت
 مثقال وزن داشت و پنجین مبستران ہمہ شناس بہاے آن نصف
 خرچ روزمرہ و پنج مسکین بود و می گفتند کہ اس الماس از خزانہ
 سلطان علاؤ الدین بود کہ از اولاد بکر باجیت راجہ گویا بہ دست او
 درآمدہ بود پیشکش کردند و حضرت گیتی ستانی بجهت خاطر گرامی ایشان
 قبول نمودہ باز بایشان عطا فرمودند و روز شنبہ بیست و نہم رجب

ابتدا راس دیدن و بخشیدن خزائن و دفائن که گم کرده آورده خیزین سلاطین
 بودند و هفتاد یک تنگه سکن رسی بحضرت بهانباری مکرمت شد و
 یک خانه خزینه بے آنکه تحقیق مخزونات او نمایند اضافه انعام فرمودند
 بامرابه تفاوت مراتب و درجات مناصب از دو یک تا پنج یک تنگه
 نقد بخشیدند و تمامی یک جوانان و سائر ملازمان زیاد از حالت و
 رتبت خود بصلاحت و انعامات اختصاص یافتند و جمیع اهل سعادت از
 خرد و بزرگ به نواز شهابی گرامی کامیاب گشتند و به چکس اندوخته علی
 اردو به بازاری از قضیه و افریجه بهره ستانند و جهت دو حالت ریاض کارگزاران
 که در بدخشاو و کابل و قندهار بودند به ترتیب تفصیل از نقد و جنس
 برسم ارمغانه جدا ساخته اند چنانچه بکامران میرزا هفده یک تنگه و
 به محمد زمان میرزا یا نر زده یک تنگه و به چینیان بسکری میرزا و به بدال میرزا
 و تمامی مخدرات حرم عصمت و درازی آسمان خلافت و جمعی اهل ملازمان
 غائب از بساط حضور بقدر لیاقت از جوهر نفیسه و اقمشه تاج و به وزیر سرخ
 و سفید مقرر گردانیده اند و براس جمیع منتسبان و دودمان مسکین
 منظران عواطف بادشاهی که در سمرقند و خراسان و کاشغر و عراق بودند
 انعامات گرامی فرستادند و بمشاهد قدسیه و مزارات متبرکه که خراسان و
 سمرقند و دیگر حدود و ندر و بهر ایا ارسال داشتند و فرمان شد که

قطب خاں و کالپی را عالم خان محافظت می نمود و مهاون را که متصل
 با گره است مرغوب نام غلام سلطان ابراہیم مضبوطی می داشت
 و قنوج و سائر بلاد که اس طرف دریاے گنگ واقع شده اند در دست
 افغانان بود بجز کمرنگی نصیر خاں لوجانی و معروف فرلی که با سلطان
 ابراہیم و فیض مخالفت و منازعت داشتند و بعد از واقعه سلطان ابراہیم
 بسیاری از ولایات دیگر را قاپض شده یک دو کوچ پیش آمده و
 بہادر خاں پسر دریا خان را کہ بادشاہ سلطان محمد لقب کرده بودند و
 درین سال کہ عرصہ آگرہ نیم سہ اوقات اقبال شد افغان گری ہوا و شائبہ
 سوم و ویا صمیمہ کوتہ جو صہلائے اردوئے محل گشت و بجتے کثیر از توہم
 ناخود مندانہ فرا نمودند و از ظہور باب خلافت و ناسازگاری ہوا و
 ناروانی را ہوا و میر سیدن سوداگران تنگی ہمیشہ و فقدان اجناس
 پدید آمد و کالہ بہ خلالت و شواہد شد اکثر امر اقرار با استقلال از ہندوستان
 بکابل اس حد و داند و یکہ جوانان بسیاری ترک این ممالک گفتہ
 یہ شخصیت رفتند اگر چہ اکثر اسے قہیم و کنتہ سپاہیان سخنان
 غیر ملائم در حضور و غیبت می گفتند و بجارت و اشارت مقداتی کہ
 مرضی خاطر مقدس نہ باشند بظہور می آوردند۔ اما حضرت گیتی ستانی
 کہ بدو رشتہ و بیہ و باری یگانہ بودند تا قتل فرمودہ انتظام ممالک

اشتغال داشتند تا از مخصوصان و تربیت کرده های آنحضرت که از
ایشان چشم داشت دیگر بود حرکات بی مزه گفته علم روزگار بظهور
آمدن گرفت علی الخصوص احمدی پروا نخی ولی خازن و عجب تر آنکه
خواجہ کلاں بیگ که در جمیع معارف و مراتب خصوصاً درین یورش
هندوستان سخنان مردانه عالی بهمانه می گفت راسه او بگشت و وطن
او دیگر گن شد اندر همه بیشتر چه به تصریح و چه بکنایت در ترک این
مملکت مبالغه داشت عاقبت آنحضرت اعیان دولت و ارکان مملکت
را طلب داشته انواع افعال خرد پسند که طغرای منشور سعادت تواند
بود فرمودند و مخطورات ایشان که متضمن چندین ممنوعات بودند برده
خفایرون دادند و کمتر بر زبان اقدس رانند که این چنین ملک که
بچندین سعی و اهتمام بدست آورده باشیم باز در کعبه و کلفه که رو
دهزار دست و پایم نه رسم جهانگیران عالم و نه آئین سائمه هوش
پذیران دولت مند ست شادی و غم و فراخی و تنگی با هم می باشد
چون این همه محنت و صعوبت به نهایت انجامیده یقیناً که راحت
بسهولت بمقدار آں روے نخواهد نمود باید که اعتصام بحبل متین توکل
نموده دیگر ازین قسم سخنان شوالیفر و اہمہ افزانگویند و ہر کہ میل فتن
و لایست داشتہ باشد و خواہد کہ جوہر لے حقیقی خود را ظاہر سازد و مضائقہ

نیست پروردو ما تکلیف بر مقت والا که مؤید بتائید این روی است کرده
 بودند هند را در خاطر مقدس مصمم ساخته ایم آخر کار همه رکان دولت
 بعد از تامل و تدبیر قبول و اذعان نمودند که حق سخن آنست که حضرت
 بادشاه فرمودند سخن بادشاه و شاه سخن آنست و از مضرول و مهم جهان
 سر رضا بر زمین حکم و فرمان نهاده بر اقامت قرار دادند و خواجہ کمال
 را که بر فتن و ولایت از دیگران گرم تر بود و شخصیت آن حدود فرمودند و
 از مخالفان و سوء فاعلی که بحجت شاهزادهاست کامکار و دیگر خاصان درگاه
 خجده کرده بودند همه را که گردانیده اند و غرضین و که ویند هزار حسیه
 سلطان مسعودی در جایگیر او مقدر شد و در هندوستان هم برگزیده که ارم
 عنایت فرمودند و میران نیز شخصیت کابل یافت و در روز پنجشنبه
 بیستم ذی الحجه خواجہ مذکور شخصیت شد که رفته به اسنجا باشد و از محل
 بینا بید است هرگز نیکو اندیش و اقبال مند است که کار را به شورش و
 خروار و انکار نماید هر آنچه بحسب تئین و حسیه بکرات علیہ رسیده کامیاب
 دولت شود و میران نیز احوال گرامی حضرت گیتی ستانی فرمودن مکانی
 است که در پیش تند بذب خواطر سپاهی و فروغی مخالفت و تسلیم است
 کشد که شاجسته و توکل بخنایت خداوندی کرده روستا و جبهه بر کشاد کار
 حصول مراد گماشته شهر آگوه را که مرکز ولایت هندوستان است

مستقر سر ریافت فرمودند و به سر دوسه تدبیر و شجاعت و فروغ داد و دهمش
 انتظام اشتات ایس ولایت دادند چنانچه رفته رفته بسیارے از امرای
 هندوستان و سران و سروران ایس ممالک آمدہ شرف خدمت دریا قندرزادانگه
 شیخ گھورن دولت ملازمت دریافت و تاسمہ ہزار کس نامی را وسیلہ شدہ
 بقسمہ علیہ آورد و سرکہ ام زیادہ از حالت خود رعایت یافست و دیگر وزیر خاں و
 شیخ بایزید و محمود خاں و قاضی جیا کہ از سرداران نامور بودند شرف
 خدمت دریافتہ بمقصد فاکہ گشتند بہ فیروز خاں از جوہنور یک کمرہ تنگہ و
 چیرت جایگزین مقرر شد و شیخ بایزید از ولایت او دھیک کمرہ و نامزد گشت
 و محمود خاں از غازی پور نو دھیک تنگہ و بہ قاضی جیا از جوہنور بھیت اک تنگہ
 تنخواہ شد در اندک فرصتہ بواعث امن و فراغت و وداعی عیش و عشرت
 پدید آمدہ و اسباب کامرانی چنانچہ شالیستہ دولت ابدہ پیوند باشند آمدہ
 گشت و از عید شوال چند روز گذشتہ بود کہ در دار الخلافہ آگرہ در خانہ امای
 سلطان ابراہیم جشن عظیم داشتند و دافخوش دلی دادہ نجمیہ الخام در دامن
 عالمہ خلایق رختیہ و ولایت سنبل در بموجب حضرت جہانباہی مقرر داشتہ
 اصنافہ سرکار صاف فیروزہ کہ سالقا بجلد دوسے آنحضرت مقرر شدہ بود
 ساختند و لوکالت آنحضرت امیر ہندو بیگ بہ حکومت آل حدود نامزد
 شدہ چون بن آمدہ محاصرہ قلعہ سنبل نمودہ بود امیر مذکور دکتہ بیگ و

ملک قاسم بابا قشقه با برادران و لایاق و شیخ گهورن را با سپاهیان
میان دو آب بایلخا فرستادند و بجای که پیش لشکر ظفر قرین میرفت بن به
جنگ پیش آمد و شکست خورد و چهل آک حرام نمک شور بخت سعادت
مازمت دریافتند از بد زاری پشت داده بودند دیگر سه روزه بمبودند
کنگاش نمودن حضرت گیتی ستانی و گرفتار حضرت

جهان بینی یورش شمر و بر دمه اخلاص خود
چون حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی در دار الخلافه آگره کامیاب
کام بخش بوده خاطر جهانگشای از انتظام ممالک مفتوحه بهر دواختن و توسع
باران که باره پندروستان ست و زمان طراوت و نصارت بانسلاط و ستان
و نشاط باغ و بوستان گذشت و هنگام جلوه کشور کشایان و جملان
باد پایان در آمد یا خردمندان آگاه دل و دلاوران جلاوت منش که در
بساط حضور بودند چون یورش شرقی بحبت دفع لوجانیان که قریب پنجاه
هزار سوار از قشوق پیشتر آمده اند لشیرهای تپاه داشتند با غری رویه
بجانب دنا سنا که استیصال او که بس قوی شده بود و به تازگی حصار
کهندار را قبض نمود و کرده که گوشه تخت کج می نهاد و اهانگ فتنه و فساد
داشت در میان آوردند و بعد از کنگاش با امرای عظام و امنای کرام

راس دولت پیرایه برکات قرار گرفت که چون راناسانکا همیشه عرض
 به کابل می فرستاد و لاف اطاعت را دست آورده و ساخته دم نیکو خدمتی
 میزد و ازینکه چندگاه عرض داده داشت او تیا مدیا قلعه که در انداز حسن
 ولد کن که هفتاد به سعادت زمین بوس مشرف نه شده که فتنه نادولت خواهی
 او مشخص نمی شود با فعل بجانب او نباید شناخت و مردم کار و او را فرستاده
 بر جگه نگلی احوال او پیش ازین مطلع باید شد و تا ظهور وقت کار او دفع
 لوهانیان را مقدم داشته بجانب مشرق نهفت که در ای همان آراست
 چنان اقتضا فرمود که بنفس نفیس متوجه این مهم عالی شوند و درین اثنا
 حضرت بهانباری که نهال اقبالش در ریاض آمال سر بلند بود و بوقت حضرت
 رسانیدند که این خدمت اگر چه من مقرر شود اما میباید چنانست که با اعتقاد
 اقبال روز افزون بادشاهی این هم چنانچه پسند خاطر اقدس تواند بود و تقدیم
 رسد آنحضرت را این التماس بجایست پسندیده آمد و در شرف غلبه ای رود
 کشادگی پیشانی در حجه قبول یافت لاجرم بدولت و اقبال حضرت بهانباری
 باین لائق طاق بهمت با قدم خدمت بستند و حکم گیتی مطلع شرف نهاد
 یافت که عادل سلطان و محمد کوکلتاش و امیر شاه منصور برلاس و امیر
 قتل قدم و امیر عبداللہ و امیر ولی و امیر جهان بیگ و پیر قلی و امیر شاه
 حسین که به الشیخ و موصول بود و آن حدود لغتین شده اند که آن ولایت

را از محمد بن یحیی که گفته و به سلطان جنید بر لاس سپرده بر سر بیانه روند در
 کتاب نظیر قرین حضرت جهانبانی باشند و کاتبی احمد قاسم بقدرغن نامور شد
 که امر را در قصبه چند و آنجا که در لاس آنحضرت رسانده و سپرده می خواهم
 بپایان رساند و آنرا ده و محمد سلطان میرزا و سلطان محمد دولتی و محمد علی جنگ جنگ
 و عبدالحی میرزا خود با سایر عساکر که به دفع قطب خان افغان که در حدود
 اطراف علم می افتد می افراخت متعین بودند نیز در ملازمت آنحضرت مقیم
 شدند و در آنجا که به پیرو هم و فتنه بساعت قرین از دار الخلافه آگره
 برآمدند در سه کمر و سه شهر نیز ول اقبال فرمودند و از آنجا کوچ کوچ
 متوجه پیش شدند و فوجات بهار فتح و فیروزی و لسانم مرغز انصرت
 به اقبال روز بروز و زمین گرفتند و فهم خاں که در جاجو لشکر فزایم
 آورده نشسته بود از این پانزده کمر و سه رایات انصرت اقرار فرمود و
 از آب گنگ گدشته به لایست خرید در آمد و کب عالی نیز و سه توچه
 به خرید آورد و اس دیار را بطرف و قهر سر انجام نموده عنان عزیمت بجانب
 جوی شطوط داشت و چون به واکل حدود راه داد و پیش محمود و رف
 گردانیده در او از مملکت ستانی و مملکت داری به لور عقل سیر و قوت سخت
 جوان کوشش فرمودند و بهنگام مراجعت نزدیک و لور فتح خان سردانی که
 از امر اس به نزدیک هندوستان و پدر او از سلطان ابراهیم خطاب اعظم

همایونی داشت به شرف ملازمت حضرت جهانبانی پیوسته او را به رفا
سید مهدی خواجہ و محمد سلطان میرزا به درگاه گیتی پناہ روانہ ساختند
و او تبارک سعادت شتافتہ بہ عنایات خسروانہ خلعت افتخار در پیر
گرفت و بموجب پذیرش بدو مقرر شد و یک کہ در دستش یک تنگہ
زیادہ از آن نخواہ یافت اگرچہ از سادہ لوحی آنروزے آن داشت کہ بخطاب
پدید سرفراز شود اما بخطاب خان جهانی ممتاز ساختہ بہ جایگزین حضرت فرمودند و
محمود خان پسرش بہ دوام ملازمت سرفرازی یافت و حضرت گیتی ستانی
در دربار الحظافتہ اگر بہ بصورت و سنی کامگار و کام بخش بودند تا آنکہ در
محرم ہند صدوسی و سہ از کابل خبر بہجت افتد رسید کہ از ستر عظمی و ہر علیا
ماہم بیاب و والدہ ماجدہ حضرت جهانبانی فرزندے گرامی شرف ولادت
یافتہ حضرت گیتی ستانی اورا محمد فاروق نام نهادند و ولادتش در بیست
و سوم شوال سنہ ہند صدوسی و دو واقع شدہ بود و در ہند صدوسی و چہار
پیش از آنکہ بنظر عطوفت پیوند پادشاهی منظور گردد این جہاں را پدید آورد۔

ذکر بعضی از سوانح این سال سعادت اتصال و خیر طعنان
را ناسا نکاو و وصول حضرت جهانبانی بحضرت گیتی ستانی
روز چہار شنبہ بیست و چہارم صفر فرمان طلب بنام حضرت جهانبانی

صادر شد کہ چون پور را بہ لجنہ امرای سپردہ خود بہ زودترین وقتے دریافت
 سعادت جھنور نمایند کہ راناسا نکا بالشکرے گراں از ہندو مسلمان فراہم
 آورده قدم جرأت پیش نہادہ است و بایں خدمت محمد علی ولد شہزادہ
 رکباد لختی شد و دریں سال نظام خان حاکم بیانہ پوسیہ خدمت
 منبع البرکات امیر رفیع الدین صفوی آمدہ زمین بوسی نمود و قلعہ بیانہ
 را باولیای دولت قاہرہ سپرد و تارخان نیز گوالیار را پیشکش نمودہ ثمر
 آستان بوس دریافت و محمد زیتون نیز وصول پور را بہ ملازمان عقبہ جلالت
 سپردہ اختیار ملازمت نمود و ہر کرام فرامور اخلاص و عقیدت مشمول
 الطاف پادشاہی شدہ از صوادم حوادث بے غم گشتند و نشانزدہم
 ربیع الاول سال مذکور یاد سلطان ابراہیم پوسیہ باوریان قصدے
 کردہ بود بخیر گندشت و بداندیشان را ایں خیال خام ناگوار افتاد و بہرہ
 رسیدند چوں فرمان عنایت بحضرت جہانبانی رسید شاہ امیر حسین و امیر
 سلطان جنید برلاس را بہ حکومت جھنور مقرر فرمودہ و قاضی جبار کہ از
 تربیت یافتگان حضرت گیتی ستانی بود بمعاہدت ایں دو امیر گذارشتہ
 متوجہ اسلام اوزنگ خلافت شدند و شیخ بایزید را بہ او و لختی فرمودند
 و بنا بر آنکہ عالم خاں کاپلی را داشت و تدارک منہم او بہ صلح یا بہ جنگ از
 ضروریات تدبیر ملک بود و عساکر منصور را بہ صوبہ کاپلی انداختند و

بمقامات اُمید و بیم اورا در سلک بندگان در آورده در رکاب نصرت
اعتصام خود به درگاه گیتی پناه آوردند و در ساعت مسعود روز یکشنبه
سوم شهر کربیع الثانی در چهارباغ دارالخلافه آگره که هشت هشت
موسوم و به تازگی ترمیت یافته بهادر دولت و اقبال بود بسعدت
ملازمت حضرت گیتی ستانی مشرف شدند و در همین روز خواجہ
دوست خاوند از کابل آمدہ بہ بلفی اگر ام معترز گشت و دریں ایام بیستہ
از مہدی خواجہ کہ در بیانہ بود دعا کف می آمد و از شورش براناسانکا
و پاسہ ہرات نہادن او بہ پیکار خبر می رسید۔

مصارف نمودن حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی

بہر براناسانیکا و ریات فتح افراتخت

دو ایشدنی بخرد والا کہ ایند جهان آرا تاج سلطنت منوی

بر فرق عزت او نہادہ است بزرگ داشتہ در امتثال او امر اس خدیو

خدائی اہتمام نماید ہر یکیشہ نقد آرد و سے او در گار نہت روکار او انیشہ

مختصر عادتیاں روزگار بہتر ساختہ کامیاب دین و دنیا گردانند و

نمودہ این امر بدیع حال نصرت قرین حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی ست

که هر چند دولت افزود هوشمندی زیاده شد و هر چند اسباب مستی بسیار
 فراهم آید فروغ هوشیاری بیشتر تافت پیوسته بجناب کبیر ایست
 بلخی بوده در داد و دیش و انتظام مهمان ملک گیری و ملک داری سرور
 از شاهراه عقل تجاوز نه فرمودند و درین لاکه را ناسانکا جمعیت و شجاعت
 خود مغرور شده سوداے نخوت و در داغ او پیچیده و مبتدی آفرانده پانز
 دائره اعتدال بیرون نهاد و به قدم دلیری و دلاوری نزدیک آمد و منتظر
 هم عنان عنایت خاص انچه را انحصار ساخته اند بجمع عام اندیشه بخود راه
 نه داده متوجه دفع آس غنوده بخت پریشان روزگار شدند و روز و شب
 نغم جادی الاولی بجزم استیصال این فتنه انداز را خلافت آکره کورچ
 فرموده در لواحق شهر شمر اوقات عظمت منصوب ساختند و اخبار متواتر
 رسید که این سیه روزگار بالشکر کے گراں حوالی بیانه را تاخته است و
 همه از قلعه بیانه بیرون آید و بدند تاب مقاومت نیاورده گشته
 اند و لشکر خاں بنوهم به شهادت رسیده و امیر کتیه بیک زخمی است درین
 منزل چهار روز توقف نموده روز پنجم نهضت فرمودند و در عرض منحصرا که
 که در میان آگره و سکری است نزول اجلال اتفاق افتاد در خاطر خطیر
 گذشت که درین نزدیکی کلبه بزرگ که سپاه اقبال را و فاکند و غیر قصه
 سکری که بجز از ادای لشکر این فتح حضرت گیتی ستانی است انچه بجمع ساخته

شکر سے بہ بیشین منقوب نام فرمودہ اند و الحال یہیں دولت روز افزوں
 شاہنشاہی با ستم فتح پور کہ فتح بخش دہا است مشہور است آبے دیگر
 نشان نمی دهند و در نہ باشد کہ لشکر مخالف سرکست نموده این آب را
 متصرف بنا بر این اندیشہ صاحب روز دیگر بہ آئین عظمت متوجہ فتح پور
 شدند و امیر دولتش محمد ساربان را بہت لائق جاے دولت خانہ
 پیشتر فرستادند امیر مذکور در فوجی کول فتح پور کہ ندیلیست پھناور
 و آبگیر نیست دریا صفت جاے شالیست قرار داد و آن عرصہ دلکشانچہم
 نسر اوقات فتح و نصرت شد و از اینجا کسان بہ طلب ہمدی خواہ و سائل
 آہر کہ در بیانہ بودند شتافتند و یک میرک ملازم حضرت جہانبانی و
 چچہ اندو کہ ان خاصہ خود را بہت زبان گیری فرستادند چچہ گاہ فرستادہا
 رسیدہ بموقف عرض رسانیدند کہ لشکر مخالف از بسا در یک کدہ بیشتر
 فرود آمدہ است کہ مسافت مابین ہنزدہ کدہ باشد و در ہمین روز
 ہمدی خواہ و محمد سلطان امیر زوسا آہر کہ در بیانہ بودند آمدہ
 بدولت آستان بوس سمرطنہ شدند درین آیام ہر روز میانہ قراولان
 چچہ شہامی شد و بہادران کار طلب داد و ستبہ دادہ مور و آفرین
 بادشاہی می شدند تا آنکہ روز شنبہ سینر دہم جادی الاخری انہدوی
 و سہ در فوجی موضع خالوہ از سرکار بیانہ حوالی کوچہ کہ در دو گدہ ہے

مخالفان مخیم سردقات اجلال بود زانسانکا بالمشکر گران قدم پیش نهاد
 و آنحضرت در روایات خود مرقوم ملک بیان فرموده اند که بقاعده
 هندوستان که یک ملک ولایت را صد سوار و گوری ده هزار سوار
 اعتبار میکنند ولایت زانسانکا به ده گزور رسیده بود که جاس
 یک ملک سوار باشند و بسیاری از سران و سرداران نامور که هرگز در
 هیچ معرکه سیکه از ایشان بتحقیق و امداد او نه کرده فریاداری او نموده
 ضمیمه لشکر او شده بودند چنانچه سلسلهی حاکم راسخین و سارنگ پور
 و غیره کس سی هزار سوار ولایت داشتند در اول اوست سنگم پاکری دوازده
 هزار سوار و حسن خان میواتی حاکم میوات دوازده هزار سوار و بهادر بعل
 ایدری چهار هزار سوار و نرسیت باڈا هفت هزار سوار و دستردی کبھی
 شش هزار سوار حاکم جبریل و یم دیو حاکم میرٹھ چهار هزار سوار و
 نرسنگم دیو چوان چهار هزار سوار و محمود خان ولد سلطان سکندر
 اگر چه ولایت نداشت اتنا بامید سروری اسلاف دو هزار سوار
 را با خود همراه ساخته بود مجموع جمعیت گروه مخالف بدو ملک و یک هزار
 سوار کشیده چون آمدن مخالفان بمسامع علیه رسید به ترتیب عساکر
 نصرت آثار اشتغال فرموده بدو ملک خاص بادشاهی دخول ممکن شد
 و دست راست کس چینی تیمور سلطان و میرزا سلیمان و خواجہ

دوست خاوند و یولش علی و شاه منصور برلاس و درویش محمد ساربان
و عبداللہ کتا بدار و دوست الیشک آقا و جمعی دیگر از امرای عظام
مقرر شدند و بر دست چپ علاؤ الدین بن سلطان بہلول بودی و شیخ
زین خوانی و امیر محب علی و لد نظام الدین علی خلیفہ و تروی بیگ
برادر قوچ بیگ و شیر افکن و لد قوچ بیگ و کرالیش خان و خواجہ حسین
و جمعی دیگر از ملازمان سلطنت و ارکان دولت قرار گرفتند و بہر انظار بود
دولت پیرایہ حضرت بہانباتی آراستہ شد و در کمین نصرت کمین
حضرت بہانباتی قاسم حسین سلطان و احمد یوسف اوغلا بیگی و
ہند و بیگ قوچین و خضر و کوکلتاش و قوام بیگ اردو شاہ و ولی
خازن و قراقوزی و پیر قلی سیستانی و خواجہ بہلولان خبشی و عبدالشکور
و جمعی دیگر از بہادران تہو را یکین تہن شدند و بہر بسیار ظفر قرین
حضرت بہانباتی میر ہمہ و محمدی کوکلتاش و خواجگی اسد جامدار ناخرد
گشتند و در بہر انظار امرای ہندوستان مثل خان خانان و
ولاور خان و ملک داد گربانی و شیخ گھورن با داب خدمت قیام نمودند
و در چرا تہا بہر سمیت آتہا بہر سید ہمدی خواجہ و محمد سلطان بہرزا و عادل
سلطان بن ہمدی سلطان و عبدالعزیز میر اسفورد محمد علی جنگ جنگ
و قتلقدیم قراول و شاہ حسین یار بیگی و جان بیگ اسمک و ازہر امرای

هند جلال خان و کمال خان اولاد سلطان علاء الدین علی خان شیخ زاده
 فرلی و نظام خان بیانه و جمیع دیگر از غازیان شجاعیت بدیشه و بهادران
 جلالت پیر و کمر بندگی با خلاص کامل بستند و همت اولقمه نمود و یکدیگر و ملک
 قاسم برادر با با قشقه و جمیع منقول در جانب برانقا رعیت یافتند و
 مؤمن آنکه در ستم ترکمان با جمعی از خاصان پادشاهی و طرف حیرالتیامرو
 شدند و بطریق حرم موافق قانون غزات روم همت پناه لنگیجان
 و تعداد از آن که در پیش سپاه دولت بودند صفی از ارباب ترمشید نموده باز
 بخیر اتصال دادند و همت ترمشید و انتظام این صفت نظام الدین
 علی خلیفه مقرر شد و سلطان محمد بخشی اعیان و ارکان افواج قاهره را
 در محال خود مقرر داشته با سماع احکام پادشاهی یا امام ربانی پیونده
 داشت در حضور اقدس ایستاده بود و گواهیان و یسار دلان را با طرف
 و چو انب روانه میکرد و احکام و اوامر مطاع را در ضبط و ضبط و ضبط
 به سرداران می رسانید و چون ارکان لشکر باین شایسته قاسم گشته بهرین
 بجای خود استقرار گرفت فرمان محلی شد که هیچکس به حکم از محل خود
 حرکت نه نماید و بپای نهضت قدم در میان محاربه نه برند از روزی که
 پاس گذشته بود که آتش جنگ اشتهال یافت ^{شهر} نیکختند
 شب و روز در هم در آمیختند سپاه از دوسو جنبش نیکختند

دہادہ برآمد نہر دو طرف دو دریا کے کیں برب آب آورده گفت
 قسم باد پایان فواد نسل بہ خون دلیراں زمین کردہ لعل
 جہاندارہ در موکب خاص خویش خر اسندہ بر یکبک رقا ص خویش
 در بر انار و جہاندار جہان قتال عظیم شد کہ ز لرزہ در زمین و دولہ
 در زمان افتادہ جہاندار مخالف بجانب بر انار جنبش نمودہ ہر خسرو
 کوکلتاش و ملک قاسم بابا قشقہ حملہ آورده چین تیمور سلطان حکم عالی
 بہ ملک ایشان رفت و مردانہ دستبرد سے نمودہ مخالفان را برداشتہ قریب
 عیش غزل ایشان رسانید و جلد و سے اس فتح بنام و مقدر شد و مصطفیٰ
 دومی از غول حضرت جہانپانی را بہانہ پیش آورد و تہنگ و ضرب زن آن خیال
 صفوف مخالف را در ہم شکست کہ رنگ از آئینہ دلہا سے بہاداران بزد و دوجود
 بسیاری از مخالفان با خاک ہلاک برابر کردہ بہاد فناد و چوں زبان زوان
 افواج اعدا از پیہم میر سید حضرت گیتی ستانی نیز مردم را چیدہ چیدہ از
 پیہم بہ ملک سیاہ منصور می فرستادند و فتح قاسم حسین سلطان احمد لویں
 و قوام بیگ را فرمان شد و دفعہ ہند و بیگ قہ چین مامور شد و دفعہ
 محمد کوکلتاش و خواجگی اسد را حکم رسید و بعد از ان پولش علی و شاہ
 منصور بر لاس و عبد اللہ کتابداران پس ایشان دوست ایشان آقا
 و محمد خلیل اختہ بیگی بہ ملک مامور شدند و بر انوار مخالف بکرات و مرات

جمله بر جبر الخا لشکر فیروزی افتاد آورد و هر نوبت غازیان اخلاص نهاد و بعضی را
 به تیر باران بلا زمین دوزی کردند و بر سر رابه برق خنجر و شمشیر خاکستری
 ساختند و مومن آنکه در ستم ترکمان بموجب حکم دالاز از عقب سپاه ظلمت
 آئین شتافتند و ملا محمود و علی آنکه با شلیق ملازمان خواجه غلیفه به کمک
 آهزار فتنه و محمد سلطان میرزا و عادل سلطان و عبدالحزین میرزا خورد و
 قتلوق قدم قر اول و محمد علی جنگ جنگ و شاه حسین بار پگی مغول غاصی
 دست به جاریه کشاده پاسبان ثبات محکم کردند و خواجه حسین با جماعت دیوانیان
 به کمک ایشان رفتند و همه بهادران لشکر فیروز جنگ که عربیت جالغشانی
 کرده بخت بجانستانی بسته بودند و اوای گیرای کام خود از انتقام دشمن بلند
 کردند چنانکه میرزا خالفان رابه خاک ناکافی انباشتند - شمع
 گره به گره دست بیکال زنان زره بر زره پشت رویش تنان
 زهره سوسنا منای خارا گذار فرو بسته راه سلامت بخار
 درخشان شمشیر با سبقتش زویده بصری رلود از درفش
 غبار زمین کله بر راه بست نفس را درون گلوله راه بست
 و چون زمان کار و کارزار بسیار می سپاه دشمن امتداد یافت بجایان خاص
 بادشاهی که در پس رابه مانده شمشیر در خیمه بودند فرمان شد که از راست و چپ
 غول بیرون آمده و حاسه به نشتی از راه میان گذارند از هر دو جانب

کارزار نمایان بموجب اشارت والایوان شجاعت نهادند و لاوران جلادت آیین چو
خیران زنجیر گسل خود را با اختیار خود یافته دادند و لیری دادند و چکا چاک
تنبیخ و شمشاپ تیر با فلک رسانیدند و نادرا العصر علی قولی با توان خود در پیش
غول ایستاده بودند و در انداختن سنگ و ضرب زدن و تشنگ کار نامها بتقدیم می
رسانید و مقارن این حالت قهرمان فرخان قضا لفاذ وار شد که از بهای غول
بیشتر روانه شوند و آنحضرت خود بروکت و اقبال بجانب سپاه جنالاف بزم دست
و همت بزرگ نهضت فرمودند و از اطراف و جوانب عساکر عالییه این محنی را مشاهده
نموده بکفر و جریا جنبش نمودند و یکبارگی دلاوران اقبالند جمله بسفوف مخالفان
آوردند و در اواخر روزنامه قتال چنان اشتغال یافت که نیمه و میسر سپاه
لصرت قهرمان نیمه و میسر و لشکر خدایان قدر را برپوده درانده باقلب تیر و مخالفان
در یک محل فراهم آوردند و تیر و صولت خدمات دلاوری بر آن گروه پهلشیان
روزگار تا خفتن که همگی تیر و بختال دست از جان شسته و دل از زندگی
برگرفته بر جانب راست و چپ غول پادشاهی حمله آوردند و خود را بنیابت
نزدیک رسانیدند و تیر و کمان عالی در جات به همت و ایپاسه ثبات و قدوم
استقامت و استوار خسته و لایات تیر و خدمات مردان مرد بار بردند و تیر
آسمانی را بختال اشتغال قرار و محل ضبط نمایند تا آن تیر و بختان سینه دوزگار
بر سر آتش ایستادند و تیر و کمان عالی در جات به همت و ایپاسه ثبات و قدوم

مصاف هر دو از آنی نیم جهانی بسلامت بردن مفت خود دانستند نسام فتح ظاهر را بشجار
اعلام دولت اشعار و زین گرفت و غنچا را نصرت و نایب از اعظمان توکل و ترمه و
بیشکفتن آمد لشکر خالص بسیار بطنم تیغ خون کشام پیشش این پروانه گشت و خون
گرفتند چندی که بقیمه السیف بودند و غنچه را گرفتند و غنچه را گرفتند و غنچه را گرفتند
خود را بجا روپ شهر سمیت از میدان بردیا که رفتند و سر سیم چون ریگ روان
گم گشته محملی آوارگی شدند حسن خاں میواتی جنرب تنگ در گرد و غبار رفت
در اقل او دست سنگی و کسب چند چوپان و راسه چند کچان و دلیپ راسه و کسب
و کرم سنگی و دو کسری بسیار است از سرداران کلاں ایشاں غنچه را راه عدم گشتند و
چند نیک هزاره زخمی و زبر دست و ریاست بادیایان لشکر اقبال نصرت و نایب و دشمنان
محمدی که کشتاش و عبد الحزین میر آفر و علی خان و لیکن و دیگر را به تعاقب
را تا سنانا القین فرمودند حضرت گیتی ستانی فرودس مکانی کامیاب اقبال شد
بمیر نصرت عظمی و عطیه نمایا بجای است لشکر گزاری حضرت باری عزائم که کشاد
و ابست صوری و صفوی باند نیست سلسله تقدیر و دست بجای است که نفس نفیس
یاب گرد و از جنگگاه خالقان را برده پیشتر بودند تا آنکه شب و صبح و آواز
سیاه بود و دشمنان و شیستان عشرت بر دوستان است ارجین از کار اعدا جمع
ساخته و کس کامیابی بلند آواز کرده مراجعت فرمودند و بولار گشته شستن سیاحت
چند از شب به منزل گاه رسیدند و بول تقدیر بیزی نه رفتند بود که آن مخدول

درست نشود از آن مرسوم که در پی که خیرتانا مرز و شاره بودند تا تمام شالیس به نظر
نیامد آنحضرت میفرمودند که وقت نازک بود با هم یکس نه داشته مار خود را بلیستی
شیخ ندید بعد که از افاضل گرامی قندیل به تاریخ این فتح بادشاه اسلام یافت و میر
گیدو از کابل نیز همین تاریخ نوشته فرستاده بود و آنحضرت در واقعات میفرمایند که
در فتوحات سابق نیز مثل این تواند در فتح دیال پور شده بود که در وسط شهر
ریح الاقل دگر تاریخ یافته بودند چون فتح چین به سمت کشور کشانی رود
نمود و تقاب ساسان نمودن و ولایت او شافتن موقوف داشته تخریبات پیش نهاد
به سمت والا شد و محمد علی جنگ جنگ و شیخ گوردن و عبدالملک قوی پی را با جمعه
کثیر بر سر الیاس خان فرستادند که در میان دو آب منقشه براه داشته قندیل
را گرفته بود و یک علی حاکم آنجا را در بند کرده چون لشکر منصور نیز در یک
آمد آداب مقاومت نیاورده بر کران شده و چون موکب عالی بدر خلافت
اگر رسید آن شور و خجست بدو زگار اگر گرفتار ساخته بدرگاه علی آوردند و
بسیار رسید و چون تخریبات مصمم ضمیر جهان آراست بود آن صوب شرف
نهفت اتفاق افتاد چهارشنبه ششم رجب بنو احمی الوری که حاکم نشین میوات
ست نزول اجلال شد و خزان الوری و انعام حضرت جهانبانی اختصاص
یافت و چون این ملک نیز داخل ممالک محروسه شد به عزیمت آن نظام
ممالک شرقی رجوع به سمت مستقر خلافت روست نمود.

رخصت حضرت جهانبانی بہ کابل و بدخشاں نہضت
 موکب جہان نورد حضرت گیتی ستانی بمستقر خلافت
 چوں انتظام ممالک کابل و بدخشاں و استحکام آن ولایت برست
 سلطنت علیہ لازم بود و وقت مقتضی در سال ہنصد و ہفادہ کہ خان میرزا
 بہ موت طبعی رخت ارتحال ازین عالم بہ نسبت حضرت گیتی ستانی بدخشاں
 را بحضرت جهانبانی مکرم فرمودہ بودند و اکثر ازمان در آن خیرت شغال
 داشتند را جرم حضرت جهانبانی طراز کشور ستانی گوہر تیغ اقبال فروغ ناصیہ
 اجلال عنوان مفخر و معالی طغراے مثال بے مثالی قرہ عیون السلطنتہ
 و الخلافۃ ابو النصر نصیر الدین محمد ہمایوں را در سہ کمر و بیہ الوریختم رجب این
 سال ہمایوں فال رخصت آن ممالک فرمودند و در ہمیں زودی توہم الا
 بر استیصال بین افغان کہ در زمان آشوب را نا لکھنؤ را محاصرہ نمودہ گرفتہ
 بود و صرف داشتند و قاسم حسین سلطان و ملک قاسم بابا قشقہ و ابوالفتح
 نیزہ باز و حسین خاں و از امرائے ہندوستان علی خان فرلی و ملک داد
 کہ راہی را تا تارخان خان جہاں را بہ شہ سلطان میرزا ہمدان ساختہ فرستادند
 و آن بخت برگشتہ با ستم نہضت موکب عالی اسباب و اشیای خود را
 گذاشتہ نذر جان در کف گم بخت و آنحضرت در او اخیر این سال سیر فتح پور و

بارے فرمودہ بفرمودہ عالی دار الخلافہ اگر وہ راہ پایہ آسمانی بخشیدند و در نہ قصد
 وی و چهار بسیر کول کوچ فرمودہ از انجا بشکار سنبل توجه گماشتند و اس کو ہستان
 و کشتار آتشا کمرہ بدر الخلافہ نزول اقبال فرمودند و در مسیت و ہشتم صفر
 فخر جہاں بیگم و خدیجہ سلطان بیگم از کابل سعادت کشف از رانی داشتند و آنحضرت
 بکرشتی سوار شدہ استقبال فرمودند و لوازم فتوحات بجائے آوردند و چون خبر
 متواتر می رسید کہ میدانی راے حاکم چندیری جمعیت میکنند و رانا نیز استوار میگذا
 می نماید و برائے ابدار خود اسباب سرانجام می دهد بنا برین سعادت سعادت
 افزاے متوجہ چندیری شدند و شش ہفت ہزار جوان جاں نثار کارگزارانہ
 را ہمراہ چین تیر و سلطان از حد و کالپی بہ سر چندیری فرستادند و صیاح چہارشنبہ
 ہفتم جمادی الاولی فتح چندیری بر وجہ و خواہ نقش لبست و فتح دار الحرب تاریخ
 این تأیید الہی است و چنداد حصول این ماحول چندیری را بہ احمد شاہ نیمبر
 سلطان ناصر الدین عنایت فرمودند و یکشنبہ یازدہم جمادی الاولی مراجعت
 اتفاق افتاد از بعضی ناقلان نقلہ مسموع شدہ است کہ پیشتر از توجہ ریات
 بصوب چندیری رانا ارادہ طغیان نمودہ لشکر می کشید و چون بایرج رسید اتفاق
 نام لازم حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی اکثر انکسار ساخت و اس سبب بخت آمدہ
 محاصرہ نمود شبے یکے از بزرگان اوراد خواب البصورت ہمیب ظاہر شدہ تہدید
 نمود چنانچہ آواز و ہشت و دہشت اس خواب بیدار شد و لرزہ بر اعضائے

او مستولی شده تیپ کرد و بهمان حال مراجعت نمود و راناشای راه سپاه اجل
 برو تاخت آورده ازین عرصه او را نیز کمیت داد و عساکر فیه و زنی مندان آب
 بهرمان پیوری گذشت به ساح علییه رسید که معروف و بن و پایزی بسیار
 یافته اند و ملازبان و رگانه قتیق را گذاشته برای آموخته اند و شمس آباد
 را ابوالفتح نیزه برادر بنور گرفته اند بهرمان عمان عزیمت بهر آن حدود
 منتظف شد و جمیع از بهادران کا طلب را پیشتر روانه ساختند به مجرد
 دیدن سپاهی زبان گیران پس معروف از قتیق که سخت و بن و پایزی معروف
 خیر نموده تا کوکب شاهی را شنیده از گنگ گذشتند در برابر قتیق طرف شرقی
 گنگ بخیال گذر بیدنی نشستند رایات عالیه کوچ یک کوچ رسید و روز جمعه
 سوم محرم سال هفصد و سی و پنج میرزا عسکری که او را از کابل بجهت مصلحت
 ملتان پیش از یورش چندیری طلب داشته بودند آمده پیشرف ملازمت استعاده
 یافت و روز جمعه که عاشور بود که الیاء نجیم موقوفات جلال شد و صبح آن تاشای
 عمارات را بهر یکرا بیت و مان سنگه فرموده متوجه دارالخلافه شدند پنجشنبه
 بیست و پنج محرم دارالخلافه بفر مقدم گردید و سعادات شدند و شنبه دهم
 ربیع الاول قاصدان حضرت جهانبانی از پیشخان آمدند و عرض متضمن
 اذیع خوشدلی و غمی آوردند و فرمود که از صبیحه قدسیه یادگار طغائی در خانه
 حضرت جهانبانی فرزند می شده و نام آنرا الامان نهاده اند چون این الفاظ از محو

مشتبه به عبارتے ناسخیده می شد خوش نیامد و نیز چون بے استرضای
 خاطر مقدس بود پسندیده نرفتاد رضا جوئی پیر و انگاه چینی پیر و جنین
 بادشاه مقرر سعادت صوری و محتوی ست و نارضامندی باعث صد گونه
 ناپسندیدگی ظاهر می و باطنی و اندک اگر در عالم اسباب شش فقر آن نوباه
 سلاطنت را از پس جهان گذران از پس نارضامندی دانند و پیش مران
 و آنان روزگار چه دور باشد و بالجملة چون دار الخلافه مستقر لایات عالیات شد
 یا ساطین دولت و سلاطین عزت از امر اس ترک و هند بآئین شکر گشت
 بزرگ ساخته و تصفیہ ملک شرق و اطفائے ناکره ترم و از باب مقصیان
 کنگاش فرمودند و بعد از گفتگو بے بسیار قرار بر آن یافت که پیشتر از توجه لایات
 عالیات میرزا عسکری بالشکری که ال متوجه شرق شود امر اس آن طرف آب
 گنگ بالشکری اسے خود همراه شده درین خدمت جہد عظیم تقدیم رسانند
 بموجب این قرار داد و تشبیه هفتم ربیع الآخر میرزا عسکری رخصت یافته متوجه
 شد و خود به سیر و شکار به منت وصول پور قوه فرمودند و روم جادی الاولی خبر
 آمد که محمد دلیس اسکندرها در اگر فتنه سرشورش دار و از ترک امر حجت نموده
 به دار الخلافه آنکه نزول اقبال فرمودند و قرار یافت که خود نیز بدولت و
 اقبال یورش مالک شمشیر فرمایند درین اثنا قاصدان از بدخشان آمدند که
 حضرت جهان پانی لشکر آن اطراف را جمع نموده و سلاطین و سیر را بخود همراه

ساخته با چهل و پنجاه هزار کس بر سر سر قندار بخت رفتن دارند و حرف صلح هم
 در میان است و ساعت عشور عنایت شرف صدور یافت که اگر کار از مصیحت
 نه گذشته باشد تا صاف شدن مهم هندوستان صلح گوته نمایند و در فرمان
 عطا وقت نشان طلب هندال میرزا و خالصه ساختن کابل مذکور بود و نوشته
 بودند که انشاء الله سبحانه چون کار هندوستان را که قریب الاغتنام است با انجام
 تخلصان اهوخواه کاروان فران سوصله را گذاشته خود متوجه ولایت موردی نمایند
 شد باید که استعداد این پورش را جمیع بندها سه آن حدود نموده منظر مویک
 عالی باشند پنجشنبه بیستم ماه مذکور خود بدولت و اقبال از آب چون عبور فرمود
 متوجه شرق رویه شدند و درین روز از پلچیان نصرت شاه والی بنگاله پیشکس مله
 گرامی آورده اظهار بندگی نمودند و روز دهم دوشنبه جمادی الاخری در کنار دریا
 گنگ میرزا عسکری سعادت ملازمت دریافت و حکم شد که میرزا با لشکر خود از
 طرف آب فرومی آمده باشند و در نزدیکی که خبر ویران شدن محمود خان پسر
 سلطان سکندر رسید و تاجدود غازی پور شش هفته به بھوج پور و بهیه نزول
 اجلال و حلول فرمودند و در اینجا ولایت بهار و میرزا محمد زیان قریا یافت
 و پنجم رمضان روز دوشنبه از بنگاله و بهار خاطر جمع فرموده به جهت دفع شر بین
 و باین سبب بجانب میرزا نصرت اتفاق افتاد و مخالفان با فوج قاهره جنگ
 کرده شکست یافتند و آنحضرت خرید و سکندر پور و میر فرموده و خاطر ازین

حدود جمع ساخته بالنار توجیه دار الخلافه اگره شدند و در اندک زمانی
 عرصه آن بمقترب اقبال را از فرقه هم والا غیرت نیز بهت بر سر مقدس
 گردانیدند و حضرت بهمانسانی بهشت آشنایی تا یک سال در بدخشان عشرت
 پیر است خاطر سوادت مظاهر بودند تا گاه به یک بار شوق محفل عالی حضرت
 گیتی ستانی که عالمی بود از کمالات صوری و مضموی گریبان گیرنده ای اختیار
 عیان شمسک از دست داده و بدخشان را به پیر سلطان و پس که میرزا سلیمان بالادی
 او انتساب داشت سپرده بجانب آن قبله اقبال و کعبه آمل شتافتند
 بهمانچه در یک روز به کابل رسیدند میرزا کامران از قندهار به کابل آمده
 بود و در غریب گاه به ملاقات آنحضرت سرور و استسعاد یافت و حیران شده
 سبب توجیه را پرسید فرمودند سلطان اشتیاق مرا کشان کشان می برد
 هر چند به دیده خیال جمال آن کعبه آمل را به هیوا به مطالعه می کردم و غاسبانه
 لقا می جانفزای آن قبله اقبال را مشاهده می نمودم اما تبه عیان را
 حالتی ست که بیای بکنه آن نه تواند رسید و میرزا هندال را از کابل بهر
 بدخشان رخصت فرمودند و انا بجا قدم عزیمت در رکاب همت آورده و توسن
 شوق را در شاهراه عزیمت گرم ساخته باندک فرصتی بدار الخلافه اگره که از فریاد
 او رنگ پا دشاهی سجد گاه سعادتمندان روی زمین گشته بود رسیده به مقام
 ملازمت کامیاب گشتند از غرائب حالات آنکه حضرت گیتی ستانی با والده ماجده

ایشان به تخت نشسته به حرف و حکایت ایشان مشغول بودند که ناگهان کوب
درختشان از مطلع بدخشان سرزد و فرموده ای که سعادت فرزان شده و ما شرف
دیدار با روشن آفتاب مقرب است که هر روز شهر را این عیار است اما آن روز را تمام
مسترت بخش حضرت بهمانبانی جشن عید می دیدیم و کبریا شیب یافت که مهر مست
روز نامه دولت و تاریخ عنوان مست توان ساخت و میرزا حمید در تاریخ
رشیدی نوشته که در سال نهم صدوسی و پنج حضرت بهمانبانی به موجب طلب
حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی متوجه هندوستان شدند و فقره علی لادر
بدخشان گذاشتند و در این ایام قره العین سلطنت میرزا نور علی رحمت ایندی
پیوسته بود و آنحضرت را از این واقعه اندوخته عظیم رو داده مقدم گامی حضرت
بهمانبانی راستی بخش خاطر شرف ساختند و حضرت بهمانبانی ندرت در
لازم آنحضرت بهره مندین و دولت بودند و آنحضرت با ایشان صاحبانه
سلوک می کردند و بارها به زبان مقدس ایشان میرفت که بهایون صاحب
بے بدست و الحق انسان کامل عبارت از وجود اقدس آنحضرت بود و
چون اندر بدخشان متوجه هندوستان شدند سلطان سید خان که از
خواجگان کاشغر است و نسبت خویشی دارد و این همه به ملازمت حضرت
گیتی ستانی فردوس مکانی آمده رعایت با و تمیزات با یافته طلب سلطان
ولیس و دیگر امر اسے بدخشان به خیال خادم رشید خان را دریا کند گذاشته

متوجه بدخشان شدند و بیشتر از آنکه او به بدخشان آید میرزا هندیال بدخشان
 رسیده قلعه نظیر را محاصرت گاه حضور ساخته بودند و سید خان که ماه محاصر شده
 نموده بی بهره به کاشغر مراجعت نمود و در هندوستان بموقع عرض حضرت
 گیتی ستانی چنان رسید که کاشغریان آمده بدخشان را محاصرت شدند
 آنحضرت به جهت انتظام مهام بدخشان خواجیه خلیفه را حکم رفتن فرمودند
 خواجیه از محاطه نافع تقاعد نمود آنحضرت بحضرت جهانبانی که با بخت جوان
 و دولت پییده از درگرم حضور کامیاب سعادت بودند فرمودند که در رفتن خود
 چه سلاح می بینید ایشان عرض کردند که از محرومی سعادت حضور از کشتیه
 امد و نذر کرده ام که دیگر با ختیار خود حریان بر خود نه بپندم و امتثال حکم
 حضرت را چاره نیست بنا بر آنکه میرزا سلیمان را از خدمت بدخشان فرمودند
 و به سلطان رسید و نوشتند که با وجود پندیس مشوقی بعد و این امر نجاست
 عجب نمود اکنون میرزا هندیال را طلبیدیم و میرزا سلیمان را فرستادیم اگر
 حقوق مظلوم و الله بدخشان را به سلیمان میرزا که نسبت فرزندی دارد
 به دهند به موقع خواهد بود الا ما از خدمت خود ساقط کرده میراث را به وارث
 سپردیم دیگر ایشان دانند و میرزا سلیمان پیش از آنکه به کابل رسیده بدخشان
 از آسیب بدخشان محروس و همسواران بود محمل امن و امان شده بود چنانچه
 گذارش یافت و چون میرزا سلیمان به بدخشان رسید هندیال میرزا بمحبوب

حکم عالی بنفشان را به میزرا سلیمان سپرده خود متوجه هندوستان شد
و آنحضرت جهانبانی را بعد از چند گاه که در ملازمت بودند به سنبل
بجایگزین ایشان مقرر بود در خدمت فرمودند و تا شش ماه در سنبل
کامیاب عیش و عشرت بودند تا آنکه عارضه تب بر مزاج اعتدال
ایشان طاری شد و رفتہ رفتہ بامتداد کشید حضرت گیتی ستانی انبیا خبر
چنانکہ بیقرار شده از فرط عطوفت فرمودند کہ بہ دہلی آہ شد و از آنجا کہ کشتی
روانہ سازند تا در حضور طبیبان حاذق معالجہ نمایند و جبے کثیر از اطباء
و اناکہ زیر پای تخت حاضرند باستصواب افکار در علاج ہمت گمارند
در اندک فرصتے براہ دریافت و ہم گرامی ارزانی داشتند ہر چند تہہ میزد
معالجہ است بحار ہر روز و تہہ ہر رات صحیح نمودند مزاج آنحضرت بہ صحت آمد
رجوع نہ کرد و وہل عرض مزمن گشت روز سے و رات طروت آب چون
نشستہ بہ اتفاق و انایان عصر اندیشیہ معالجہ می فرمودند میرا ابوالبقا
کہ از اعظم افاضل آن روزگار بود بہ عرض رسانید کہ اندر دہلی پیشین
چنان رسیدہ کہ در امثال این امور کہ اطباء بصورتی از معالجہ آن عاجزند
چارہ کار چنین دیدہ اند کہ بہترین اشیاء را تصدق نمودہ صحت از در گاہ
الہی مسئلت نمایند حضرت گیتی ستان کشتہ کشتای فرمودند کہ بہترین چیز ہا
نزدیک ہمایوں منم و بہترین و شریف تر از من ہمایوں چیز سے ندارد من

خود را فدا سے اُدی سارم انہو جہان آفرین قبول کنند و انہو خلیقہ و
دیگر مقہ بان بساط والا بدن اشرف برسانیدند کہ ایشان بہ عنایت
الہی دعوت عاجل خواہند یافتہ و در سایہ دولت ہمحضرت بیکر طہی
خواہند پیوستہ اس حرف چہا بر زبان اقدس می گزرتن مقصد و ازلان
چہا اندر نگران پیشین نقل افتادہ آن سست کہ بہترین مال دُنیا تصدق نمایند
پس ہمال الماس بے ہر کہ از مواہب عجیبی در جنگ اہل ایم بدست
افتادہ بود و اگر بالیشان عنایت فرمودہ اند تصدق باید کرد و فرمودہ مال
دنیا چہ وقع دارد و عوض ہما یوں چوں تواند شد خود را فدا سے اُدی کنم چہا
سخت شدہ و طاقت ازال گذشتہ کہ بے طاقتی اور توانم دید و ایں ہمہ
بہیچہ اور توانم تاب آورد و انگاہ بخلوت مناجات و در آمدہ مشغل خاصہ کہ بہر طہی
قدسیہ را می باشد بچاہے آورده سہ بار برگزیدہ حضرت جہا ثباتی حقبتہ اشیا فی
گشتہ یوں دعوت ایشان بہ عزاجابت پیوستہ اثر گرانی از خود یافتہ فرمودند
برداشتیم برداشتیم فی القور حرارت غریبہ عارض بدل آنحضرت شدہ در غنصر
حضرت جہا ثباتی حقبتہ طاری گشت چہا پنجہ در آمدہ کہ فرصت کھت کامل بود
نمودہ و ذات علی اصفات حضرت گیتی ستانی فرودس مکانی زمان زمان
گرال ترمی شد تا بحدے رسید کہ احتمال در مزاج جزا ند و تصاعف گرفت
در امارت رحلت و انتقال از وجبات حال ہوید آگشت تا آنکہ بادل بیدار

و باطن حقیقت بین ارکان دولت و اعیان سلطنت را احضار فرموده
 دست بیت خلافت را بر دست پهلوانی نهاد و بجای نشینی و دولت و جلال
 فرمودند و بر تخت خلافت جلوس داده خود بر پایه سر خلافت مصیبت
 و آتش گشتند و خواججه خلیفه و قنبر علی بیگ و تروی بیگ و هندو بیگ و چچ
 کشمیر و راز بیت حضرت بودند و نصایح بلند و وصایای گرامی که سرایه دولت
 ابدی و پیرایه سداوت جاودانی گذاشته بود بجا می آید و ندوب داد و درش
 و عدل و احسان و تفصیل رعایا و رعایت رعایا و نگهبانی خلافت
 و غلبه پذیرفتن مقصودان و گذراندن جزایم گنهگاران و رعایت جرم کارگزاران
 و از پای انداختن سرکشان و تنگاران و تنمونی فرمودند و هر زبان اقدس
 را انداخته که خلاصه و صایحه با آن است که قصد برادران نه کنیده هر چند
 سزاوار آن گفته اند و الحقی پاسبان و نفاس و نصیحت آنحضرت بود که حضرت
 جهانگیری حضرت آشتیانی چندین جفاها از خوان کشیدند و با مقام نه کشیدند
 چنانچه از سواک خیال روشن نخواهد شد و در اشتداد بر من حضرت گیتی ستانی
 فردوس مکانی میخیزد از آنجا که عالم بشریت است بواسطه آنچه که از
 حضرت جهانگیری بخاطر او راه یافته بود و کشته اندیش گشته می خواست که
 مهدی نخواهد را به سلطنت بردارد و خواججه نیز از رتبه رانی و بزرستی و نامحاله
 فحش بخود خیال باطل راه داده هر روز به دربار آید و به گناه و بجهوم گرم

می ساخت استخوان اهر بوسیله دست گویان در زمین می ریخته بود و از آن است آمده
 ازین اندیشه باز آمد و خواجه مذکور را تکلم فرمود که به روزی از آن شهر می شود و از آن دی
 که در آنکه کسی به خانه او نه رود و به تأیید الهی کار بجایست و نظایر آن در حق هر کس
 خود قرار گرفته و بتا سنج ششم جمادی الاولی است و در آن روز در آن شهر
 با کسی که بلب آب چون در دار الخلافه سرسبز کرده آن چهار اقبال بود این
 عالم بیوقار ایدرود کردند فضلاست محمد در قوا سنج و مرانی آن حضرت قصائد
 و ترکیب گفتند از آنجا مرادنا شهاب حماتی این صرع تاریخی یافته و به شرح
 بهایون بود و ارث ملک و س

محال است که کمالات ذاتی و صفاتی آن ذات قدسی آیات
 به دفتر با گفته آید بحالش آنکه اصول هشتگانه جهان بینی را که اقول بحسب جهت
 دوم است از جمله سوّم قدرت کشائی چهارم ملک داری و پنجم
 کوشتش در جمهوری بلاد ششم صرف بهتت بهد فایست عباد و هفتم
 نمودن بدل ساختن سپاس به ششم نظیر انشا ان بهای به تمام و کمال
 بر رویه مستوفی داشتند و در فضل مقتضای متعارف در سینه روزگار نیز سر
 برآمد بودند و آنحضرت را در نظم و نثر پایه عالی بود و خصوصاً در نظم ترکی و دیوان
 ترکی آنحضرت در نهایت فصاحت و عز و بت و اقص شد و در ضامین تازه
 در آن مندرج است و کتاب شنبوی که همین نام دارد تقدیم شد است

مشهور و نوزبان دانان این لغت به مزیت تحسین مذکور رساله والدیه
 خواجہ احرار را که در دانه السیت از بحر معرفت در سلسلہ نظم کشیده اند و
 بذاتیت مطبوع آمده و واقعات خود را از ابتدا به سلطنت خود تا حال
 امثال از قرار واقع به عبارت فصیح و بلیغ نوشته اند که دستور العمل است
 بهجت فرمانروایان عالم و قانونیست در آموختن اندیش های درست
 و فکر های صحیح بر آس تجربه پذیران و دانش آموزان روزگار و آں
 دستور العمل دولت و اقبال را بموجب حکم بهاں مطاع شهنشاهی بتاسیخ
 سسی و چهار المی و تفسیر که رایات عالمیات از گلگشت بهارستان شمشیر و
 کابل مراجعت فرموده بود میرزا خان خانان ابن بیрам خان به فارسی ترجمه
 نموده تا فیض خاص الخاص آں به عموم تشنه لبان رشحات سعادت فایز شود
 و گنج بهاں او در نظر تهیدستان دانش آشکارا گردد و آنحضرت در فنون
 موسیقی نیز دستگاه والا داشتند و هم چنین بزبان فارسی نیز اشعار و لیلید دارند
 ازین جمله این رباعی از واردات طبع فیاض آنحضرت است رباعی
 درویشان را اگر چه نه از خویشا نیم لیک از دل و جان معتقد ایشانم
 دورست گوے شاہی اندرویشی شاہیم و لے بدہ درویشا نیم
 و این دو مطلع نیز از اشعارات ضمیمہ الف راوست
 ہلاک میکنم فرقت تو دانستم و گرنہ رفتن ازین شہری تو دانستم

تا به زلف سبیش دل بستم از پریشانی عالم رستم
 و آن حضرت را در عرض رسائل شریف است و از انجمله کتاب است
 مفصل که شرح فن تواند بود و از آن حضرت چهار فرزند سلطنت پیوندید
 و نیز بلند اختر ماندند اول حضرت جهانیا فی النبیض الدین محمد بهایون باو شاه دوم
 کامران میرزا سیم عسکری میرزا چهارم هندال میرزا صبیحات قدسیات
 گلرنگ بیگم گل چهره بیگم گلبدن بیگم این هر سه از یک والده اند و از جمله اهل
 صحبت و از باب قرب و اصحاب کمال که در بساط عوالت حضرت فردوس مکانی
 کامیاب سوادت بودند یکی میرزا ابوالقاس است که در علم و حکمت پایه بلند داشت
 و دیگر شیخ زین صدق میرزا شیخ زین الدین خوانی بدو واسطه علوم متعارفه
 ورزیده بودند و جدت طبع داشت و نظم و انشا آگاه بود و به دوام صحبت آن حضرت
 امتیاز داشت و در ایام دولت حضرت جهانیا فی جنت آشیانی امارت بهم یافته
 بودند و دیگر شیخ ابوالوحد فارسی خال شیخ زین خوش صحبت و خوش طبع بودند و تضرع
 بهم می گفت دیگر سلطان محمد کوثر لطیف طبع و شاعر شناس بودند از صاحبان
 میر علی شیر و در ملازمت معتمد میرزا بیست و دیگر مولانا شهاب حاتم حقیری تخلص
 از علم و فضل و شعر نصیب وافر داشت دیگر مولانا یوسفی طبیب او را از غرضان
 طلب فرموده بودند در مکارم اخلاقی و عینیت دست و ورزیده بودند و ممتاز بودند
 دیگر شرح و ادعی که نه شاعر به تعین بود به فارسی و ترکی شاعری گفت و دیگر

مکاتباتی بود در شعبه سلیقه درست داشت و در زمین مخزن بنام نامی آنحضرت
نقش می گرفته است و دیگر تواجیه نظام الدین علی خلیفه در قدم خدمت و محبت
و در آنست نقل و استقامت تدبیر در نظر آن حضرت مرتبه عالی داشت از
فضائل و کمالات خصوصاً طب بهره مند بود دیگر سرور و پیش محمد ساریان
سریدار مشهور ناظر الدین تواجیه احرام در خوش صحبتی و فضیلت امتیاز داشت
و در بارگاه مقدس اعتبار تام یافته بود دیگر اخوند میر تقی و آقا فضل
و خوش صحبت بود و لقائین مشهور چون تار سنج جلیب البیضاء و غلام الله
و دستور آورد و غیره را دارد و دیگر تواجیه کلان بیگ از امرای بزرگ و اهل
نشست بود در سنجیدگی اطوار و شایستگی فضائل ممتاز بود برادرش
کیچک تواجیه مهر دارد و معتد خاص و اهل نشست بود دیگر سلطان محمد
و ولدش از امرای بزرگ بود اخلاق پسندیده داشت

انتخاب

از

دیوان حافظ

که عشق آسان نمود اول من افتاد و مشکلم	الایا ایتم الساقی اورد کا ساء و نا و لیا
ز تاب جود شکینش چرخون افتاد در و اما	بهری نایافته کار و سپارای طره بکشاید
که سالک بے خبر نبود ز راه و رسم منزل اما	بجای سجاده رنگیس کن گرت پیر خاں گوید
چرخ فریادی دارد که به بندید بکملها	مرا در منزل جوانان چرخ و قدش چرخ برتر
بجا دارند حال ما سیکساران ساحلها	شعبه مار کایتیم موج گرداب چنین باطل
نہاں کے ماند آں رازی که نو ساز شد لهما	همکارم ز خود کامی بید نامی کشید آخر

خنده می گری نمی خنای از و تا عیب شود حافظ

له متی با تعلق من ستوی درخ الدین و اهلها

بیار باد که بنیاد کار بر باد است	بیار که قصر ال سخت نیست بنیاد است
نه هر چه رنگس با خلق پذیر ازاد است	غلام بهر دست آنم که ز بیم چرخ کبود

نصیحتی کنت یاد گیر و در عمل آرد
 محمود سستی عمار از جهان گسست نهاد
 چه گویم که همچنان دفتر هست و چراغ
 که اسے بلند نظر شاه باز سر در نشین
 ترانه نگار عرش می زنند صد غم
 غم جهان بخور و پند من میرانه یاد
 رضا بداده بدو وز جبین گره بکشاید
 نشان مهر و وفا نیست در دستم گل
 که این حدیث ز پیر طایفه یاد است
 که این عجزه عروسی هزاره یاد است
 سر و ش عالم فطیم هر مرد و پاداد است
 نشین تو نه ای کس تخت آبار است
 ندامت که درین داکه چله فتاد است
 که این طایفه بنظم ز پیری یاد است
 که بر من بدو و اختیار کشاد است
 بنال بلبل مسکین که بجای فریاد است
 حصه جیر میری اسے گسست غم به جا افتاد

قبول خاطر لطیف سخن خدا و آدم است

چو بشنوی سخن بال دل گو که خطاست
 سرم بدنیا و عقبی فرو مچی آید
 در اندرون من خسته دل نایم کیست
 به دلم ز پیده بروں شد کجائی رایطربا
 مرا بجای جبال هرگز التفات نبود
 نه خفته ام بجای که می پریم شهما
 چرخ تو در نظر من چنین خود شمش آراست
 خمار صد شبه دارم شراب خانه نجاست
 گرم بیاده بشنوی حتی بدست شاست
 که آفتی که نمیرد همیشه در دل است
 چو بشنوی سخن بال دل گو که خطاست
 سرم بدنیا و عقبی فرو مچی آید
 در اندرون من خسته دل نایم کیست
 به دلم ز پیده بروں شد کجائی رایطربا
 مرا بجای جبال هرگز التفات نبود
 نه خفته ام بجای که می پریم شهما
 چرخ تو در نظر من چنین خود شمش آراست
 خمار صد شبه دارم شراب خانه نجاست
 گرم بیاده بشنوی حتی بدست شاست
 که آفتی که نمیرد همیشه در دل است

حلقه نیرنگ گریختن خطاست

ن

پیر ساز بود که بنواخت مُطرب عشاق
که رفت عمر و هنوز دم دماغ پیر صمد است
خمار عشق تو دلش ب در اندر و خم بود
که بجاست وقت عبادت چه وقت بجای دعاست
ندای عشق تو دوشم در اندر دل دادند

قضائے سینه حافض بنو نیر محمد است

بنال بلبل اگر بامنت سر یار است
که ماد و عاشق زار یکم و کار زار است
در آن چین که نشیمن و زو طره دوست
چهره جاس دم زدن تا فغانی تا نار است
بیار باده که رنگین گنیم جامه دلق
که مست جام غم و یکم و نام مشا است
نرسیده اند ویر توبه حالیا بر خیز
که توبه وقت گل از عاشقی زربکار است
سحر کشته و صلیش بخواب میدیدم
ز سپهر مراتب خوابی که به زبهار است
خیال زلف تو بخت نه کار نامان است
که ز بیدار سلسله رفتن طریق عیار است
لطیفه ایست نهانی که عشق از خیزد
که نام آن نه لب لعل و خط زنگار است
بحال شخص نه چشم زلف عارفان خال
هنر از نکته وری کار و بار و لدار است
باستان تو مشکل تو او رسید آری
عروج بر فلک سروری بدشوار است
روندگان طریقت به نیم جو خزند
قبایط اطلس آنکس که از مهر عالم است
دلش بناله میانه در و خم کن حافظ

که رستگاری جاوید در کم آنه است

صوفی از پیر کوی راز نهانی دانست
گوهر کس ازین لعل توانی دانست
شرح مجموعه کمال مرغ سحر دانست
که نه هر کور و رقی و مغانی دانست

عوضه کردم و جهان بردل کار افتاده
آن شد اکنون که ز افواه عوام انیستم
دل بر آسایش باطلت وقت ندید
سنگ گل باکت از زمین نظر اعلی و عقیق
ایکه از دفتر عقل است عشق آموزی
می بیاورد که ننازد بگل باغ جهان
حافظت این که هر منظوم که از طبع آید
اثر ترمیت آصف ثانی دانست

حاصل کار که کون و مکان این همه نیست
از دل و جان شرف صحبت جانا غرض
مست سده و طوبی از پی سایه بکش
دولت است که بخون دل آید بکنار
برنج روزی که درین مرحله مملکت داری
بر لب بحر فنا منتظریم ای ساقی
زاده این مشق از بازی غیرت زنده
و در مندی چون سوخته زار و زنده
از تهنک کن اندیشه و چون گل خوش باش
نام حافظ رقم نیک پذیرت و لے

بجز از عشق تو باقی همه فانی دانست
حق سبب نیز ازین عشق ثانی دانست
ورنه از جانب ما دل نگرانی دانست
هر که قدر نفس با دیگانی دانست
اثر ترمیت این نکته تحقیق ندانی دانست
هر که غایت گری با دزدانی دانست
حافظت این که هر منظوم که از طبع آید
اثر ترمیت آصف ثانی دانست

باده پیش آید که اسباب جمال این همه نیست
همه است و گرنه دل و جان این همه نیست
که چرخ خوش بگری لے سر و دل این همه نیست
ورنه با سنی ال باغ جنان این همه نیست
خوش بیاسای زانکه زان این همه نیست
فرشته دل که ز لب تابان این همه نیست
که ره صومعه تادیه مرغان این همه نیست
ظاہر حاجت تقریر و بیان این همه نیست
زانکه تمکین جهان کند زان این همه نیست
پیش و زان رقم سود و زیان این همه نیست

سجان بے جمال جانان میل جہاں ندارد
 یا پہ کس نشانی زان دستاں ندیدیم
 ہر شے میں رہ صد موج کشین مست
 سر منزل قناعت نتوان ز دست دادن
 چنانک خمیدہ قامت میخواندت بعشرت
 کہ خود قسب شمع مست احوال از پوشان
 دو قے چنان ندارد بے دوست زندگانی
 احوال شمع قاروں کا یام داد برباد
 آتش را کہ خواندی استاد گم گری تحقیق
 اسے دل طریق زندی از محاسب بیاموز
 کس در جہاں ندارد یک بندہ چو جاقظ

زیرا کہ چون تو شایہ کس در جہاں ندارد

سالہا دل طلب جام جم از ما میگرد
 آنچه خود داشت ز بیگانه تمتا میگرد
 تو ہرگز صد ہفتاد و ہکال بیرون بود
 طلب از گمشدگان لب دریا میگرد
 شکل خویش بر پیر مہتاں بروم دوش
 کا وبت امید نظر حل محتا میگرد
 تیدی در ہمہ احوال خدایا او باد
 او ہمید پیش داند دور خدا را میگرد
 بدش خرم و خندان قبح بادہ بدست
 داند دل آئینہ صد گونہ تاشا میگرد
 تم این جام جہاں میں تو کے داد حکیم
 گفت آں روز کہ اس گنہ بدینا میگرد

آن همه شعبده با عقل که میکرد آن جا سامری پیش عصا ویدیرضا میکرد
 گفت آن یار که ز گشت سر دار بلند جرئتش آن بود که اسرار هویدا میکرد
 فیض روح القدس از یاز مد فرماید دیگران هم بکنند آنچه میجا میکرد
 گفتش سلسله ز کف بتان دانی چلیست
 گفت حافض کلام از شب یلدا میکرد

غزلیات امیر خسرو

دلم در عاشقی آواره شد آواره تر بادا
 بتاراج اسیران زلفت تو عیار پیدا
 نیت تازه است بهر مردن خود تازه تر بادا
 گدازد دهر و دهر خیر میگوید مرا این گو
 دل من پاره گشت از غم نه زانگونه که بهر دور
 همه گویند که خوشتر از این خلق به جا آمد
 پیو با تر دامن تو کرد چشم و باد و چشم تر
 با سبب چشم مرشک گل دامنش همواره تر بادا

رسید باد صعبا تازه کرد جان مرا
 بخت نرس فریاد کم کن است لب لب
 صبا سودا دین را چه نسخ کرد بهر آب
 مرا گذر بگلستان بسی است یک چه سود
 گمان نمی بردم که فراق آوینم
 نشان سنا نذر نقشه کجاست عارض او
 فغان من ز کجا باشد و بگوش آں شیخ
 زلفه داد بمن جو سیاه گلستان مرا
 کفوی که خواب را بدوست نالوان مرا
 بگل نمود که بهمن گره خط روان مرا
 که سودا بمن گذرست بگلستان مرا
 غم نهفته لقی می گشت گمان مرا
 که در کف قلم این نقش به نشان مرا
 که خود نمی شنود گوش من فغان مرا

پرید جانب او مرغ روح با من گفت
 خوش آن دمی که در آید سفید دم از دم
 نهاد بر لب من لب نما ند جان سخن
 که مهر کرد با نگشته بین دهان مرا
 که دای صیبا تو بگو سرور فته را باز آئی
 بنو بهار بدل کن سیکه خزان مرا
 ز رفتن تو بجان آدم منی دانم
 که رفتت ز کجا نتواست بهر جان مرا
 دل شکسته خسته و بجان تو شتافت
 غریب تست نگه دار میهان مرا

باز آمد و بر سبزه گل افشانی کرد
 قدح لاله چو ز باد صبا گردا گشت
 شا بهر باغ از یک زنجین بارانی
 گو شهر را همه بر لولو مرغانی کرد
 مرغ در پرده عشاق سروی میگفت
 چاک دو پیرهن خود گل و بارانی کرد
 ای صبا دی که فلانی بچمن میخورد
 بایج یاد من گم گشته زندانی کرد
 آخر این شرمم آن بود که او خنده زان
 بر لب آب نیست و شک افشانی کرد
 حق چشم من مسکینت خدا یا پسند
 پایش آن گشته که بر زگرستان کرد
 همه عمرت مکنم اے گل بد عهد بجل
 یار خنده که بروی تو پنهانی کرد
 غصه ام خیزد کاسی دل سخن صبر کنی
 ده چرا کوسه از آن چیز که نتوانی کرد
 آخر اے گریه ای جان مرا خواهی شوت
 مایع اندر دل او کار سخن دانی کرد

کس بر او روی یار گفتن جان
 زلف کردار که بسیار پریشانی کرد
 عشق در سینه در دل آمده خالی کرد
 صبر مسکین نتوانست گمراه جانی کرد
 شه جمال الدین فیروز شه آکو در ملک
 تا ایدخواهد شاهی و جهان بانی کرد
 یاس و شوری در نوبت اولیست از آنکه
 فتنه بدست خواب آمد و آسانی کرد
 تو پروردی و دیوانه کن خصم و یا
 عهد شه را چو فلک عمر سلیمانی کرد

بنت نور سیده من هویش شکار دارد
 دل صید کرده هر سوزیکه هزار دارد
 رود آں چنان بجوالاں که سوزی لبز نگردد
 سر آں سپاه کرده کم که چنین سوار دارد
 دل من به روز زلفش جگر و خست جستنش
 تو باش غافل ای جان که هنوز کار دارد
 نتوانمش که بنیم بر قیب ناموافق
 چه خوش مستگل دین چیم که خوار دارد
 بر داسه صبا و حال که مرا سجدیدی
 برسانش که چه داغم که کم استوار دارد
 بر من اسه سوار رعنا بنوا جانی را
 که ز تناری سخن در دل چو غبار دارد
 بخدا که سینه ام را بشکاف و جان برون
 که درون خانه تو و گرسه چه کار دارد
 تو که شانه بینمائی ببر که بودی مشب
 که هنوز چشم مست است افتر خمار دارد
 چو اسیر است خصم و نفرت بگردی کن
 سخته گو به تن دردی که دل ز کار دارد

تنها غم خود گفتن بایار چه خوب آید
 جانان چو در فرمان در گفتن مشتاقان
 میسوزم و میگردم گرد سر شمع خود
 هم بار چقا بگردم هم جام و قاف خودم
 آن روز که جان بد هم در حسرت و خساست
 روزی که پس از عمر شب روز کند بان
 من خود بکشم خود را از دست عشق لیکن
 چون پیش میان ز راهت گسل گردد

چون دوست کن در جان دعا خداوندی
 در بندگی از خست و اقر چه خوب آید

چشم رسیده ام شب به یار خواهی آمد
 یلیب آه نیست بجانم تو بیا که ز زهر داکم
 منم آه و میوه ز خند رنگ خوب رویا
 دل و جان بپوشه پشت بد و قتل زین پس
 بهر غصه که افتد بکشم چشمت آگاه دانی
 منم و دست و آستین ده تو دل این دل
 رخ خود بپوش و نه درم مجسمان را

زمین ندانم چه که سوار خواهی آمد
 پس از آنکه من خاتم بجای خواهی آمد
 بهوش بگیری من را تو لبشمار خواهی آمد
 دو جهانست و او اگر تو بقمار خواهی آمد
 اگر من ز بخت روزی بکنار خواهی آمد
 مردان درین راه ایمن که فگار خواهی آمد
 ز حساب هشتم آخر لبشمار خواهی آمد

سے لت خوردہ بختی ہم روزی دادم بخور این قیج کہ فردا بخار خواہی آمد
 بیاک آمدن بروی دل و جان صد چشمتو
 کہ زبداگر بہ نینساں دوسہ بار خواہی آمد

دلی کہ ترکس مستش بنانہ بستاند
 زہیہ فوال شیریں دہان اک کس را
 بہر و جان من اسے کاشکے نہ ہر باز
 خوشا جوانی دوستی من دران ساعت
 خیال بہر و صلاح مرا کہ ہر روزے
 بہرستانش رو داک دیدہ ام بہ نیاز
 کسے کہ دل نہ خیم زلف او بہرول آید
 ولم فروشد و صد جاسے تار پوش را
 کہ است زہرہ کیزاں حیلہ ساز بستاند
 کہ چاشنی ازاں لب بکار بستاند
 بیداہ بوسی و یارب کہ باز بستاند
 کہ من پیالہ و ہم او بنا ز بستاند
 مرانہ غولیشن اندر سخا بستاند
 لگے کہ تحفہ اہل نیاز بستاند
 کہ پوئلست کہ ازہ چنگ باز بستاند
 زہر جامہ عمر درانہ بستاند
 قوی سرے کہ بمعشوق اسیر لب پیار
 نکو دے کہ ز محمود ایاز بستاند

چہ بلاست از دوشیت نظر نیاز کردن
 چون مال صنع بے چون ز حال تحت پیدا
 مژہ را کشادہ دادن در فتنہ باز کردن
 نقتال حدیث عشقت زہرہ مجاز کردن
 ز کجاست گشت شیریں حرکات ناز کردن
 ہم خواب مردان شدیدہ دیدہ تلخ یارب

نه خوشست با تو خلوت که در بستر خوش
 تو بخسب خوش که مار از غمش چو شکر شاد
 ز خراش دل گوای بزبان را ز کمر دن
 همه روز زنده بودن به شب گذاردن
 بجفا دل نهادم بکن آنچه میتوانی
 چکنم نمیتوانم ز تو احست را ز کمر دن
 بهوس فرا کنم جان بدرت که نیست کار
 پس سبک گیس را بهوس ایا ز کمر دن
 صفا عاشقان است اینجامده ای فقیه
 که بشهرت پرستان نتوان ناز کردن
 چه بود متاع خمر و که کند تزار جانان
 نگه چه طمع دارد بربان باز کمر دن

غزلیات سعدی

چنان بگوئے تو آشفته ام بگوئے تو مست
 و گم برونم کرم دیده بر نمی با شد
 مجال خواب نمی باشد ز دست خیال
 در نفس طلبد هر گجا اگر فشار نیست
 غلام عتق آیم که بای بندگی است
 مطیع آیم تو ام که دلم نخواهی سوخت
 نماز شام قیامت بهوش باز آید
 نگاه من بتو و دیگران بخود مشغول
 اگر تو سر و خرامان ز یا سیه نشینی
 برادران و عزیزان نصیحتم نکنید
 حذر کنید ز باران دیده سعدی
 که نیستم خبر از هر چه درد و عالم هست
 خلیل من همه بهتر است از دی بشکست
 در سر است نشاید بر آشنایان لبست
 من از کند تو تا زنده ام نخواهم جست
 بجای آنکه متعلق شد از هزار بهست
 اسیر حکم تو ام که تنم بخوابی جست
 کسی که خورده بودم بیاد داشت
 معاشیران زخمی عارفان ساقی هست
 چه فتنه که بخیزد میان اهل نشست
 که اختیار من از دست رفت و پیر است
 که قطره سیل شود چو بیکه گریه است
 خوش است نام تو برون ز من در رخ بود
 ازین سخن که نخواهند برد دست بدست

ہر کہ دلا کرام دیدار ز لوش آرام رفت
 یاد ہی رفت دماغ عشق بیدل شمیم
 ختم نماید بر فروز جلیست کہ در خانہ نافت
 مشعل کہ بر فروخت بر تو خور شمیم عشق
 حاروتی مجموع را در پس دیوار حسیب
 نگہ کہ ہم غم خویش با تو بہ آہم دے
 ہر کہ ہوا کی سخت یا بفراتی نسوخت
 ماقدم اندہ سر کنم در طلب دوستاں
 ہمت سحر حق عشق میں نکر دے ولیک
 پاسے فرو شد بکام عقل نہا کام رفت

اس فکر خندہ کہ پر لوش دہانے دارد
 بیتا شاہ درخت چمنش حاجت نیست
 کافراں از بہت بیجاں چہ سخت دارید
 ابرویش خم کمان یارہ دارید
 علت آگست کہ وقتے سنجے میگوید
 بخت آگست کہ وقتے کرس میزند
 آنکہ گشتی مرد اندر پے خوشوار کاوش
 نہ دل من کہ دل خلق جہانے دارد
 ہر کہ در خانہ چو تو سرور واسنے دارد
 بارے آں بہت پرستید کہ جانے دارد
 کس نہ بدیم کہ پیش تیر و کمانے دارد
 ورنہ معلوم نکشتے کہ دہانے دارد
 ورنہ مفہوم نکشتے کہ میانے دارد
 باکے گوئی کہ در دست عنانے دارد

عشق را غیبت کہ تا مرگ نیاید نرود ہر کہ بر چہرہ ازین داغ نشانے دارد
 سوادیا کشتی ازین موج بدر نتوان بُرد
 کہ نہ بحر لیت محبت کہ گرانے دارد

اے ساربان آہستہ راں کارام جاںم میرود
 واندل کہ با خود داشتیم باد ستانم میرود
 من ماندہ ام بھو راز و بیچارہ در کھڑا زو
 گونی کہ نیشی دورا زو در استخوانم میرود
 گفتیم بہ نیرنگ فسوں پہناں کتم راز دروں
 پہناں نمی ماند کہ خون بتا ستانم میرود
 بگذاشت یار سر کشتم بگذشت عیش ناخوشتم
 چوں مجھے پر آشتم کہ سر و خسانم میرود
 با ایں ہمہ بیداد او میں عید بے بنیاد او
 در سیمینہ دارم یاد او تا بر نہ بانم میرود
 گفتیم بگدگم تا ابل چوں خرفرو ماند بہ گل
 ویں نیز نتوانم کہ دل با کار و انم میرود
 محمل بدار اے ساربان تندی کن نا کارداں
 کہ عشق آں سرور داں گونی رواںم میرود

باز ای دیر چشم نشین ای دل فریب نازنین
 کاشوب فریاد از زمیں بر آسمانم می رود
 شب تا سحر که لغنوم داند ز کس می نشنوم
 ای راه بقاصد میروم ز کف غنا نم می رود
 صبر از وصال یار من برگشتن از دلدار من
 گر چه نباشد کار من هم کاره از انهم می رود
 در رفتن آں از بدن گویند هر نو عی سخن
 من خود بچشم خویش تن دیدم که جانم می رود
 سحر سی فغان از دست بالا لقی نبود ای یوفا
 طاقت نمی آرم جفا کاره از فغانم می رود

شب عاشقان بیدل چه شبی دراز باشد
 عجب است اگر تو انم که سفر کنم ز گویت
 ز محبت سخاوتهم که نظر کنم بر ویت
 که بشنم غنایت نظر بسا بسا که آن
 سخنی که نیست طاقت که ز خویش بشنم
 چه نماز باشد نما که تو در خیال باشی
 نه پیش قیاس کردم چو تو دوست میگردم
 تو بیا که اول شب در صبح باز باشد
 بکار و کبوتر که اسیر باز باشد
 که محبت صادق آلت که پاکباز باشد
 که تو کاس در وصال از منم باز باشد
 که ایام دوست گویم که محفل باز باشد
 تو صمیمی زاری که مرا نماز باشد
 که ثنا و حمد گویم و جفا و ناز باشد

نگرش چو یارینی غم دل گوئی سوری که شب وصال کوتاه سخن دراز باشد
قدی که بر گنجی بود قافه عهد یاران
اگر از بلا بنزسی قدم مجاز باشد

نظر خداست بینا ز سر هو انباشد
همه وقت عارفان را نظر است و دیگران را
بیشیم هیچ باید که نبات زنده گردد
اگر نبات سعادت است که زنده دل بگیرد
یکسنگی که ظلمت بنده دایره وجود است
تو خود آنکه دلم شهری که ز دوستان پیری
اگر اهل معرفت را چون آستخوان بپوشند
اگر تو فخر بریزی بقیامت نگیرم
نه رفیق مهر با نیست نه حریف مست بمان
تو در آئینه نظر کن که چه دلیلی و لیکن
و اگر به چنین حکایت نگرند که من و لیکن
سفر نیاز مند را ز سر خطا نباشد
نظر است معاف دارند و دوم روا نباشد
که جماد و مردگان را خبر از صبا نباشد
بحیاطه او فتادی که در فنا نباشد
نه کسی نفوذ باشد که در او صفا نباشد
مگر اندران ولایت که توئی وفا نباشد
چو دوش بهیج سختی خبر از وفا نباشد
که میان دوستان این که با جرات نباشد
که بر وزیر باران سپر بلا نباشد
چه تو خوشی نشینی نظرت با نباشد
چو معاملات نداری سخن آشتا نباشد

تو گمان ببر که سعادت ز جفا طول گردد
که گرش تو به جفا نیست بکشی جفا نباشد
گناه که سبب است

سر و سیمینا البصر امیر وی نیک بد عهدی که بے امیر وی
 کس بدین شوخی بر عنانی نرفت خود چینی یا به عدا امیر وی
 رو بے پنهان دارد از مردم پری تو بیری ای آشکارا امیر وی
 مگر تماشا میکنی در غوغا مگر که بخت زین تماشا امیر وی
 مینوازی، بنابره را یا میکشی بے نشینی یک نفس یا امیر وی
 اندر دهم با تو می آید و لیک خاکم که دست خود غا امیر وی
 ما خود اندر قید فرمان تویم تو کجا دیگر بغیا امیر وی
 جاں نخواهد بردن از تو هیچ دل شهر بگفتی بصیر امیر وی
 مگر قدم بر چشم من خواهی نهاد دیده برده می نهم تا امیر وی
 گر چه آرام از دل ما میرود هم چنین میرود که زیبا امیر وی
 دیده مستعدی و دل همراه نشست
 تا پنداری که تنها امیر وی

قصائد ظہیر قاریابی

سپیدہ دم چو شدم محرم سرے سرور
 بگوش بوش من آمدند از حضرت قدس
 جہاں ربا طراب است برگزیدہ سبیل
 بر آستان فساد دل منہ کہ جائے دگر
 گم تو بے خبری کا ندیس مقام ترا
 بگوش تا بسلامت بمائے برسی
 بہیں کہ چند نشیب فراند راہ است
 تر مسافت دور دور اند راہ است
 تو در میان گروہ غریب و مسکینی
 بہیں کہ تا شکست سیر و نت پوشیدہ است
 چہ بارہا است ز تو بر تن سوام و ہوام
 بدشت جانورے خامی خورد غافل
 کنار چنہ ضعیف بخون دل بتند
 ز کہ مرده کفن بر کشتی و در پوشی
 بدای طبع کہ دین خوش کنی ز فایت مرص
 بوقت صبح بود بچو روز معلومت

شنیدم آیت تو لوالی اللہ از لب محمد
 کہ اے خلاصہ تقدیر و زبدہ مقدر
 گماں مبر کہ بیک مشت گل شود و محمود
 بر اے نزہت تو بر کشتیہ اند قصور
 چہ دشمنان حسودند و دوستان غیور
 کہ راہ سخت نحو فست و نزلت بس دور
 بر آستان عدم تا بہ پیش گاہ نشور
 بدیں دور و زہا قامت چہ افشوی ضرور
 چناں مکن کہ بیکبارگی نشوند لغور
 چہ مایہ جانور انداز تو خستہ و رنجور
 چہ داغماست ز تو در دل و جوش و طہور
 تو تیزی کنی از بہر خلق اوساطور
 تو جمع آوری کیں اطلال است و کال سیفور
 میان اہل مرآت کہ دار و دت مخدور
 نشستہ متر و دو کہ قے کند ز بنہور
 کہ با کہ با خستہ عشق در شب دہجور

که مرد در تنق کبریا نیاید راه
 به باده دست میالای کال همه خولست
 دلی مرا جو گریبان گرفت حیدیه عشق
 بشد نه خاطر م اندیشه می و معشوق
 نه هر چه گفتم و کردم کنون پیشه کاف
 و در پیش تو که در غم کفیر دولت دین
 نه در حد لقیه فکیرش و زید باد غلط
 ز طول و عرض جهات کمال او صده
 نشسته در دل قشیم لوک سمیت او
 ز به دقایق لطف خفی جو جرم سرها
 صبر یکاک و در کشف مشکات جهان
 به زبیر دامن افلاک خلقت آن مجمر
 بگر و خطبه اسلام خفقت آن خندق
 سوے هر که جلالت ترا همان رهبر
 تو روے با علی که کرده که راست صبح
 ترا به جل بتین است به تمام چه باک
 چراغ بخت تو زان شمع بر فروخته اند
 نه مال جاه و تو زان حوض یافتست نا

نگردد که لشکر حرص و هوا کند مقهور
 که قطره قهر و چکی است از دلی انگور
 فشانده دامن بهمت ز خاک دین غرور
 برفت از سرم آواز بر لب و طنبور
 بجز دعا و شتای خدا یگان صندور
 که باد رایت عالیش تا ابد منصور
 نه به صحنه عیش نشسته گردنیور
 هند سان فلک محترف شده به قصور
 چنان که صولت می و طلسمیت مجبور
 ولیک گشته جو خورشید در جهان مشهور
 چنان که نغمه داود را داسه نه بود
 که گرد حبیب افق را پر از بخار بخور
 که می نیاید شمع بی برو و حال شعور
 نه در راه که اول کلیم را سوے طور
 بزیر سایه او گم شود بوقت ظهور
 اگر گشته شود ریشه سنین و شهرور
 که آفتاب جو پر وانه خواهد از وے نور
 که از ترشح او حاصل آمد دست بخور

فرست تو چو افگند لور در عالم
نماند در تن غیب هیچ سر مستور
همای همت تو که گسان گردون را
ز عجز و ضعف چو تیر شمرده بل مصفور
همیشه تان توان گرد و مهر دور فلک
ترا چه دور فلک باد غمنا محصور
صلح ملک و ملل بر عیانیت بینی
دوام دین و دول بر کفایت مقصور
در ملح ملک نصره الدین ابو بکر بن محمد و تهنیت شستن بر سر

سپیده دم چو زنده ابر خیمه در گلزار
گل از سر چو خلوت رود و بخت یار
ز اعتدال هوا حکم حب الود گیرد
اگر به لوک فلم صور تے کنند نگار
نواخته خار کنی از عیال نیست عجب
که تے سرو کارش بود جز با خاد
چو مال عیالست که گلهای می کنند رفتار
چرا به دست زدن خوش بر آمدت چار
چو مال عیالست که گلهای می کنند رفتار
عروس باغ گر جلوه میکند امروز
فرورغ آتش گل که دعا شوق دیدار
کلیمه از شاخ و رخت بلبیل را
در اند که ز زبان چو مسیح در گفتار
هنوز سر و سبی در تپاده است قهر
چون بنویس از غمیر این زیاشسته
هنوز آتشده سون ز بند هم آنداد
نهاد و نرگس و عنای خواب مستی سر
چو شادان خط سبزش بود میر و غنای
چو مال عیالست که گلهای می کنند رفتار
در و چنان که در آتش کمال فصل بهار
چو مال عیالست که گلهای می کنند رفتار
چو مال عیالست که گلهای می کنند رفتار

ز بس تر تم و الحانِ مطرباں دروے
 کسے گماں نہ برو در حکیم حضرت او
 زمانہ نعرہ تحسین زندہ جو محبت شاہ
 برسم خدمت و طاعت بجائے سر ہر نگاہ
 نشستہ خمر و روئے زمین لٹا لٹا سود
 خدا ایگان ملک زمانہ نصرت دین
 جہاں کشائے ابو بکر بن محمد آنکہ
 ز خاک مجلس ابو بوسے خارجی آید
 دریں جنین سر و وقتے کس آنچنان مجلس
 زمانہ تہمت بہ خدمت متی نہاد مرا
 کیسے کہ او نہود آگہ از عقیدہ من
 مرا چو فخر بعلم ست و آن علامت جہل
 مجال صبر کجا ماندم چو در حق من
 جہاں پناہ یا امروز در زمانہ توئی
 فلک زجاہ تو افراشت پشت بہشت
 زمانہ دست تو آید صامن اطلاق
 غبار مرکب آن کیمیای متبہرست
 کسیکے عز قبول تو یافت در عالم

ہمیشہ مغر فلک پر لوائے موسیقار
 کہ از جفا سے فلک ہمت بروئے آوار
 بگوش اور سد از لفظ راوی اشعار
 ملک صف زندہ برو گشت عین و لیسا
 فراز مسند شاہنشہی سلیمان وار
 کہ مہر و ماہ بفرمان او کنند ملاز
 بیگ پیادہ کند دفع صد ہزار ہوا
 چنان کہ نکلت عنبر ز طبلہ عطار
 باختیار نلارد تو ایں سخن بگزار
 کہ شد ز درگہ فرماں دہ جہاں بزار
 گر اس سخن شنو دباوش قند ناچار
 کنوں کجا برم ایں رنگ چوں کشم ایں غار
 زمانہ بر سر باطل نماید ایں انصرار
 کہ روز گاہ بہ عہد تو دارد انتظار
 ستم ز عدل تو آورد و روئے در دیوار
 ستارہ تیغ تو یافت قاطع اعمار
 کہ گشت سکہ خورشید از و تمام عیار
 بچشم تہمت و ہمت ملک سے بن خوا

قرار چوں نمودم در فراق حضرت تو
 ز صد سال که در باغ غریبشاندم
 زمانه تانده هر داد فضل و دانش من
 چه وقت عزالت و هنگام از روستا مرا
 هنوز پیش یکایم نبرده بر سر دوش
 هنوز از پس پشتم حاکم جودا
 سر از بساط شهنشسته چگونه بگیرم
 بدای خدا سے کہ ذرات آسمان زین
 بدای قدیم کہ در وقت اولیت او
 چو آسمان وزین را به انبیا بنواخت
 چو آدمی و پری را با هم بطواری کند
 چنان شرفت در اطوار عجب سر قدرد
 چنان نگاشت بر لوح عقل صورت علم
 چو خط صبح و شفق بست بر دو دانی
 بصالتی که بیاراست باغ فطرت را
 بیدرے کہ در اجزای خاک تعبیه کرد
 بدای جواد که چوں ابر بادوسته را
 بدای که کم که چوں باد خاکباری را

هنوز کار مرا چوں فلک نداده قرار
 یکے هنوز ز بختم نیاید ستاره بار
 چه گونه دست بدارم ز دامن زندهار
 ترا فیه دور تمتع ز گنبد دوار
 بجای غاشیه کیمخت ماه غاشیه دار
 نکر دیو بر سر شمشیر نیکی او ایثار
 لغو ذیالند بزارم از چنین سرکار
 بهین کنند بیایکی ذات او اقرار
 جہاں نبود و نبود از جہاں نیان آثار
 یکے ازین دو نداشت نقش از دستار
 بمآمد از دل هر یک هزار ناله زار
 کہ رہ تیافت در دو کم و فکر اعیار
 کہ خیر گشت در و دیدہ اولوا لا الہ الا
 ترا زوے شب و روز ایستاد چوں طیار
 بچسب قامت چوں سرور وے چوں گنگار
 دل خدا سے شناس و زبان شکر گزار
 و چو خورشید و ہر سالما یک ادوار
 کند بلبشر امداد و لطف در اسرار

بدای غفور که در یک نفس فرو شود
 بدای که گم گم گم گم گم گم گم گم
 بود دست حکمت او طے کن بحال وجود
 چو خطبه لمن الملک بر جہاں خواند
 بدای ز لائل ہیبت که در شبانگه عمر
 بدای بنیادی عزت که در سحر که شمر
 بیخفته های که است که از در یک جنب
 پیچیده بهای عنایت که در مقابل آن
 به گنج نامه حکمت که تیر تا ویش
 به مهر و ریح نبوت که آن و دولت را
 به نور صبح رسالت که در طلوع
 بدای سکینه عصمت که در خورشید
 بدای بهای سعادت که در رحمت ازلی
 بحریت قدیم صدق آن جهان و ازل
 به نور طلعت شمس که آسمان گشتاخ
 بجای بالین قدس که بر آفتاب اند
 بدای پلاک که گوهر قشای که در کتب شاه
 بدای تمدن و انبیا و نبوت و زمین پیکانی

هزار نامه عصیاں پاک استغفار
 شمارا کن نزد آن که در تاب و روز شمار
 نه از دیار نشان ماند و نه از دیار
 بروں بروند داغ جهانیاں پندار
 کنند مستی غفلت نفوس را بهشیار
 کنند خواب عدم کائنات را بهشیار
 در افکند ز بهشیار و امن اختیار
 به نیم ذره نه بشمار عبادت ابرار
 کسی نداند بیرون از عالم اسرار
 نه بود هیچ استیفاء چه احمد مختار
 که کرد عکس حبش جہاں پر از انوار
 به پرده داری پاک عنایت پرور غار
 فکر سایه او بر مہاجر و انصار
 که کس نبرد در ایشان سبق و پیش گار
 نظر بر و تواند گماشتن ز وقار
 دو سائبانی سپید و سیاه ایل و نوار
 لیسان شعله نافه است در میان سوار
 بدای کند سپهر افکن و سوار شکار

بحق این همه سوگند ها که از عظمت
 که چشم من بجا آن زباں شود روشن
 خدا یگانگه اگر کشف حال من بکنی
 درین راهم شرق و غرب نفرو ششم
 ز خدمت تو چه شاغل بودم بجا آن
 نصاب مایه من دانش است و میدانی
 ز حضرتت سبب غیبتم همین بود مست
 چه دعاها که ز حیرت من شست بر سینه
 هنوز در غم آن مانده ام که چون افتد
 اگر ز خوف و رجا در پیچ و خم زان است
 مرا شکایت بسیار و فکرا اند که هست
 میان عالم و جاهل تفاوت این قدر
 قدم نه دارم بیرون نمی رهم آخر
 بهر درین شناسی توئی که توئی تعلیم
 بسوی سدره ز من مرغ طاعتی نبرد
 دلازمی شود این ماجرا می تند رهم

بر آسمان و زمین جل آن بود و شدار
 که آستانه نشسته بستم بچهره غبار
 ز صدق هر چه بگویم یک بود ز هزار
 که خاک توده قافی ندارد این مقدار
 که ام دانش و تبار و کرام ملک و عقار
 که این مشاع ندارد و جسته دین یا نادر
 که بوده ام بدل آلوده و تن بیمار
 چه اشکها که ز چشم دیده بر رخسار
 ز موج حادثه کشتی عمر من بکنار
 که پائے بر گنجینه است و دست در دهم مار
 اگر خیمی ز غم دهم زان که و بسیار
 که این گشاده عذاب باشد آن گسسته بیمار
 بستم بگرد جهان گشته گیسوی پرکار
 بهر شب و خلیفه روح توئی غم بکنار
 که رفته نه برد از دعا و عادت و رفتار
 که اندک است خاطر کسی که اندک کار

ز بهر خسر و ازین بهر دعا منسب را کنم
 که باد تا ایند از چاه و غمر بخورد دار

در مدح مظفر الدین قزلباش ارسلان

شرح غم تو لذت شادی بجاں دهد
 طاموس جاں بجلوه در آید ز خمی
 شمعیت چهره تو کس هر شب ز نورش
 خلق ز پر تو چو پروانه سوختند
 زلفت بجادونی بزرگوار هست
 همنده و نندیده ام که چو ترکان جگه
 جز زلفت و چهره تو ندیدم که هیچ کس
 مقبل کس بود که ز نورش عارضت
 گرد رخم بخندی بمن منہ سپاس
 وقت است اگر لب تو برسم مزوری
 نایم و آب دیده که سقائے کوئے دوست
 آن بخت که که عاشق بر جور قوتی
 و آن طاقت از کجا که صلای ز درد دل
 فریاد من ز طایم گرد دل گذشت نیست
 نه کرسی فلک نه داند لیش ز پیچائی
 در موی من که چون دم روح القاتلند

ذکلب تو طعم شکر در دهان دهد
 چون طوطی لببت بحدیثی زبان دهد
 پروانه ضیایم آسمان دهد
 کس نیست که حقیقت رویت نشان دهد
 وانکه بچشم و ابرو نامهربان دهد
 هر چه بر آید مثل بدست بدیر و کمال دهد
 خورشید از ظلمات شب سائبان دهد
 بجز آن تابانی زلفت اماں دهد
 کین خاصیت ہی تجوین محفول دهد
 بیمار عشق را شکر دنا رواں دهد
 صدر مشک ازین متاع سبکبای نال دهد
 بایں دل ضعیف و تن ناتوان دهد
 در بارگاه خسرو خسرو نشان دهد
 امکان آن که رحمت آن استال دهد
 تالو سه بر رکاب قزلباش ارسلان دهد
 نصرت هائے رایت او را رواں دهد

تیغش ز کلمہ سر بے مغر و دشمنان
 بیرون ز کائنات پر و صندھن ارسال
 در برگ ریز عمر عدو صیر اجل
 اطراف باغ محرکہ را تیغ آبدار
 تر دامنش دشمنش از روئے خاصیت
 راہ نکات بسندہ شود بہ عدو چنان کہ
 ہر برگ را نی کہ کند خصم او بہ عمر
 لے خصم دے کہ حفظ تو بہ گام اہتمام
 ہر جا کہ راہت از درتدبیر در شود
 پیوستہ چرخ و اخیر بخت تو تو جوان
 فرہماے سلطنت آں را بود بخت
 ہر آہنہ کہ بر سر چپے کنند راست
 اعجاز موسوی نبود ہر کجا کہ
 صد تر ازین جہاں گذرد تا زام ملک
 در زرم رستی تو در زرم حاشی
 یا بجز بر زنی چو بہ پیش قبح نہد
 ہر کو چو تیغ با تو زبان آوری کند
 در گرد باز گاہ تو کیواں شب یتاق

نسیرین چرخ را چو ہمہ استخوان دہد
 سیمرخ ہمہ تازہ جنانش نشان دہد
 نوروز را طبیعت فصل خزاں دہد
 از خون کشتہ رنگ گل ابرخاں دہد
 رنگ از بیرون چو جوشن و بگستوان دہد
 مرگ از حد عثمان بر و کشتاں دہد
 بازویش وقت حملہ بگردد گر آں دہد
 گوگرد را ز صولت آتش آماں دہد
 تقدیر بر و سادہ گلش مکاں دہد
 آں بہ کہ پیر تو بہت خود با جوان دہد
 کس حکم تو بسایہ چتر آسماں دہد
 چوں سحر تو چگونہ قرار جہاں دہد
 چو بے شعیب وار بدست سناں دہد
 اقبال در کف تو چو صا جقراں دہد
 گردوں ترا عنان و قبح ہر آں دہد
 وز مر کیں کشی چو بدست عنان دہد
 قدرت چو آب او بہ زبان سناں دہد
 تار و زہر بر قدم پا سپاں دہد

مشاها خلایق از تو عزیز و تو نگرند
 در تویم سز که بدست هواں دهد
 پوشیده نه مهره جاش نه لب و شتری
 محتاج خرقه ایست که در طلیان دهد
 در عهد یون تو شایسته که فضل و محاب
 دستور چرخ را بیت در یاد کال دهد
 بشاید که بعد خدمت بی ساله در عراق
 ناختم هنوز خسر و ناخند راں دهد
 تا آسمان چو کسوت شب را بدو نگرند
 گاه از شباب سوزن و گاه لیمان دهد
 بادا چنان که کسوت غیر ترا قضا
 یک سر طراز ملکیت جادوان دهد

در مدح اتابک اعظم ابوبکر بن محمد

در تعزیت عمید

چون پیر زمین طلیعه شب گشت افکار
 آفاق ساخت کسوت همایان شمار
 پدید آمد از کزانه میدان آسمان
 شکلی بهال بچول سرچوگان شهریار
 دیدیم نه به بخت نه به یس تشنه لایزال
 نوبت نیست که زیا القلم کرده نگار
 در سینه ملک چو لوله دریا و ماه و قمر
 بماند کشتی که ز دریا کند گزارد
 یا به مثال ماهی یوش میان آب
 در هم گشت در کشتی زان که کرده از کتار
 یا به لیل و نهار آینه بیرون زطن خویست
 افتاده بگردد دریا بیخفت و زار
 در شرف خلایق همانست هر روزان
 قویش در نظاره و تشنگی در انتظار
 زان با نره و جگر خلوت شده دایم
 گفتیم که دست ز پیوسته الطاف است که نگار

باز این بقیهش بواجوب شکل نداشت
 آن شاهد از کجاست که این چرخ شش چشم
 گردون بازوئی که در دست این طراز
 گرجم کوکب است چراش چنین دقا
 گفت ای پسر شرفی ازین جمله بیخ نیست
 نعل سهند شاه جهان است کاسمان
 گفتم که از مدافع ذات مبارکش
 بر عادت که یگان در دامنم نهاد
 تاز و دهر تهنیت عید بی دروغ
 شاه جهان اتا بابک اعظم که گذش
 بوبکر بن محمد بن یحیی که که هست
 آن بحر حکمت که زاهد فیض او
 دال قطب منارت که سپهر ستاره را
 چون مشتبه نشود جهت کعبه نجات
 آن را که قرقر بیت او عزیز کرد
 و آن را که از حدیقه لطفش گل شکفت
 بایه خمر و سکه بایه قواز و سکه مایه
 آنکس که یکدم از عیانت مست شد

که کارگاه غیبی که در آستانه
 از گوش او برین کشید این لفظ گشود
 گیتی از ساعده یکدیگر دست این سواد
 و یکدیگر است چراش چنین نهاده
 دانی که جلالت با تو یو یکم با حق صانع
 همراه بر سرش نهد از پر افتخار
 روزی بگوست تا بودم از تو یادگار
 در چه چنین که بی غیور از شما بود
 بر آستانه خمر و گیتی که نم نشاد
 اسلام از حادثه جفایست آتوار
 چون آفتاب قاهر و چون چرخ کائنات
 در آنم غرق نعمت او هست از نگاه
 همواره که در مرکز حکمش بود مدار
 جز نعمت در گش نه کند عقل اختیار
 اجرام آسمان نتواند که در خواب
 دوران روزگار سیاه و سواد خوار
 هر دم به استین که لم یسترد غبار
 تا نفع صورتش ز محبت نهار

بختیار پائے جہم کہ پیش از تو کس ندید
 بکشاے دست و دم کہ کس را نیوفاد
 گیتی بہر وجود تو خاکے ست بے محک
 پیش از طلوع کو کب عدل تو آسماں
 در سلک و ہر بود شبہ ہمسر گھر
 زان لحظہ باز کار جہاں نظام یافت
 تا روزگار خطبہ اقبال تو بخواند
 در حسب حال خود سخن چندی داشت
 کاسے آفتاب ملک ز ما فدا نگیر
 تا از برائے نظم ممالک دریں جہاں
 دوران دولت تو کہ نظم جہاں از دست
 کس را درون پردہ تقدیر نیست باد
 بادا چو نظم من ابد الدہر یا کد باد
 ملک تو ہرچہ تخت فردوس بے زوال
 عمر تو ہرچہ مدت افلاک بے شمار

قصائد سعدی

فی صفتہ الکریم

بایداواں که تفاوت نکند لیل و نهار
 صوفی از همه و همه گویم بزن در گلزار
 کوه و دریا و درختان همه در تسبیح اند
 بلبلان وقت گل آمد که برالنار شوق
 آفرینش همه تنبیه خداوند دست
 این همه نقش عجب بر در و دیوار وجود
 خبرت هست که مرغان چمن میگوند
 سر که امروند بنید اثر قدرت او
 تا که آخر چو بنفشه غفلت در پیش
 که تواند که در پیوه رنگین از چوب
 وقت آنست که داماگل از حجله غیب
 آدمی زاده اگر در طرب آید چه عجب
 باش تا غنچه سیراب دهن باز کند
 فردگی که گل از غنچه پروری آید
 باد کیس و عروسان چمن شانه کند
 خوش بود دامن صحرای تماشا به بهار
 وقت آن نیست که در خانه نشینی بریار
 نه همه مستحان فهم کنند این اسرار
 نه کم از بلبل مستی تو بیال اسه پیشیار
 دل ندارد که ندارد سجدا و ندا قرار
 هر که حکمت نکند نقش بود بر دیوار
 کاخر اسه خفته سر از بالش غفلت بر دار
 غالب آنست که فراموش نه بیند دیار
 حیث باشد که تو در خوابی بود کس بریار
 یا که فاند که بر آرد گل حذر برگ از خار
 بدر آید که درختان همه گرد و دانه نثار
 سر و دریاغ بر قصص آمده و بیهوده خار
 بایداواں چو سرنافه که هوای تبار
 صدمه نزار آنچه ریزد نعره و سان بهار
 بوسه نسرين و قمر نقل بر در و در اقطار

ژاله برالہ فرود آمدن ہنگام سحر
باد لہو سے سخن آفرود گل و سنبھل و بید
خیزی و خطمی و نیلو فر و استایا افروز
اخوان رنجتہ بر در گہ صفر اسے چین
ایں ہروز اول آتنا جہان افروز نیست
شاخ و خضر و شیرہ باغندہ ہنوز
عقل بجان شود اہ خوشہ تدبیر عجب
بند اسے رطب از نخل فرود آفرزند
تاتہ تاریک شود سایہ انبوہ و حجت
سید را ہر طرفے دادہ طبیعت رنگے
شکل امرود کو گوی کہ شیرینی لطف
حشو انجیر ہو چلو اگر مصالح کہ ہے
اک در پاسے تربیج و شرادام روان
گو نظر باز کن و خلعت نایب
یاک و بے عیب خدائی کہ تقدیر عزت
یا دشاہی نہ بدستور کند یا بخور
چشمہ سبک بموں آندہ بال اتجا
گرچہ بسیار بگفتیم دیں باب سخن

است چوں عارض گلہ سے عرق کر دیا
در وکان بچہ رونق بکشا ید عطار
نقشہ اسے کہ در او خیرہ سما نیا لہصار
ہجنا نست کہ بر تختہ دینا دینا نہ
باش تاخیر نہ دولت نسیان و ایاد
باش تا حالہ گردند بالوان شاد
و ہم عاجز شود از حقہ یاقوت انار
نقش بندان قضا و قدر شیریں کار
زیر بر برگ چراغے بہند از گلنار
ہم بدانگونہ کہ گلگونہ کند رونے نگار
کوہہ چند نہایت معلق بر بار
حب خستہ اش کند در غسل شہد کار
ہچو دزد بر درختان بہشتی انہار
ایکہ باور کن فی الشجر الا خضر نار
ماہ و خورشید سحر کن و لیل و نہار
نقش بندی پیشتر کن کنہ یاز نگار
انگیں از گیس نخل و دراز در پابار
ازد کے پیش گفتیم ہنوز از بسیار

تا قیامت سخن اندر کم و رحمت او
 آن که باشد که بندد کم طاعت او
 لغتت بار خدا یا ز عدد بیرون است
 این همه پرده که بر کرده ما پیوستی
 تا امید از در لطف تو گشاید رخت
 فعلها مکن که ز نادیدی و نیستدیدی
 سعاد یا راست رواں گشته سعادت چند
 حیث از عمر گمراهی که در او بر رفت
 درد پنهان جو گویم که خداوند منی
 فی الموعظة والنصیحة

که مال تالاب گورست و بعد از آن مال
 تو خواهی از ختم پند گیر و خواه ملال
 جو گوش هوش نباشد چه سود من مقال
 بگوش مردم نادان و آب و درغ بال
 که هست صورت دیوار را همین مثال
 که اعتماد کند بر دند بر جهان عقاب
 و گر لقمه حیا خرد سبکت که سفال
 که پشت مار نقشست و زهر او قتال
 تو انگری نه بالاست پیش اهل کمال
 من آنچه شرط بلاغست با تو میگفم
 محل قابل و آنکه نصیحت قابل
 نصیحت همه عالم جو باد و نفسست
 بچشم و گوش و دهان آدمی نباشد شخص
 دل اے حکیم درین مجرب بلاک مبتد
 چنان بلطف آهی پرورد که مفراید
 مکن بچشم ارادت نگاه در دنیا

بحر عاریتی هیچ اعتماد مکن
 برفت عمر و نه فایم بشرط احوال
 کنول که غنبت خیرست و نه طاعت
 زمان تو به و غلظت وقت بیداری
 وصال حضرت جان آفرین مبارکباد
 بنزد یار گنه گام به نمی گسیرم
 چنان شده هست که دیگر امید خیر نماند
 نه آفتاب وجود ضعیف انسان را
 که نفس هوای می بوید به نفس
 چنان شدم که با انگشت بنمایزم
 بزرگ دارم دریا با بحق مردانی
 مبارزان طریقت که نفس بشکستند
 یقین یقین که یا کفنی و الاعلان
 مراد نفس نداشتند ازین سرافراز
 قضا خوردند و طاعت کشند و خوش بای
 به تیر سینه این دوستان علی التفصیل
 در پی نمی بودم و چاره نمیب مانم
 مرال صحبت نیکان امید بسیار است

که بخیزد و گم میرود باستجبال
 برستی که بیازی برفت چندین سال
 درین روز جوانی که صرف شد به جمال
 برآمد دست دعا و درون خاک جمال
 که دیدم و در فراق افتد اندرین احوال
 که زید یار با هستی زود و جمال
 مگر اجف و خاوند منعم متعال
 که آفتاب فلک را ضرورت زوال
 که دست بچون دانه نه بگریز اشت زبال
 نماز شام که بهیام میروم چه حال
 که عارفان جمیلند و عاشقان جمال
 بزور باز و سستی تقوی و طرب و جمال
 لیستون که با نوری و الاصال
 که صبر پیش گرفته تا وقت محال
 شب فراق با مید باد و وصال
 که دستگیری و رحمت کنی علی الاجمال
 بجز محبت مردان مستقیم احوال
 که مایه داران رحمت کنند به لطال

نظر کنند به بیچارگان صفت نوال
 ز بهر آن که نه امروز میکنند انصاف
 از آستان مرتبی کار و نه اطفال
 سوال نیز چه حاجت که عالمست بجان
 چه آید از صفای کیم و اندر جمال
 که آسمان و زمین برینافتند و جمال
 بشیر کن که همین است غایت آمال
 نمی برد آشیاقیاس و دوهم و خیال
 که در هم مشغول است از سر دقات جلال
 و الموا عظم

در ولایت اختیار کنی بر تو انگری
 تو نیز با گدای محلت برابری
 نوبت بدیگری بگذاری و بگذاری
 با کس بستر نمی برد و در عهد شوی هری
 این جرم خاک را که تو امر ندی بگری
 دیگر که چشم داد و ده و مهر مادی
 دل می برد با غالیه اند و چادری
 در چه فکند غمره خندان بسامری

بود که صمد نشینان بارگاه قبول
 تو نیست ز انعام دائم الموقوف
 همیشه در کشش بوده ایم و در کش
 سوال نیست مگر بر خیزانه کش
 من آن ظالم بودم که هم تو فرمودی
 مرا تحت بیاری چگونه دست دهم
 ختام عمر خدایا افضل و محترم خویش
 شناسی حضرت عزت نیست و انتم گفت
 بر آستان عبادت و قوت کن سحر می
 فی النصائح

ای نفس اگر بدیده تحقیق بگری
 ای پادشاه وقت چه وقت فرایند
 گریخ نوبت بدر قصر میزنند
 دنیا ز من است عشو ده و لستان و لیک
 آهسته نه که بر سر بسیار مردم است
 آهستی که این همه فرزند ز دوست
 این غفل روی بسته کوه نظر فریب
 باروت را که خلق بهمان سحر اند و بر ند

مردی گماں مبر کہ بسیر شجہ است و زور
 با شیر مردیت سگ ابلیس صید کرد
 ہمیشہ را تا نمی کندت پیروی نفس
 سر در سر ہوا و ہوس کردہ و باز
 و تیا بدیں خریدنت از بے بصارتست
 تا جان معرفت نکند ز ندات شخص
 بس آدمی کہ دیو پرستی غلام اوست
 گمہ قار خود بردانی قرابت فزونی شود
 چندت نیاز و آزدواند بتر و بحر
 بیدارست قطره کہ بقیعت کجا رسد
 مگر گمیا سے دولت جادیت آندوست
 اے مرغ پاے بسته یارم ہوائے نفس
 باز سفید روضہ آنسی چہ فائدہ
 بچوں کویم بد خبر فکل سایہ بخراب
 اس راہ دوزخ است کہ ابلیس میرود
 در صحبت رفیق بد آموز و بچناں
 رایے بسوئے عاقبت خیر میرود
 گوشت حدیث میشنود ہوش بے خبر

بانفس اگر برائی دائم کہ شاطری
 اے بے ہنر بمیر کہ انگہ بہ کستری
 در وطن کہ سود ندارد دشناموری
 در کار آخرت کنی اندیشہ سرسری
 اے بد معاملت بہمہ پیچ بختری
 نزدیک عارفان بچو حیوان محقری
 در صورتش نماید زیبا تر از پرسی
 نیکو تراد باش کہ پاکیزہ جوہری
 بشناس قدر خلیش کہ دیباے گہری
 لیکن چو پرورش بورت دانہ دُری
 بشناس قدر خلیش کہ گوگرد احمری
 کے بر ہوائے عالم روحانیاں پری
 کاند طلب چو بال بریدہ کیوتری
 در اوج سمدہ کوش کہ فرخندہ طائی
 بیدار باش تا پئے اوراہ نسپری
 کاند کند دشمن آہمیختہ خجری
 رایے بسوئے باویہ اکنون محترمی
 در حلقہ بصورت و چون حلقہ بردری

چوں کبر کردی از همه دقباں فروتری
 گم در عمل نکوشی نادان مقصوری
 با علم اگر عمل نکنی شاخ بے بری
 وز جہاں جاہ در طلب علم دیگری
 در نہ دوی بصورت انسان صورتی
 چشم از بر آسے آن بود آخر کہ بنگری
 بہر نکتہ را ہزار دلائل بیادری
 گر غلطے نکوئی و غدرے نیادری
 ہر شوی کہ وہ را بہر دزیب و فتری
 تو بے ہنر کجا رہی از نفس پروری
 عارف ہذا نشو نہ بدلق قلندری
 اگر بہتری بحال یہ کہ ہر برابری
 کون خیر شمارد اگر گاؤں غنبری
 ایں ہر دو قرن اگر گہفتی سکندری
 تا در زمانے خالق پیچوں بسربری
 لیکن جہ علم نہ کہ بخواب خوش اندری
 بارے نہ تنگائے یاد نادری
 از سر بہ غرور کیا فی و سروری

دعویٰ مکن کہ بہر ترم از دیگران با علم
 از من گوئے عالم تفسیر گوئے را
 یار درخت علم نہ انعم فکر عمل
 از حدیث کے بجائے نیاوردہ شرط علم
 علم آدمیت است و جہاں مردی و ادب
 ہر علم را کہ کار بندری چہ فائدہ
 امر و نکرہ بفصاحت کہ در حدیث
 فردا فصیح باشی در وقت حساب
 در صد ہزار غدر بگویی گناہ را
 مردان لہجی و در پنج بجائے رسیدہ اند
 ترک ہواست وادی دریائے معرفت
 دو کم نہ خویشیست بقمارت نظر مکن
 در بے ہنر بحال کتی فخر بہ حکیم
 فرمان بر خدا و گہبان خلق باش
 عمرے کہ میرود بہمہ حال جب در کن
 مرگ اینک از وہاں نہ ہانت پیچ پیچ
 فارغ نشدے بقراحتی و کام دل
 بارے گرت بگورہ عزیزان گذر بود

گمانجا بدست و اقبال بینی خلیل وار
 فرق عزیز به لوسه نازک براده تن
 تسلیم نشو که اهل تمیزی که عارفان
 فرزند بنده الیت خدا را غمش بخور
 گو مقبل است گنج سعادت براسه دست
 پیش از من و تو بر رخ چاهنا کشیده اند
 آنرا که طوق مقبل اند را زل خدا سے
 ز مناره بنامین پدرانه ست گمشوار
 ننگ از فقیر بخت و انجیر عار از آنکه
 دامن کش ز صحبت ایشان که در بهشت
 روسته زمین لطافت ایشان منور است
 در بارگاه خاطر سعدی خرام اگر
 که که خیال در سرم آید که این منم
 باز من نفس فرود و دانه بول اهل فضل
 شرم آید از بااعت بقیتم و نیک

در هم شکسته صورت به تائے اندری
 مسکین بخت بالشی و خاک بستی
 بر دنگ عافیت از گنج صابری
 تو کیستی که به ز خدا بنده پروری
 و در بدست رنج زیادت چه میردی
 طفراسه شکفتی و نیل بد اشتی
 رفتی که چون بکشند گل مدینه
 بیگانه می مورز که در دین بر ابروی
 در وقت مرگ اشعث و در گواغبری
 دامن کشان سندی و خضرند و عبقری
 چون آسمان بنهره و غرید و مشتري
 نواهی زیاد شاه سخن داد شاعری
 ملک با چشم گرفته به تیغ سخنوری
 پاکت موسوی چه زنده سحر سامری
 در شهر آگینه فروش است و چه بری

قصائد حکیم مزاج حبیب قاسمی

در مع حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام والثناء

بگردول تیره ایست با ابروان برشته دنیا
چو ابر خیزد و گوهر بریند و گوهر بریند و گوهر بریند
شده گفتی بهم چیره بمنفش عین سودا
یا شکب دیدم و امق برناب طرہ عودا
برول میسر میسر سودا و دول میسر سودا
چو در بر مطرب ندان ز شکر نشا و سبها
ندیدم بس و در اسفند زمستی خیره بر خارا
چو شاه مصر و ندان چو باه چرخ در ظلم
دیانتش گم زمین شده در کام اندر دما
ز بس با ایل از ان ناله بطرف گلشن مجرا
کشیده از طرف باطل لبخام سحر کل آوا
ز بس الماس پاشیده سبارغ اندک ایضا
وز در شکب گارستان زمین اندک ایضا
چمن ز غرق پیرایه چو گلشن سارایه عینا
بگردول تیره ایست با ابروان برشته دنیا
چو ابر خیزد و گوهر بریند و گوهر بریند و گوهر بریند
شده گفتی بهم چیره بمنفش عین سودا
یا شکب دیدم و امق برناب طرہ عودا
برول میسر میسر سودا و دول میسر سودا
چو در بر مطرب ندان ز شکر نشا و سبها
ندیدم بس و در اسفند زمستی خیره بر خارا
چو شاه مصر و ندان چو باه چرخ در ظلم
دیانتش گم زمین شده در کام اندر دما
ز بس با ایل از ان ناله بطرف گلشن مجرا
کشیده از طرف باطل لبخام سحر کل آوا
ز بس الماس پاشیده سبارغ اندک ایضا
وز در شکب گارستان زمین اندک ایضا
چمن ز غرق پیرایه چو گلشن سارایه عینا

ز بیش مرغ جان پرتو سمش زهر بادد
 غرو شدیم دم از گردن بد پوشد بر تن ما تو
 نشاندر چین ز راه دماند از دمن لاله
 کنوں از فیض او بستان نماید لعل و یخا
 چمن از سرود سینگر مال خلج و کشمش
 ز بس گلهاست گوناگون چمن چمن گلگون
 ز بس خوبان فرخ رخ گستاخ غیر شمع
 ز بس لاله ز بس نسریں ز بس چین شکس
 گل از باد فداں لندان زان شکفتن از ادا
 ز قشر لاله و سوسن ز نور و نور و نستردن
 چوں در باغی چو درستان اندر مونا زده
 ن کوئی اهل یک شور برهنه یا بر تنه سر

به جواد چوں از دها غرد ویا چوں در کشتا کوا
 ز سنبل کسوت اکسوی ز لاله خلعت دیبا
 چنان از دل کشتا لاله که سید زوقت اسما
 بر نگاہ چهره غلمان بهوئے طره جورا
 دمن از لاله و غیر حرا ز تربت و لیسا
 تو کوئی فرش سقا حلق صبا کستور و دریا
 همه چوں فوش دریا رخ همه چوں دریا
 ز بوسه آن رنگ این بهواد کش زمین لبیا
 بے نمود شکفت از زان کسا و غنبر سارا
 دمن چوں بودی اکین چمن چوں سینه سینا
 ز یک سوز لاله لعلهای ز یک سوز گس شهلا
 چکان و خشک سال اندر باغی اسبقا

در مدح امیر کبیر میرزا تقی خان حشمت الله گویه

نسیم خلد میوز و گمز جو سارها
 و از خاک و شترتاد مید بهتر کشتها
 چنگ بستان چنگا بنای هشت و نگها
 که بوسه مشک مید به هواست مرغزارها
 چه کشتهها بهشتها نه ده نه صد هزارها
 چکا و کلنگها نمرد و با هزارها

ز ناله و غوغای فاخته دو صد اصول ساخته
 ز خاک رسته لاله ای جو بستدین پیاله با
 نگنده اندام که کشیده اند ز فرمه
 نسیم رو ضنه ارم حمید بخیزد بیدم
 بهار با بنفشه با شقایق شکوفه با
 زهر کمرانه مستها پیا لاله با بستها
 ز دینش سخا بهار بر آهوا حبا بهار
 فراز سر دستان شسته اند قمریاں
 نگنده اند غنچه دو صد هزار سیکه له
 در نه تاسے بار و در چو آشتیان بار بهر
 تما کیش شمالشان سخا بهار حالشان
 درین بهار اندیش که شسته خاک غمخیز
 رفیق خوشنقش خوشنقش لب شقیق رو
 بطره کرده تعبیه هزار طبله خالیه
 مچ دو بهفت سال او سودا دیده خال او
 دو کوزه شهید لبش دو چهره آتشش
 شکیل شمن چهر او و چشمش بهر او
 چو گوشت که دوش چو باز و بزمه شکر او

ترا ناله و غوغای جو زیر و بسمتار با
 برگ لاله ترا لاله چو در شفق ستار با
 بشاخ سروین همه چو یکبار چو سار با
 ز لب و دیده پیش هم بطرف جو یار با
 شامها آغشته با ارا که عرار با
 ز مغر چه پستها نشانده می حمار با
 چو چو که نقره آبهار وای در کبشار با
 چو مفریان لغز خوان بهر مردین منار با
 بشاخ گل سپه گل بهر رخ افشار با
 همی ز لیش یکدیگر کشیده صدف قطار با
 بهر لشان عقالشان و چشمشان بهار با
 زمین را بده قتل و دین نگار به از گار با
 رفیق دل رفیق موی و ز مشک تار با
 بزمه بسته عایه بزمه ذوالفقار با
 شگفته از جمال او بهشته بهار با
 نهفته زلف چو شیش بسا با تار با
 بهر دست مهر او بندید با عقاب با
 بجزه آمدند و لب ز لب گسار با

بکف بط زرخ سے کہ گزند و چکدہ بینی
 بھی ز بند بند و بربوں بہر شکر رہا
 دوندہ درد داغ و سرخندہ درد دل و جگر
 چنانکہ بہر ہند و شر بخشک لیشہ خار رہا
 مرا عشقہ گفت ہوا تر است پیچ میل سے
 بگفتش زیادگی بخش ہی بیار رہا

مستقل در ماسح ناصر الدین شاہ قاجار اداہم اللہ اقبالہ

بنفشہ رستہ اندر میں لطیف ہو گیا رہا
 ویا گستہ حور عین زلف خویش تار رہا
 ز سنگ اگر زیدہ چنان بندہ رہا
 ببر گامے لالہ میں میان لالہ تار رہا

کہ بول شرار می جہاز سنگ کو ہوا رہا
 نہ انم ازہ کو کی شکوہ فدائے چہ پیر شد
 بخورد شیر عافیتش پیرانہ گ شیر شد
 گمان برہم کہ ہجو من بدام غم اسیر شد
 نہ با قلندہ و میرش چہ خوب و شگیر شد
 پیچہ چیل بر ندول ز عاشقان نگار رہا

دریں بہار ہر کسے ہوا سے راغ دار رہا
 بیاد باغ طلعت خیال باغ دار رہا
 بیزہ شب ز باہم سے بکفت بہ راغ دار رہا
 ہمیں دل من سنت لیس کہ دروغ دار رہا
 بگر چو لالہ پند خویش ز عشق کلند رہا

بہار را چہ می کنم چہ نشیند ہر بہار من
 کتارہ کہ دم از بہار چو او شد از کلام من
 خوشا و خرم کہ دے کہ بود یا پیا من
 دوزخ مشکبار را چہ چشم اشکبار من
 چو چشمہ کہ اندر روشن کنندہ مار رہا

خوارال مشکبوسے من نہ من خطا میری
بتفشہ بوسے من چہ اگر میری
نشاط سیدہ بروہ بساط کینہ میری

بسیار لعل آشتی بس استغیر و بار
اصلی کنایم از دینی کنار کن
و یا چو سحر زلفه خویش بار کن
برو برو صد گمہ و زلال پس آفتاب کن

که سخت عاجز آید من در رخ انتظار با
نه دلبسته که بفرخش پیاد او نظر کنم
نه بیدارم که یکدش ز حال خود خبر کنم
نه طبع را فراغت که تن دهم بکار با

کست نیر سدم خبر کهستم چه کاره ام
نه خادم مساجدم نه نمودن مناره ام
نه کد خرا که خوشحال نه حال و باره ام
بهرشت را چیزی کنم بیا بهشت من کوئی
بکن هر آنچه می کنی که سرافراشت من کوئی
بدل نه غایتی من که در سرافراشت من کوئی

نهفته در خون من چو لودها بستاند
چون زخمه لبست عقیق ز اسب من شود
سمن چو سنگ و زخمت بجان و دل من شود
چون زخمه لبست پیرانگی و سمن شود
از آنکه شکر و چو تپنگار سے این نگار با

بیش شکریں لبست چہم زندہ طرزدا
کہ بالیت طرزدا بختلے سیر زدا
خیال عشق روئے آگر زین بور زدا
اسیر دست ہمی بہو سدت قدم لبان خاکسار

بہشت دو ہفت سال من مراے دو سالہ وہ
ز چشم غمش میں فشان زحل فوہیالہ وہ
ننگار الہ چہر من سے بڑا کس لالہ وہ
زہر نقل کدہ سے ہر ابلب جو الہ وہ

کہ وہ حبیب است نفس دے بڑا سے سیکسار
چو نہ پہل کتاب را سہم کہ ہر دہ من نیستم
شکر کیم آشکارہ کہ ہر دہ من نیستم
نہال را چہی کیم کہ نہ لای غش نیستم
بجفا گشت عمر خود کم اندہ من نیستم

کہ منع جانہ کند ہی ز کشت زار ہا
من الہ شکر بخیم لبان کس میخورم
بیار گاہ تمہیں بہنم طوس میخورم
پیار کہ ہاے دہنی علی الہ کس میخورم
نہ جو کیم کہ خود کم ہر کس کو کسنا
چو سال تازہ ہی شاد ہے فکے دہنم
دل بجا دے ہر کس کہ کیم دہنم

خبر الہ چہر الہ کس من سے دیکم دہنم
پیار الہا واما نہ زندہ سیم دہنم
چہ خوش بہنا زو انتم گدشت روزگار ہا

کندوں ہم از غیلم ز دل نفس نمی کشم
نفاں ز جو نہشتی ہر ادس نمی کشم
کشدیم از چہ پیش زین زین پس نمی کشم
مگر یہ یاد کہ ہر کیم رہا زندہ افقتار

فضائل جمیل توبه دهر که بنگرد و بود کارشایسته را دگر بهیچ نشمرد
چو زنده آفتاب را بچشم در نیامرد به نعمت وجود تو نیست و نیست بگذرد

ای زو جل و شایسته بجز و اش بسیار با
ز بهر آنکه نفس ترا بجان شناسم بر استیلا و عمل خود بخود نشین دعا کنم
زیادت با ودانه را نماند از خدا کنم که تا ترا بجان و دل شنا بجز ما کنم
ز گوهر شناسی خود فرستفت نشان را بهیچ

چه بگویم ز مردمان که اصل جرد می توئی چه صوفیام ز این آس که صوفی آدمی توئی
جهان را بهشت جاودان توئی بجان عمر رسیدگان بهار سبزی توئی
ای فشانده از من ببرد و زن نشان ما

قصیدہ غالب

عید است و نشاط و طرب ز منہ عام است
 یاد از جہت بزم شہ آید بگر امروز
 بر وندہ فردا جہنم دل کہ ز دیروز
 طوبی ایہم غالب است کہ از جاکے نہ جذب
 پیدا است کہ ساقی کہ بود ویر خال را
 ز نقش نگار نگاہیں شیفہ بتیاسے
 دے تو بیتی شاہ کہ شاہم بلی کوشت
 کوئی در مجال رفتہ نہ بشکیر و دریں راہ
 از فرخی عید و تماشا سے مر عید
 مگر خلیق یا نگشت نہایت نہ تو
 ہر شب غم آں بود کہ یوں صبح زندم
 امشب جہ غم از صبح کہ در انجن با
 عید است و صلائی خورد تو شہاں
 از روزہ اگر کہ فتنہ بادہ دو انیسر
 نے نوش و میندیش کن شرم کہ در شہر
 نے نوش گنہ برین اگر بادہ مراست
 کہ بوسہ کل و بادہ فرج بخشش نہایت
 در حلقہ و میہ و شکن طرکہ لازم است
 اینجا سخن از ساقی طارک و غنیمت
 ہر چندین از رشک گویم کہ چہ نام است
 گر سبیل فردوس خفیں غالبہ نام است
 کا مشب بہاں خاتمہ ماہ پیام است
 منہ لگہ دیدن ہماں سر حد شام است
 در غمہ لرز است اگر غولیب باہم است
 مارا بکف از ساغر مے ماہ شام است
 بر خاک بریزیم اگر آب بجاہم است
 افطار رہ گیا ناگہ شامی شام است
 ہے روزہ نہایت کہ دریں روز حرام است
 ایں مسئلہ حل گشت ز ساقی کہ ماہام است
 میخوارہ بود جاکم و اعظا ز عام است

گروا غط دل مردہ نہفیاست رواش
 لب تشنگی بادہ کلرنگ نداشت
 خود و جسمے از قیمت حلوا بتود بیش
 آہنگ تود ز غمزدل می برد از کف
 ہاں ہمدام دیریتہ کہ غنچہ ار غنستی
 دام از نوقال خرقہ و سجادہ گرو گشتی
 آں بادہ کہ از راحہ قوت دل جانست
 اُمید کہ چوں بندہ تنگ مایہ نباشی
 ہمیشہ دار کہ درستی اگر پاسے نہ نفرد
 گیرم کہ نشا ط آمدہ چوں مرغ بہ پرواز
 درد اکوہ دورت مدح دیرہ نگنجد
 چوں بخودیم روے دہد یک فتح ازے

و
 باز بہ طرف باغ آتش گل در گرفت
 سبزہ بر اندام خاک حلقہ ز نخل برید
 دشت بہر کار با طرح صنم خانہ ریخت
 سرویہ بالائے سرو حشرہ ز سنبل فگند
 قامت رعنائے سرو پردہ گلبن درید
 مرغ بہرسم مخان ز غمزدل سر گرفت
 مہر بدیدار باغ آئندہ در زر گرفت
 باد بہ اطراف دشت صنعت آذر گرفت
 گل بہ تماشائے گل دیدہ ز عہر گرفت
 عارض ز میائے گل دل ز صنوبر گرفت

گنج گل از هر زین تنگ بگذرید
 بسکه نیامد فرو سر به گنجش
 مهر لب و داس تا که مهر ز کان زید
 دی که از افراط حسن رونق فرود یافت
 روشنی روزگار از مشبک افشود
 خاتم سال و ماه چهره بهفت آبست
 رفت چو به کهن از هشتصد و سی هفت
 گلبن افشوده را روح قالب دوید
 تا به ستیز و بهار تیغ ز آتش کشید
 بسکه با آتش سپید نامیسیا گئی
 بلبل آشفته را حسن گل از یاد رفت
 گار که پر نیال رشک به چمنه نمود
 شعله لبستگ از قمر اقبال چراغان شود
 دیده امید غلق آئینه در زه نساد
 پرده گری تا که احسان گویم چرا
 بسکه بدوق خوش تاخت به عترت و عجب
 پر بکلاه اندیش جنبش پر به سرش
 بسکه به بزم اندیش ندیده فضا است لب

یک به تنگش بنده سر اسیر گشت
 قطره زبالا دوی بهیبت اختر گشت
 از در صدف گنج بهشت یاده اختر گشت
 مهر بچیدی اندر رول عرض و پیکر گشت
 خشمت از وی است در آینه اندر گشت
 کار که روز و شب آتش دهم بر گشت
 معجزه عیسوی تا نگی از سر گشت
 سمرقند زمرده را نامیه در بر گشت
 تا بگریزد از ان پویه زهر سر گشت
 آفت گل فوج فوج کیش بهمند گشت
 در صفت زنگ به جانان اشک گشت
 در صفا ارباب بهوش خال گل آفت گشت
 یاده خیم از عباب صورت ساحر گشت
 شاهد اقبال ملک سیده ز رخ سر گشت
 همدراز آکلیند و نیکو گشت
 آندودی را سپهر به اندر گشت
 در قهر به هم زدن صدر سر و سر گشت
 جام شراب از لبش قند بر گشت

لبیکه بزم اندر شحرور بگذشت
 لبیکه بغیر از این دفتر بقراط شست
 لبیکه بکار آنگهی بنده نایوان خرید
 خسته بیداد را مرا هم راحت نهاد
 در صفت بنده و وجود طعنه بجایم نشست
 در فن اسپیدی گوی که در دزد نه بود
 خشم شرگسترش دوزخ سنبل کشاد
 خواست بهار از سحاب بهر تبارش تبار
 ابر تنگ مایه را شرم نیامد که هم
 لبیکه ز اهل سلاح تنگی کین دور کرد
 ترک سپهر از نهیب شغل عطار و گمزد
 لبیکه در احکام او داشت سعادتی نبرد

سینه مخصوص از کفش رابط میفرستد
آنکه مردی تخت سکنه گرفت
آنکه بفرمان دبی باج ز خاور گرفت
غمزه دهر را خاندن بستر گرفت
در روش عدل و داد خنده بسج گرفت
برینداواری تاج ز قیصر گرفت
لطف روان پرورش لاله ز مجسم گرفت
رفت و ز فرح کفش رای گوهر گرفت
بر سر داور نشاند هر چه ز داور گرفت
لبیکه ز ابل صلاح سردی دم بر گرفت
قاضی چرخ از نشا طبعیه زاور گرفت
تا بترشد قلم هم ز سپا پر گرفت

انتخاب

شنوی پس چہ باید کردے اقوامِ شرق
از اقبال

✓ در حضور رسالت مآب

ابے تو ما بیچارگان را ساز و برگ
سوختی لالت و منات کہنتہ را
در جہان ذکر و فکر انس و جان
لذت سوز و سرور از کلا ۱ اللہ
نے خدا یا سا ختم از گاو خر
نے سجودے پیش مہبودان پیر
ایں ہمہ از لطف بے پایان لست
ذکر تو سرمایہ ذوق و سرور
اسے مقام و منزلت ہر راہرو
ساز مابے صوت گردید آہنچال

وارہاں اس قوم را از ترس مرگ
تازہ کردی کائنات کہنتہ را
توصلات صبح تو بانگ اذال
در شب اندیشہ فزانی کلا ۱ اللہ
نے حضور کا ہنناں افگندہ سر
نے طواف کوشک سلطان قہر
فکر ما پروردہ احسان لست
قوم را در دہ فقر اندر غنور
جذب تو اندر دل ہر راہرو
زخمہ بر برگ ہائے او آید گراں

در عجم گردیدم و ہم در عرب
 مصطفیٰ نایاب و از زان بولسب
 این مسلمان زادہ روشن و نارغ
 ظلمت آباد ضمیرش بے چراغ
 در جوانی نرم و نازک چوں چمرہ
 آمد و در سینہ آمد و در مسیر
 تو از ان قومے که جام او شکست
 و انما یک بندہ اللہ هست
 تا مسلمان یازیند خویش را
 از جہانے برگزیند خویش را

شہسوار ایک نفس در کش عنال
 حرف من آسماں تریاید بر زباں
 اگر زو آید کہ ناید تا لب؟
 می نہ گردد شوق محکوم ادب
 آں بگوید لب کشاے درد مند
 ایں بگویم چشم بکشا لب بہ بند
 گرد تو گرد در حرم یک کائنات
 از تو خواہم یک آسماں التفات
 ذکر و فکر و علم و عرف انم توئی
 کشتی و دریا و طوفانم توئی
 آہوئے زاد و زلون و ناواں
 کس بہ فتر اکم نہ لبست اندر جہاں
 اے پناہ من حریم کوئے تو
 من بامیدے رسیدم سوئے تو

آں نوادر سینہ پروردن کجا
 وز دے صد غنچہ واکہ دن کجا
 نعمت من در کلوئے من شکست
 شعلہ از سینہ ام بیروں نجست
 در نفس سوز جبکہ باقی نہ ماند
 لطف قرآن سحر باقی نہ ماند
 نالہ کوئی نہ گنجد در ضمیر
 تا کجا در سینہ ام ماند اسیر

یک فضاے بے کراں می بایش
وسعت نہ آسماں می بایش

آہ زان در سے کہ در جان تن است
در سازد باد و باحسان زار
کار این بیمار نتوان بردیش
تلخ اورا فریسم اندیش
چوں بصیری انقوی غم کشود
مهر تو بر عاصیاں افزوں تر است
بایک ستار ان شب دارم ستیز
انے وجود تو جہاں را تو برار
خود بدانی قدر تن از جاں بود
تا ز غیر اللہ نہ دارم بیچ امید
فکر من در فہم دیں چالاک و چست
تیشہ ام را تیر تر کہ داں کہ من
گوشت چشم تو داروئے من است
تلخ و بولیش بر مشاحم ناگوار
من پو طفلان ناام از داروئے خویش
خندہ یاد لب بدوزد چارہ گہ
تا بن باز آید آں روزے کہ بود
در خطا بخشی جو مہر مادر است
باز روغن در جسد رخ من پریز
پر تو خود را در لعل از من مدار
مخدہ بدانی قدر تن از جاں بود
تا ز غیر اللہ نہ دارم بیچ امید
فکر من در فہم دیں چالاک و چست
تیشہ ام را تیر تر کہ داں کہ من

مومنم، از خویش تن کا فریسم

بے فسانم زن کہ بد گوہر نیم

گمہ کشت عمر من بے حاصل است
چیز کے دارم کہ نام اودل است
دانش پوشیدہ اندیشم جہاں
کنہ ستم شبہ نیز تو دار و نشان!

۲۱۸

DUE DATE

۸۹۱۵۵۰۸

۸۲۹۲

۸۹۱۶۵۰۸ ۸۲۹۲ ۲۱۶

۸۹۱۶۵۰۸ ۸۲۹۲ ۲۱۶

انٹرنیشنل پرنٹنگ کورس

DATE	NO	DATE	NO
------	----	------	----